

**T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
HEMŞİRELİK ANABİLİM DALI**

**ÇOCUKLARDA AKRAN ZORBALIĞI VE BENLİK SAYGISININ
İNCELENMESİ**

Didem POLAT KÜLCÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Hacer ÇETİN

MERSİN-2015

**T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
HEMŞİRELİK ANABİLİM DALI**

**ÇOCUKLARDA AKRAN ZORBALIĞI VE BENLİK SAYGISININ
İNCELENMESİ**

Didem POLAT KÜLCÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Hacer ÇETİN

Tez No: 288

MERSİN-2015

Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Hemşirelik Anabilim dalı yüksek lisans programı çerçevesinde Doç. Dr. Hacer ÇETİN danışmanlığında Didem POLAT KÜLCÜ tarafından hazırlanmış olan “**Çocuklarda Benlik Saygısı ve Akran Zorbalığının İncelenmesi**” başlıklı çalışma, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez savunma tarihi: 10.08.2015

Prof. Dr. Sabire YURTSEVER

Mersin Üniversitesi

Jüri Başkanı

Doç. Dr. Hacer ÇETİN

Mersin Üniversitesi

Jüri Üyesi

Doç. Dr. Binnaz KIRAN ESEN

Mersin Üniversitesi

Jüri Üyesi

Bu tez Enstitü Yönetim Kurulu'nun 21/08/2015 tarih ve 2015/255 sayılı kararı ile kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü

Doç. Dr. Fehmi Ates

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın her aşamasına büyük katkıları olan, desteğini esirgemeyen ve bana yol gösteren saygıdeğer ve sevgili hocam tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Hacer Çetin'e,

Tez çalışmam sırasında değerleri görüşlerini esirgmeden katkı sağlayan Prof. Dr. Sabire Yurtsever, Doç. Dr. Binnaz Kıran Esen ve Doç. Dr. Ahmet Öner Kurt'a

Eğitimim sırasında emeği geçen ve katkısı olan tüm hocalarıma,

Araştırmanın yapıldığı okullarda tez uygulamaları sırasında destekleyici tutumlarından dolayı okul yöneticilerine, öğretmenlerine, araştırmaya çocuklarının katılmalarına izin veren değerli anne babalara ve araştırmaya katılan tüm öğrencilere,

Sevgili arkadaşlarıma,

Bana bu yaşıma kadar her türlü desteği sağlayan ve güvenen, çok sevip saydığım babama, anneme ve kardeşlerime,

Yüksek lisans eğitimim ve tez çalışmalarım süresince beni cesaretlendiren, destekleyen ve her zaman sabır gösteren sevgili eşime sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa no</u>
KABUL VE ONAY	ii
TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER	iv
ŞEKİLLER DİZİNİ	viii
ÇİZELGELER DİZİNİ	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xi
ÖZET	xii
ABSTRACT	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Problemin Tanımı ve Önemi	1
1.2. Araştırmanın Amacı	5
2. GENEL BİLGİLER	6
2.1. Ergenlik Dönemi	6
2.1.1. Erken Ergenlik Dönemi	7
2.1.2. Orta Ergenlik Dönemi	8
2.1.3. Geç Ergenlik Dönemi	9
2.2. Akran İlişkileri	9
2.2.1. Ergenlik Dönemi ve Akran İlişkileri	9
2.2.2. Okulda Şiddet	12
2.2.3. Saldırganlık, Şiddet ve Zorbalık Arasındaki Farklar	15
2.3. Zorbalığın Tanımı	16
2.3.1. Zorbalığın Ayırt Edici Özellikleri	16
2.3.2. Zorbaların Kişilik Özellikleri	17
2.3.3. Kurbanların Kişilik Özellikleri	18
2.3.4. Zorbalığın Türleri	19
2.3.5. Zorbalığın Sonuçları	20
2.3.6. Zorbalığın Yaygınlığı	21
2.4. Benlik Saygısının Gelişimi	22
2.4.1. Benlik Saygısının Gelişimini Etkileyen Faktörler	22
2.4.2. Akran Zorbalığı ve Benlik Saygısının İlişkisi	23

2.5. Akran Zorbalığını Önlemede ve Benlik Saygısını Geliştirmekte Hemşirelik Yaklaşımları.....	24
2.6. Akran Zorbalığı ve Benlik Saygısı Konusunda Yapılan Araştırmalar	26
3. GEREÇ VE YÖNTEM	32
3.1. Araştırmanın Amacı	32
3.2. Araştırmanın Türü	32
3.3. Araştırmanın Yapıldığı Yerler ve Özellikleri	32
3.4. Araştırmanın Evreni	33
3.5. Araştırmanın Örnekleme	33
3.6. Verilerin Toplanması	35
3.6.1. Veri Toplama Araçları	36
3.6.1.1. Kişisel Bilgi Formu	36
3.6.1.2. Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu	36
3.6.1.3. Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği.....	37
3.6.2. Veri Toplama Araçlarının Ön Uygulaması	38
3.6.3. Veri Toplama Araçlarının Uygulanması	38
3.7. Verilerin Değerlendirilmesi	39
3.8. Araştırmanın Sınırlılıkları	40
4. BULGULAR	41
4.1. Öğrencilerin Tanımlayıcı Özelliklerine, Ailesel Özelliklerine, Okullarına, Sağlık Durumlarına, Arkadaş İlişkilerine Göre Dağılımları.....	41
4.2. Öğrencilerin Tanımlayıcı Özelliklerine, Ailesel Özelliklerine, Okullarına, Sağlık Durumlarına, Arkadaş İlişkilerine Göre Kurban Olma Puan Ortalamaları, Akran Zorbalığı Puan Ortalamaları ve Benlik Saygılarının İncelenmesi.....	46
5. TARTIŞMA	69
6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	78
6.1. Sonuçlar.....	78
6.2. Öneriler	80
7. KAYNAKLAR	82
EKLER	93

EK-1: 16 Yaşından Küçük Çocukların Yasal Vasileri İçin Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu	93
EK-2: Çocuklarda Akran Zorbalığı ve Benlik Saygısının İncelenmesine İlişkin Kişisel Bilgi Formu.....	94
EK-3: Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu (Onaylanan ve Düzenlenen Hali).....	98
EK-4: Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu (Orjinal Hali).....	101
EK-5: Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği.....	104
EK-6: Mersin Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu Kararı Formu....	105
EK-7: Mersin Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü Araştırma İzni.....	109
EK-8: TC. Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü 3616 Sayılı Genelge.....	110
8. ÖZGEÇMİŞ.....	111

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1. Saldırganlık, Şiddet ve Zorbalık Terimleri Arasındaki İlişki.....	15
Şekil 3.1. Araştırma Evreninden Örneklem Seçiminin Hesaplanması.....	34
Şekil 4.1. KOPO, AZPO ve BSPO'nun İlişkisi.....	48

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 3.1. Örneklemi Oluşturacak Bölgelerden Alınacak Toplam Öğrenci Sayılarının Dağılımı.....	34
Çizelge 3.2. Bölgelere Göre Kura Yöntemi İle Seçilen Ortaokulların İsimleri.....	35
Çizelge 3.3. Araştırma Örneklemine Alınan Okulların Öğrenci Sayılarının Dağılımları....	35
Çizelge 4.1. Öğrencilerin Bazı Tanımlayıcı Özelliklerine Göre Dağılımları.....	41
Çizelge 4.2. Öğrencilerin Bazı Ailesel Özelliklerinin Dağılımları.....	42
Çizelge 4.3. Öğrencilerin Okullarına İlişkin Verilerin Dağılımı.....	43
Çizelge 4.4. Öğrencilerin Sağlık Durumlarını Değerlendirmelerine Göre Dağılımları...	44
Çizelge 4.5. Öğrencilerin Arkadaş İlişkilerine Göre Dağılımları.....	45
Çizelge 4.6. Öğrencilerin Kurban Olma Puan Ortalamaları (KOPO), Akran Zorbalığı Puan Ortalamaları (AZPO) ve Benlik Saygısı Puan Ortalamalarının (BSPO) Dağılımları.....	46
Çizelge 4.7. Öğrencilerin KOPO, AZPO ve BSPO'nu Korelayonu.....	47
Çizelge 4.8. Araştırma Kapsamındaki Okulların KOPO, AZPO ve BSPO'na Göre Dağılımı.....	49
Çizelge 4.9. Öğrencilerin Sınıf Düzeyleri, Cinsiyet ve Yaşlarına Göre KOPO, AZPO ve BSPO'nun Dağılımı.....	50
Çizelge 4. 10. Öğrencilerin Yaşadıkları Merkez İlçeye Göre KOPO, AZPO ve BSPO'nun Dağılımı	51
Çizelge 4. 11. Öğrencilerin Anne-Baba Eğitim Durumuna Göre KOPO, AZPO ve BSPO'nun Dağılımı	52
Çizelge 4. 12. Öğrencilerin Ekonomik Durumuna ve Akademik Başarılarına Göre KOPO, AZPO ve BSPO'nun Dağılımı	53
Çizelge 4. 13. Öğrencilerin Engelli Olma Durumuna Göre KOPO, AZPO ve BSPO'nun Dağılımı.....	54
Çizelge 4. 14. Öğrencilerin Engelli Olma Durumunun KOPO, AZPO'nun Alt Boyutlarına Göre Dağılımı.....	55
Çizelge 4. 15. Öğrencilerin Okulunu Sevme Durumlarına Göre KOPO, AZPO ve BSPO'nun Dağılımı	56

Çizelge 4. 16. Öğrencilerin Okulunu Sevme Durumlarının KOPO ve AZPO' nın Alt Boyutlarına Göre Dağılımı	57
Çizelge. 4.17. Öğrencilerin Okulda Arkadaş Grubuna Dahil Olma Durumlarının KOPO, AZPO ve BSPO'larına Göre Dağılımı	58
Çizelge 4.18. Öğrencilerin Okulda Arkadaş Grubuna Dahil Olma Durumlarının KOPO ve AZPO'nın Alt Boyutlarına Göre Dağılımı	59
Çizelge. 4.19. Öğrencilerin Arkadaşlarıyla Sorun Yaşama Durumlarının KOPO, AZPO ve BSPO'larına Göre Dağılımı	60
Çizelge 4.20. Öğrencilerin Arkadaşlarıyla Sorun Yaşama Durumlarının KOPO, AZPO'nın Alt Boyutları Göre Dağılımı	61
Çizelge. 4.21. Öğrencilerin Arkadaşları ile Yaşadıkları Sorunları Aileleri ile Paylaşma Durumlarının KOPO, AZPO ve BSPO'larına Göre Dağılımları	62
Çizelge 4.22. Öğrencilerin Arkadaşları ile Yaşadıkları Sorunları Aileleri İle Paylaşma Durumlarının KOPO ve AZPO'nın Alt Boyutlarına Göre Dağılımları	63
Çizelge. 4.23. Okulunu Sevmeyen Öğrencilerin Okulunu Sevmeme Nedenlerine Göre KOPO, AZPO ve BSPO'nın Dağılımı	64
Çizelge 4.24. Kurban Olan Öğrencilerin Okulunu Sevmeme Nedenlerine Göre KOPO'nın Alt Boyutlarına Göre Dağılımı.....	65
Çizelge 4.25. Öğrencilerin Algıladıkları Anne Baba Tutumlarına Göre KOPO, AZPO ve BSPO'nın Dağılımı.....	66
Çizelge 4.26. Öğrencilerin Algıladıkları Anne Baba Tutumlarına Göre KOPO ve AZPO'nın Alt Boyutlarının Dağılımları.....	67
Çizelge 4.27. Kız ve Erkek Öğrencilerin Anne Babayla Birlikte Yaşama Durumlarının KOPO, AZPO ve BSPO'na Göre Dağılımı	68

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

HBSC: Health Behaviour in School-aged Children

WHO: Dünya Sağlık Örgütü

MEÜ: Mersin Üniversitesi

AEK: Araştırma Eğitim Kuruluşu

KOPO: Kurban Olma Puan Ortalaması

AZPO: Akran Zorbalığı Puan Ortalaması

BSPO: Benlik Saygısı Puan Ortalaması

n: Araştırma Örnekleme Birey Sayısı

\bar{x} : Ortalama

SD: Standart Sapma

Min- Mak: Minimum- Maksimum

$S\bar{x}$: Standart Hata

$\bar{x} \pm S$: Ortalama Standart Sapma

t: İki Ortalama Arasındaki Farkın Önemlilik Testi Sonucu

p: p Değeri Sonucu

F: Anova

ÖZET

Çocuklarda Akran Zorbalığı ve Benlik Saygısının İncelenmesi

Bu araştırma, çocuklarda akran zorbalığı ve benlik saygısının incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini Mersin merkez ilçelerine bağlı 13 ortaokul oluşturmuştur. Bu ortaokullardan evrenden örnekleme, 1052 öğrenci seçilmiştir. Veriler, “Kişisel Bilgi Formu”, “Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği-Ergen Formu”, “Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği” kullanılarak toplanmıştır. Verilerin analizinde sayı, yüzde, Student t, Anova testleri kullanılmıştır. Örneklemden öğrencilerin %56,6’sı altıncı sınıf, %53,1’i kız, %53,3’ü 12 yaşındadır. Araştırmada benlik saygısı puanı ortalamaları (BSPO) ile kurban olma puan ortalamaları (KOPO) arasındaki fark, istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p=0.431$). Akran zorbalığı puan ortalamaları (AZPO) ile BSPO arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0.012$). Ayrıca KOPO ile AZPO arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.001$). Öğrencilerin ölçeklerden aldıkları ortalama değerler (KOPO=221.7±39.0, AZPO=250.1±22.3, BSPO=61.5±16.6) kurban ve zorba ölçeği için oldukça yüksek, benlik saygısı ölçeği için orta düzeyde yüksek bulunmuştur. Araştırmada yaş, akademik başarı, baba eğitimi, okulunu sevmeye, arkadaşlarıyla sorun yaşama, sorunları ailesiyle paylaşma ve ailenin tutumunun BSPO’nda istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Aynı zamanda arkadaşlarıyla sorun yaşamamanın, AZPO ile ilişkili olduğu saptanmıştır. Bu doğrultuda; hemşireler okullarda ergenlerin, akranlarından görebilecekleri, akran zorbalığına karşı önlem alabilmeleri için; zorba ve kurban çocukların özelliklerini bilmeli, bu konuda riskli olabilecek çocukları izlemelidirler. Zorba davranışa maruz kalan ve zorbalık yapan çocuğa uygun müdahale yöntemlerini kullanarak yaklaşılmalı ve çocuklarda zorbalığın neden olduğu sağlık problemlerini izleyebilmelidirler. Zorbalık davranışı ve benlik saygısı açısından bireysel, ailesel ve çevresel risk faktörleri tanımlanmalı, eğitim programları düzenlemeli, bu programlara ergeni, aileyi, öğretmeni ve okul çevresinde yer alan tüm bireyleri dahil etmelidirler. Ayrıca okullarda akran zorbalığını önlemek amacıyla, disiplinler arası çalışmalara da gereksinim duyulduğu düşünülmektedir.

Anahtar sözcükler: Akran Zorbalığı, Benlik Saygısı, Ergenlik Dönemi, Okul Sağlığı Hemşiresi, Okulda Şiddet.

ABSTRACT

An Analysis of Peer Victimization and Self-Esteem in Children

This study was conducted to investigate the children bullying and self-esteem. The population of the study was included thirteen elementary schools in Mersin. The study sample were chosen 1052 student from these school. The data were collected using the Personal Information Form, Peer Victimization Identification Scale-Adolescent Form and Coopersmith Self-esteem Inventory. The study data were analyzed using numbers, percentages, students't-tests and ANOVA tests. Of the students in the sample, 56.6% were sixth grade students, 53.1% were females and 53.3% were twelve years old. The difference between self-esteem mean scores (SEMS) and being victimized mean scores (BVMS) was not statistically significant ($p=0.431$). The difference between peer victimization mean scores (PVMS) and SEMS was statistically significant ($p=0.012$). The difference between BVMS and PVMS was also statistically significant ($p<0.001$). Students' mean scores on the scales (BVMS= 221.7 ± 39.0 , PVMS= 250.1 ± 22.3 , SEMS= 61.5 ± 16.6) were very high on being victimized and victimizer scales and moderately high on self-esteem scale. There were statistically significant differences in students' SRMS based on age, academic achievement, fathers' level of education, love for school, problems with friends, sharing problems with family and the attitude of the family. The study also found that there was a correlation between having problems with friends and PVMS. In this sense, nurses ought to know about the characteristics of victim and victimizer students in order to take measures against peer victimization, and they should monitor the children who exhibit risk factors. Nurses should approach victim and victimizer students with the appropriate methods of intervention, and they should be capable of determining the health problems caused by victimization. Regarding victimizing behavior and self-esteem, nurses should identify the familial and environmental risk factors, organize educational programs and include the adolescent, family, teacher and all individuals in the school environment. In addition, the authors believe that it is necessary to conduct interdisciplinary studies in order to prevent peer victimization.

Keywords: Adolescence, Peer Victimization, School Health Nursing, Self-esteem, Violence at school.

1. GİRİŞ

1.1.Problemin Tanımı ve Önemi

Ergenlik, çocukluk ve yetişkinlik arasında, bireylerin kim olduklarının farkına vardıkları, çevresindekilerden benzer ve farklı yönlerinin neler olduğunu anladıkları ve yetişkinliğe ulaştıklarında ne olmak istediklerinin farkında oldukları eşsiz bir gelişim dönemi olarak tanımlanmaktadır (1).

Ergenlik döneminde bedensel, cinsel ve ruhsal değişiklikler yaşanmaktadır. Bununla birlikte ebeveyn ve arkadaş ilişkilerinde de farklılaşmalar olmaktadır. Çocuklar ve aile bireyleri arasında fiziksel ve psikolojik anlamda bir mesafe oluşmaktadır. Ergenlik döneminde gençler bireysel alamadıkları kararları ailelerine danışmaktan çok arkadaşlarına danışmakta ve onlarla birlikte karar vererek faaliyete geçirmektedirler (2-6).

Okullar çocuk ve gençlerin yoğun bir şekilde etkileşimde buldukları eğitim kurumlarının başında gelmektedir. Her ne kadar okul kuralları çerçevesinde önlem alınmaya çalışılsa da kişiler arası etkileşimin sonuçlarından biri olan saldırgan davranışlar okullarda evrensel bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır (7).

Günlük yaşamda her ne kadar saldırganlık, şiddet ve zorbalık terimleri birbirinin yerine kullanılsa da, birbirinden farklı özellikler göstermektedirler. Saldırganlık doğuştan gelen bir dürtü olarak görülmekte, şiddet ve zorbalık saldırganlığın bir türü olarak görülmektedir. Zorbalık üzerine yapılan ilk çalışmalar Norveçli araştırmacı Olweus ile başlamıştır. Olweus'un 1993'te yaptığı tanıma göre zorbalık; bir ya da daha fazla öğrencinin bir başka öğrenciye kasıtlı bir biçimde zarar verme ve rahatsız etme amacıyla sürekli olarak olumsuz eylemlerde bulunması olarak tanımlanmaktadır (8).

Bu tanım daha sonra zaman içinde diğer araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Amerikan Ulusal Okul Hemşireliği Derneği zorbalığı, bir ya da daha fazla çocuğun başka bir çocuğu, tekrarlayıcı özellikte, kasıtlı olarak, algılanan veya gerçek gücün varlığında, sözlü ve/veya sözsüz, fiziksel ve duygusal istismarı olarak tanımlamaktadır (9).

Pişkin'in uluslararası düzeyde yapılan çeşitli zorbalık tanımlarından çıkardığı tanıma bakıldığında okul zorbalığının, bir ya da birden çok öğrencinin kendilerinden

daha güçsüz olan öğrencileri bilerek ve isteyerek, sürekli bir biçimde fiziksel olarak, sözel olarak, dedikodu ve söylenti çıkarıp yayarak, para ya da diğer eşyalarını zorla alarak, tehdit ederek, eşyalarına zarar vererek ya da arkadaş grubundan dışlayıp yalnızlığa terk ederek rahatsız etmesi ile sonuçlanan ve kurbanın kendisini koruyamayacak durumda olduğu bir saldırganlık türü olduğu şeklindedir (10).

Okul Çocuklarının Sağlık Davranışları (Health Behaviour in School-aged Children: HBSC) raporunda 36 ülke karşılaştırılmış ve gençlerin yaklaşık %35'inin en az bir kez zorbalığa uğradığı belirlenmiştir. Ülkeler arasında bu oran değişiklik göstermektedir. Zorbalık olayları, ortalama olarak 11 yaş grubunda % 9-54 arasında değişmekte, 13 yaş grubunda %17-71 arasında değişmekte ve 15 yaş grubu için %19-73 arasında değişmektedir. Tüm ülke ve bölgelerde ve tüm yaş gruplarında erkeklerin kızlardan daha fazla zorbalık yaptığı belirtilmiştir (11).

Ülkemizde ise Pişkin (10) tarafından yapılan bir araştırmada erkeklerin kızlara oranla daha çok zorbalık yaptığı, kızların ise daha çok kurban oldukları belirlenmiştir. Yine bu araştırmada öğrencilerin % 35'inin kurban, %30'unun hem zorba hem kurban ve % 6'sının da zorba olduğu saptanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2008 yılında okullarda meydana gelen şiddet olayları incelenmiş; bu olayların %52,2'sinin sözel, %21,9'unun fiziksel ve %23,7'sinin duygusal olduğu saptanmıştır. Ayrıca öğrencilerin daha çok arkadaş çevrelerinden (%28,5) şiddet gördükleri belirlenmiştir (25). Yapılan bu araştırmalarda zorbalığın ülkemizde de yaygın bir biçimde görüldüğü ortaya konulmuştur.

Yapılan araştırmalarda zorbalığın farklı türlerinden bahsedilmesine karşın, genellikle üç tip zorbalık mevcuttur. Bunlar; fiziksel, sözel ve sosyal olarak dışlamadır. Bu zorbalık çeşitlerinden fiziksel ve sözel zorbalık gözlenebilir olduğundan doğrudan zorbalık içinde yer alırken, sosyal dışlama dolaylı zorbalık olarak tanımlanmaktadır. Çocuklar üzerinde yapılan çalışmalarda zorbalık türleri, fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, dışlama, söylenti yayma ve eşyalara zarar verme olmak üzere beş kategoride ele alınmıştır (12,13). Yine ergenler üzerinde yapılan çalışmaların sonucunda yukarıda sıralanan beş boyuta ek olarak cinsel zorbalık boyutu da eklenmiştir (14).

Teknoloji alanındaki gelişmeler ve teknolojinin çocuklar tarafından daha yaygın kullanılmaya başlanması, zorbalığa farklı bir türün eklenmesine neden olmaktadır. Siber zorbalık (cyber bullying) bir başka deyişle sanal zorbalık; bilgi ve iletişim teknolojisi

araçları ile özellikle cep telefonu ve internet yoluyla zorbalık yapılmasıdır. Siber zorbalık, diğer kişilere zarar vermek amacıyla, bir birey ya da grup tarafından, cep telefonu, elektronik posta, çağrı cihazı ve web siteleri gibi bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması ile yapılmaktadır. Kasıtlı, tekrarlayıcı bir şekilde ve düşmanca davranışları içermektedir (15,16).

Okuldaki şiddet; gelişme ve öğrenmeyi engellemekte, okul atmosferine zarar vermekte, suça yönelik eylem ve saldırganlıklara yol açmaktadır. Okul çağındaki çocuk ve ergenlerde, şiddete yönelik davranışlar yanında alay etme, gözdağı verme gibi zorbalık olarak tanımlanan saldırgan davranışlar dikkat çekmektedir. Şiddete maruz kalma çocuk ve ergenlerin hem ruhsal hem de fiziksel sağlığını olumsuz etkilemektedir. Çocukluk dönemi saldırganlığı, uzun dönemde ciddi sosyal sonuçlarla bağlantılı bir sağlık problemidir. Çocuklarda saldırgan davranışlar, yıllarca devam ederek, olumsuz davranışsal, sosyal ve akademik sonuçlara yönelik riskleri yaratmaktadır. Şiddete maruz kalma çocuk ve ergenleri anksiyete, depresyon, fobiler, travma sonrası stres bozukluğu gibi ciddi risklere sokmaktadır. Okulda zorbalığa maruz kalan öğrencilerde, ciddi fiziksel ve duygusal örselenme oluşması ile okula devamsızlık, okul kurallarına uymama, sosyal ilişkilerde azalma, depresyona eğilim, intihar girişimi gibi sorunlar görülmektedir (17-22).

Görüldüğü gibi zorbalık geniş kapsamlı ve çok boyutlu bir problemdir. Zorbalık, okul çocuklarını olumsuz olarak etkilemekte ve bu etki sadece zorbalığın görüldüğü dönemle sınırlı olmayıp çocuğun tüm yaşamı boyunca sürmektedir (23).

Dünya Sağlık Örgütü'nün otuz beş ülkenin verilerini karşılaştırdığı raporda zorbalığın görülme oranının %1-50 arasında olduğu belirtilmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2008 yılında okullarda meydana gelen şiddet olayları incelenmiş; bu olayların %52,2'sinin sözel, %21,9'unun fiziksel ve %23,7'sinin duygusal olduğu saptanmıştır. Ayrıca öğrencilerin daha çok arkadaş çevrelerinden (%28,5) şiddet gördükleri belirlenmiştir (24, 25).

Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2013 yılı faaliyet raporunda güvenli eğitim ortamı oluşturmak amacıyla, güvenli ve şiddetten uzak eğitim ortamı sağlamak, okullarda şiddet ve şiddete kaynaklık eden olayların sayısını her yıl %10 azaltmak hedeflenmiştir (26).

Zorbalığın önlenmesine yönelik olarak okul sağlığı ekibi içerisinde yer alan okul yöneticileri, rehberlik servisleri ve okul hemşirelerinin işbirliği zorbalığın önlenmesinde önemlidir. Okul çocuğuna sağlıklı ve güvenli bir okul çevresinin hazırlanması okul hemşiresinin sorumlulukları arasında yer almaktadır.

Zorbalık, öğrencilerin fiziksel ve psiko-sosyal sağlığını etkilediğinden, tüm sağlık profesyonellerinin ilgilenmesi gereken bir konudur. Zorbalık olayında öğrencilerin oluşabilecek yaralanma, kanama, incinme gibi nedenlerle okul revirlerine sık başvurması, okul hemşiresinin zorba ve kurbanları belirlemesine yardımcı olabilmektedir. Okul hemşireleri yalnız zorbalığın açık formlarını tanımlamakla kalmaz, aynı zamanda gizli, görünmeyen ilişkisel zorbalık gibi türlerini de saptayabilirler. Hemşireler, zorbalık olaylarının oluşmasını önleyebilir ve oluşma sürecinde bakımın koordinasyonunu sağlayabilir. Okul hemşireleri zorbalığın kurban ve zorba üzerindeki etkilerini değerlendirebilir, bakımını planlayabilir ve koordine edebilirler (27,28).

Ergenlik döneminin başlarında içsel faktörlerin yanında çevresel faktörlerin etkisi de, oldukça fazladır. Birey tüm bu faktörlerin etkisiyle kendisine ilişkin olumlu veya olumsuz bir yargı oluşturarak benlik saygısını geliştirebilmektedir. Ergenlik dönemindeki gencin benlik saygısı anne-babası, yakın aile çevresi ve akran grubuyla olan ilişkilerinden etkilenebilmektedir (32-34).

Benlik saygısının yüksek olması gencin ilişkilerini etkileyeceği gibi, okul başarısına da yansiyabilir. Yapılan çalışmalarda benlik saygısının okul başarısı üzerinde olumlu etkisi olduğu belirtilmektedir. Öğrencilerin yaşamlarında hem toplumsal, hem de bireysel başarıları yakalayabilmeleri için güçlü benlik saygısına ve özgüvene gereksinimleri olabilmektedir. Bu nedenle özgüvenin gelişimi kişilik gelişimi dönemleri içinde, özellikle okul yaşamının çok yoğun yaşandığı ergenlik döneminde önem kazanabilmektedir (35).

Zorbalığın uzun dönemde, öğrencilerin kişilik yapısı üzerine olumsuz etkileri görülebilmektedir. Zorbalığa uğrayan öğrencilerin benlik saygılarında düşme yaşanmaktadır. Sağlıklı bir kişilik gelişiminde benlik kavramının önemli bir yeri vardır. Ergenlik döneminin başlarında benlik kavramının gelişimi öne çıkmaktadır. Kişiyi diğer bireylerden ayıran duygu, tutum ve davranışların bütünü benlik kavramını oluşturur. Bu dönemde, benlik kavramı sürekli inişli çıkışlı dalgalanmalar gösterebilmektedir. Çünkü genç, kendine yakışacak kimliği aramaktadır. Benlik saygısı, bireyin kendisine karşı olumlu

ya da olumsuz tutum içinde olmasıdır. Olumlu tutum yüksek benlik saygısının, olumsuz tutum ise düşük benlik saygısının göstergesi olarak tanımlanmaktadır (18, 29-31).

Yapılan araştırmalara bakıldığında kişinin kendini algılama düzeyinin yüksek olması, bir başka deyişle kendine olan saygısının yüksek olması, zorbalık davranışlarının ortaya çıkmasını engelleyebilmektedir. Benlik saygısının yüksek olmasıyla birlikte zorbalık davranışının azaldığı grlmştr (36,37).

Hemşireler, zorba ve kurban çocukların özelliklerini bilmeli, riskli çocukları izlemelidirler. Zorba davranışa maruz kalan ve zorbalık yapan çocuğa uygun müdahale yöntemlerini kullanarak yaklaşmalı ve çocuklarda zorbalığın neden olduğu sağlık problemlerini izlemelidirler. Sağlık sorunu olan çocukların da, zorbalığa uğrama olasılıklarını düşünerek girişimler planlamalıdır. Zorbalık davranışı açısından bireysel, ailesel ve çevresel risk faktörlerini tanımlamalı, eğitim programları düzenlemeli, bu programlara ergeni, aileyi, ğretmeni ve okul çevresinde yer alan tüm bireyleri dahil etmelidirler (38). Okul sağlığı hemşiresi rehberlik ve danışmanlık öğretmenleri ile işbirliği yaparak öğrencilere benlik saygılarını glendirebilmeleri için danışmanlık ve rehberlik hizmeti verebilirler. Bu nedenle bu alanda daha fazla araştırmaların yapılmasına gereksinim olduğu dşnlmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada, ortaokullarda okuyan öğrencilerin akran zorbalığı, kurban olma durumları ve benlik saygılarının incelenmesi amaçlanmıştır.

2. GENEL BİLGİLER

Çocuğun gelişiminin fiziksel, zihinsel ve ruhsal olarak birkaç evrede tamamlandığı evrensel düzeyde kabul edilmiştir. Her evrenin kendine ilişkin özellikleri vardır ve her evrede çocuğa özel yeni gelişen özellikler ortaya çıkmaktadır. Çocuğun doğumdan itibaren gelişim dönemleri; 0-4 hafta yeni doğan, 1-12 ay süt çocuğu, 1-3 yaş oyun çocuğu, 4-5 yaş okul öncesi çocuğu, 6-12 yaş okul çocuğu ve 12-21 yaş ergen olarak ayrılmaktadır (39, 40).

Bu gelişim dönemlerinde yeni özellikler ve gelişmelerin yanında sorunlar da yaşanabilmektedir. Bu nedenle dönemlere özgü gelişimlerin bilinmesinde çocuklarla ilgilenen profesyonellerin uygulamaları açısından yararlar vardır. Gelişim dönemleri içinde ergenlik dönemi kişisel gelişim açısından önemli bir evre olarak bilinmektedir. Bu özel dönemde farklı gelişim özellikleri kazanılmakla beraber yaşanan çevreye özgü sorunlar da ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle ergenlik döneminin ayrıntılı bilinmesine gereksinim duyulmaktadır (41).

2.1. Ergenlik Dönemi

Ergenlik dönemi insan gelişiminin en hızlı olduğu dönemdir. Bedensel, bilişsel, cinsel ve duygusal süreçlerde gelişimle birlikte psiko-sosyal olgunlaşmanın olduğu, kimlik duygusunun ve sosyal üretkenliğin kazanılmaya başladığı ayrıca genç erişkin rolüne hazırlığın olduğu bir dönemdir (41, 42).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından 10-19 yaş grubu “Ergen” yaş grubu olarak, 15-24 yaş grubu ise “Genç” grubu olarak nitelendirilmektedir. Ergenlik ve gençlik dönemlerine ait yaşların kesişmesi nedeniyle de 10-24 yaş grubu “Genç İnsanlar” olarak isimlendirilir. Türkiye bugün göreceli olarak genç bir nüfusa sahiptir. Yaklaşık 22,6 milyon kişi ya da nüfusun % 31,1’i 18 yaşın altındadır (43,44).

Ergen, bir taraftan toplumca kabul gören değer ve amaçlara yönelme baskısı, diğer taraftan çocuk ve yetişkinlere göre vücudundaki hızlı fizyolojik gelişimin neden olduğu biyokimyasal değişimlerle başa çıkma gibi sorunlar ile karşı karşıya

kalmaktadır. Bu nedenle ergenlik, çatışma ve karmaşaların yaşandığı gerilimli bir dönemdir (42).

Ergenlerin duygu durumları salgılanmaya başlayan hormonlar nedeni ile oldukça karmaşık ve değişkendir. Hızlı gelişimin ve değişimin yarattığı stres; bilgi ve deneyim eksikliği ile de birleşerek ergenin sosyal düzene uyum sağlamasını ve kurallara uyum göstermesini zorlaştırmaktadır. Aynı zamanda çevresinden toplumsal kabul görmeyi bekleyen ergen, katı ve kalıplaşmış bulduğu kuralların sebebini kavrayamaz ve çevresi ile uyum sorunları yaşayabilir. Bu durum ergenleri kırılgan, öfkeli ve hatta saldırgan yapabilmektedir. Ergenlik homojen bir süreç değildir ve kendi içinde üç döneme ayrılıp incelenebilmektedir (45- 47).

2.1.1. Erken Ergenlik Dönemi (11-13 yaşlar)

Erken ergenlik dönemi 11-13 yaşlar arasını kapsamaktadır (48-50). Bu dönemde, fiziksel ve davranışsal değişiklikler hızlı gelişmektedir. Fiziksel ve cinsel gelişim kızlarda erkeklerden daha önce başlamaktadır. Erken ergenlik döneminde ergenler bedenlerindeki değişimle çok ilgilidirler. Hızlı fiziksel değişime uyumun yanında, bu erken ergenlik döneminde çocuklar, anne babasıyla daha çok çatışma yaşayabilmekte, otoriteye daha çok karşı gelerek sınırlarını test edebilmektedirler. Önceki dönemlerinde neredeyse mükemmel olarak gördüğü anne babasının aslında hiç de o kadar iyi olmadığını düşünmeye başlayabilmektedir. Anne babasıyla vakit geçirmektense arkadaşlarıyla vakit geçirmeyi daha çok isteyebilmektedirler. Arkadaşlarının etkisi ile istenmeyen davranışlara da eğilimleri artabilmektedir. Bunlara sigara, madde kullanımı gibi riskli davranışlar örnek olarak gösterilebilir. Ergenlerin davranışlarındaki değişimler arasında, genel olarak öfkeli ve alingan olabildikleri gözlenmektedir. Bütün bunların yanı sıra, değişimle baş etme çabaları da bu dönemde daha yoğun görülmektedir (51- 53).

Gizlilik döneminde aynı cinsiyetten olan ebeveyni ile özdeşim kurulabilmektedir. Bu dönemden çıkıp ergenliğe girerken kurulan özdeşimler sorgulanmaya başlanmaktadır. Bu doğrultuda ergen için, anne babası artık uygun özdeşim nesnesi gibi görülememeye başladığından, bir boşluk duygusu yaşanabilmekte ve özellikle aynı cinsiyetten akranlarla özdeşim kurmaya başlayabilmektedir. Buna

bağlı olarak, erken ergenlik döneminde anne babadan çok akranlarla özellikle de hemcins arkadaş guruplarıyla zaman geçirilmektedir ve bu arkadaş guruplarının içinde bireyler birbirlerine çok yoğun bir geribildirim sunabilmektedirler (53, 54).

Erken ergenlik döneminde bireyler yaşadıkları fiziksel ve bilişsel değişimlere uyum sağlamakta yetersiz kaldıkları durumlarda bu yetersizliklerini şiddet kullanarak ortadan kaldıracabileceklerine veya etkisini azaltabileceklerine inanmaktadırlar. Sorunları çözmede yeterli tecrübe ve donanıma sahip olmadıkları için genellikle kısa vadeli çözümler üretmeyi daha etkili görmektedirler. Ergenler için geçtikleri bu yeni dönem keşfedilmemiş topraklar konumundadır ve ebeveynler bu konuda daha duyarlı ve hazırlıklı olmakla yükümlüdürler (55).

Yaşadıkları hızlı ve orantısız fiziksel değişimler karşısında ergenler, yeni uzantılarının bilişsel şemasını kurmakta zorlanmaktadırlar. Bu durum karşısında benlik sürekliliğinde bozulma problemi yaşanmaktadır. Fiziksel değişimlerle baş edemeyen gencin beden imgesi bozulmakta, daha önceki dönemlerde uyumlu biri olsa bile yaşadığı yoğun kaygı karşısında uyumsuz biri olabilmekte, düşük benlik algıları ve depresif duygular görülebilmektedir. Bu durumlar karşısında okul başarıları da düşebilmektedir (56).

2.1.2. Orta Ergenlik Dönemi (14-16 yaşlar)

Orta ergenlik dönemine giren genç, erken ergenlikte başlayan değişimlere yavaş yavaş uyum sağlamaya başlamaktadır. Artan dürtü ve öfkelerini kontrol etme yöntemleri keşfetmektedir. Aileden daha bağımsız olmanın uğraşısı artmaktadır, rol model aldığı kişilerle daha fazla zaman geçirebilmektedir (53).

Erkek ergenlerin tüm enerjileri fiziksel dünya üzerinde kontrol kurmaya yönelmekte buna karşın kız ergenler derin duygusallık, romantizm yaşamaktadırlar. Erkekler dış dünyayı yönetmeye çabalarken kızlar, daha çok ilişkilerle ilgilenmektedirler (57).

Entellektüel merak gelişmektedir ve hayata dair her şeyin bilindiği zannedilmektedir. Kim olduğu, ne yaptığı ve neyin iyi olduğu konusunda anne babalardan çok arkadaşların düşünceleri daha etkili olabilmektedir. Anne babaların

değerleri reddedilmektedir, “ben merkezilik” ön plana çıkmaktadır. Orta ergenlik döneminde bedensel değişimler görülmekte, yoğun cinsel duygular oluşmakta ve gelişmektedir. Cinsel merak artmaktadır ve cinsel ilişki nedeniyle hamilelik riski artmaktadır. Soyut düşünme bu dönemde başlamaktadır, gelecek ile ilgili düşünceler ve kaygılar başlamaktadır. Gelecek ile ilgili planlar, tercihler ve zevkler çok sık değişmektedir (50, 58, 59).

2.1.3. Geç Ergenlik Dönemi (17-21 yaşlar)

Geç ergenlik dönemi büyümenin ve gelişmenin yavaşlamaya başladığı dönemleri kapsamaktadır. Ergen bu dönemde duygusal ve dürtüsel yoğunluğa alışmaya başlamaktadır. Dürtülerini bekletebilmeyi ya da sosyal ve kültürel beklentilere uygun hale dönüştürebilmeyi öğrenmektedir. Kendini kontrol duygusu artmakta ve erişkin düşünce oluşmaktadır. Ergenlerde, fiziksel gelişim tamamlanmakta, bedenindeki değişimlerle ilgili görülen kafa karışıklıkları ve bocalamaları azalmaktadır. Cinsel kimlik, akademik beklentiler, yaşam amacı daha net olarak ifade edilebilmektedir. Gencin kendi sınırlarını keşfetmeye başlaması neyi iyi yapabildiğini, hangi alanlarda becerikli olmadığını fark etmesi ergenlik döneminin sonunun yaklaştığının habercisi olmaktadır. Ergenlik sonunda erken çocukluk dönemi çatışmaları ortadan kalkarsa da ergenler, benlik işlevleriyle daha uyumlu hale gelmektedir. Soyut olarak düşünme yeteneği gelişmektedir. Bu dönemde akran gurubunun önemi azalmaya başlamaktadır (50, 58, 59).

2.2. Akran İlişkileri

2.2.1. Ergenlik Dönemi ve Akran İlişkileri

Ergenlerin davranışlarının odaklandığı temel alanlardan birisi arkadaş ve akranlarıyla olan ilişkilidir. Akran grupları, ergenlerin kişisel güvenlerini

kazanmalarında ve değerlerin öğretilmesinde ailelerden daha başarılıdır. Ergen; grup ortamında güç, aidiyet ve güven kazanmaktadır. Tek başına yapamayacağını düşündüğü işleri akranlarıyla birlikte yapmaya çalışmaktadır. Akran grupları çoğu ergen için tutum ve davranışlarının onaylanmasının ve reddedilmesinin kaynağı olmaktadır (3).

Akran grubuna bağlılık derecesi, ergenin ebeveynleriyle olan ilişkisinin niteliğine bağlı olarak değişmektedir. Aile içerisinde yeterli ilgi gören ve değer verilen ergen, akran grubunun onayına daha az ihtiyaç duymaktadır. Aile içerisinde kendisine değer verilmediğine inanan ergen bu ilgiyi dışarıda aramakta, bir grup tarafından kabul edilmiş olma isteği ile arayış içine girmektedir (57).

Ergenler için akranları her zaman arkadaşlık, sosyal ve duygusal destek, yakınlık sağlama gibi olumlu işlevlere hizmet etmekle kalmaz, bazen de olumsuz etkilere neden olabilirler. Ergenlerin riskli davranışlarda bulunan akranlarla birlikte olmaları, kendilerinin de bir süre sonra riskli davranışlar göstermelerine yol açabilmektedir (60).

Akranlar çoğu zaman baskı yoluyla ergenin riskli davranışlarını arttırabilmektedirler (60). Akran reddi hem saldırganlık hem de risk alma ile ilişkili olabilmektedir (61). Yapılan çalışmalarda akran ilişkilerinin zayıf olduğunu belirten ergenlerin, daha çok risk alma davranışı gösterdikleri belirtilmiştir (63, 64).

Arkadaş ve akranların düşünce ve değerlerine uyum motivasyonu daha çok erken ergenlik döneminde artmaktadır, orta ve geç ergenlik dönemlerinde ise azalmaktadır. Ergen, yaşı ilerledikçe sosyal rolünü, statüsünü ve kimliğini kazanmakta, akranlarının kabulüne ve desteğine daha az bağımlı hale gelmektedir (3).

Ergenlik dönemi bireyler için sıkıntılı ve stresli bir geçiş dönemi olmaktadır. Ergenlik döneminin başlarında hızlı bedensel ve ruhsal değişimle baş etmeye çalışan ergen, yeni ve bilinmeyen deneyimlere girdiğinden başkaları tarafından desteklenmek istemektedir. Bu desteği genellikle kendisi gibi aynı değişiklikleri yaşayan akranlarından almaktadır. Akran ilişkileri ergenin bu döneme özgü stres ve sıkıntıları ile baş etmesine, iyi bir benlik algısı geliştirmesine önemli ölçüde katkı sağlamaktadır (65, 66).

Ayrıca ergenlik döneminde arkadaşlık ilişkileri sosyal dengenin sağlanması, grup içinde önemli sayılma, kendisini anlayabilme, iletişimde kolaylık, görüş açısının genişlemesi, karşı cinsi tanıyıp takdir etmenin kolaylaşması gibi yararlar sağlayabilmektedir. Bununla birlikte ergenlerin yakın arkadaşlık geliştirmeleri ve

arkadaşlarına güven duymaları olumlu sosyal davranış göstermelerini desteklemektedir (67, 68).

Ergenlik döneminde arkadaş grupları ergenin, ahlaki normlar ve değerleri kazanmasını, gruptaki geri bildirimlerle ilişki kurma becerilerinin gelişimine katkıda bulunmasını, reddedilme ve onay görme sebebi ile kendilerini gözden geçirip içgörü kazanmasını sağlamaktadır. Bu gruplar ergenlerin sosyalleşmelerinin desteklendiği, sadakatlerinin, cesaretlerinin, katılım ve paylaşım duygularının geliştiği, düşüncelerini, duygularını, tutumlarını özgürce ifade edebildikleri ortamlardır. Ayrıca arkadaş grupları ergenlere, sosyal statü ve sosyal kabul duyguları da kazandırmakta, cinsel rollerin öğrenilmesinde önemli rol oynamaktadır (69, 70).

Arkadaş çevresi ergenin sahip olduğu olumlu ya da olumsuz potansiyelin ortaya çıkmasında önemli bir rol oynamaktadır. Kimi durumlarda arkadaş çevresi sadece potansiyeli ortaya çıkarmakla kalmaz aynı zamanda ergen için yeni normlar ortaya çıkarır. Özellikle gruplara üyelik noktasında, bireyin grup tarafından kendisine verilen normlara uymaktan başka bir çaresi olmamakta ve kendi gibi arayış içinde olan ergenlerin dışında, karşısında yapısal bir ilişkiler örüntüsü bulabilmektedir. Farklı davranış örüntüleri içinde istenen davranış biçimleri olduğu kadar istenmeyen grup davranış örüntüleri de ergenin yaşamına girebilmektedir. İstenmeyen davranış örüntülerinin bazıları içinde sapkın davranışlar da bulunmaktadır. Farklı gruplarda bu davranış örüntüleri ile karşılaşan ergenler, sapkın davranışlar sergileyen gruplara kabul edilebilmek ve onlarla birlikte olmak için, daha kolay bir şekilde sapkın davranışlara girebilmektedir. Ergenin olumsuz özelliklerinin olması, gruplar içinde olumlu gelişim gösteren arkadaşları tarafından soyutlanmasına neden olabilmekte dahası bu durum da kendisi gibi olumsuz özellikleri olan kişilerle ilişki kurup, kısır döngü yaşamasına neden olabilmektedir (71, 55).

Ergenlik döneminde akran ilişkileri konusunda gençlerin sorun yaşamalarının en önemli nedenlerinden birisi de, herkeste farklı zamanlarda görülen fiziksel gelişimleri olmaktadır. Daha erken gelişen erkek çocuklar, fiziksel olarak güçlü ve popüler görülürken daha geç gelişenler daha uzun süre çocuk muamelesi görebilmektedirler. Kızlar daha erken gelişmiş oldukları için, geç gelişen erkekler karşı cinsle ilişkilerinde zorlanabilmektedirler. Kızlar da ise tersi bir durum görülmektedir. Erken gelişen kızlar kendi akranlarıyla arkadaşlık etmekte güçlük çekmekte, erkek akranları tarafından kabul

göremeyip daha büyük yaşlardaki erkeklerle arkadaşlık etmektedirler. Bu gelişimsel farklar ergenlik döneminin sonuna kadar ortadan kalkmakta ancak bu dönemde kazanılmış olan güvenin etkileri, ileri dönemlerde de devam edebilmektedir (72). Ergenlik dönemindeki arkadaşlık ilişkilerinin niteliği, yetişkin dönemdeki arkadaşlık ilişkilerini de olumlu ya da olumsuz yönde etkilemektedir. Ergenlikte arkadaşlık ilişkileri zayıf olan bireylerin yetişkin dönemde meslek hayatı, evlilik hayatı, cinsellik ve davranış konusunda problemler yaşayacağı belirtilmektedir (73).

Ergenler zamanlarının büyük bir kısmını okullarda geçirirler ve arkadaş çevrelerini de daha çok okullarda oluştururlar. Bu sebeple okullarda akranlar arasında şiddete sık rastlanmaktadır.

2.2.2. Okulda Şiddet

Şiddet dar anlamıyla bir kişinin başka bir kişiye veya nesneye düşmanlık ve öfke duygusuyla zarar vermek amacıyla saldırması olarak tanımlanmaktadır (74, 75). Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ise şiddet tanımını daha geniş bir şekilde ele almış ve “bireyin kendisine, başkasına, belirli bir topluluk veya gruba yönelik yaralama, ölüm, fiziksel zarar, bazı gelişim bozuklukları veya yoksunluk ile sonuçlanabilen, tehdit ya da fiziksel zor kullanma” olarak tanımlamıştır (76).

Şiddet her geçen gün toplumun her kesiminde giderek artış gösteren, bireylerin ve toplumun yaşamını olumsuz etkileyen bir sorun olmaktadır. Son yıllarda okullarda da şiddet her geçen gün artmaktadır. Okullardaki suç ve şiddet eylemleri öğrencilerin fiziksel, ruhsal ve zihinsel sağlığını tehdit etmektedir (56, 77, 78).

Ülkemizde yapılan çalışmalarda ergenlerin daha çok okulda şiddete maruz kaldığı ya da şahit olduğu görülmektedir. Gençler arasındaki artan şiddeti azaltmaya yönelik programlar geliştirilebilmesi için şiddete sebep olan nedenleri ortaya çıkaracak çalışmalara gereksinim duyulmaktadır. Başlangıç olarak akranlarına kıyasla daha yüksek düzeyde şiddet davranışı gösteren ergenlerin özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir (79, 80).

Literatüre bakıldığında şiddet davranışı gösteren ergenlerin yakın arkadaş ilişkisi kurmakta zorlandığı ve akranları tarafından daha az sevildiği belirtilmektedir (81). Bu grup ergenlerin ilişkileri konusunda karamsar oldukları ve yakın ilişkilerde güvensizlik

hissettikleri gösterilmiştir. Bulgulara bakıldığında şiddete yönelen ergenlerin daha fazla depresif belirti gösteren, benlik saygısı daha düşük bireyler olduğu düşünülmektedir (81, 103).Başkalarına sözel ya da fiziksel zarar vererek zorbalık yapmak sosyal beceri eksikliği olan çocuklar için öfkelerini ifade etme biçimi olmaktadır. Genellikle erkeklerin kızlara oranla zorbalık yapma olasılığı daha yüksek görülmektedir (82).

Okul, ergenin toplumsallaşmasında aileden sonra gelen en önemli ortamdır. Bu sebeple şiddete müdahalede okullar büyük önem kazanmaktadır (83). Eskişehir’de liselerde şiddeti önlemeye yönelik olarak, Milli Eğitim Müdürlüğü’nün de desteği ile çocuklara uygun oyun odaları oluşturulmuş ve öğrencilerin teneffüslerini, boş vakitlerini bu oyun odalarında geçirmeleri sağlanmıştır. Oyun odalarını kullanan öğrencilerin devamsızlıklarının azaldığı, boş derslerde okuldan kaçma yerine oyun odalarını kullanmayı tercih ettikleri, muhakeme ve problem çözme becerilerinin geliştiği görülmüştür (84).

Ergenlerin öğrenim gördükleri okullarda şiddet davranışının nedenleri arasında kalabalık sınıfların olması, boş zaman değerlendirme olanaklarının yetersiz olması, katı öğretmen davranışları, kız arkadaş sorunlarının yaşanması, yaşa özgü risk alma davranışlarında bulunma, disiplin uygulamaları, yoksulluk, çeteye katılma, okula olan bağlılık düzeylerinin ve akademik başarı düzeylerinin düşük olması sayılabilmektedir (85, 86).

Dünya Sağlık Örgütü tarafından yapılan Okul Çağı Çocuklarında Sağlık Davranışları (Health Behavior in School Aged Children 2005-2006) araştırması verilerine göre 41 ülke arasında Türkiye “son bir yıl içinde fiziksel kavgaya karışma sıklığında” 11 yaş grubunda ikinci, 13 yaş grubunda birinci, 15 yaş grubunda ise üçüncü sırada yer almaktadır (87, 88). Milli Eğitim Bakanlığı tarafından şiddetin azaltılmasına ve önlenmesine yönelik yapılan uygulamalar aşağıda belirtilmiştir (89).

- İlköğretim programına sosyal, duygusal, bilişsel alanlarda sorunlarla baş etme becerilerine ilişkin kazanım ve etkinlikler dahil edilmiştir.
- Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından “ilköğretim ve ortaöğretim kurumları sınıf rehberlik programları” kapsamında ilköğretim ve ortaöğretimdeki öğrencilere (1-12 sınıf) genel sosyal becerileri kazandırmaya yönelik müfredat programı uygulanmaktadır.

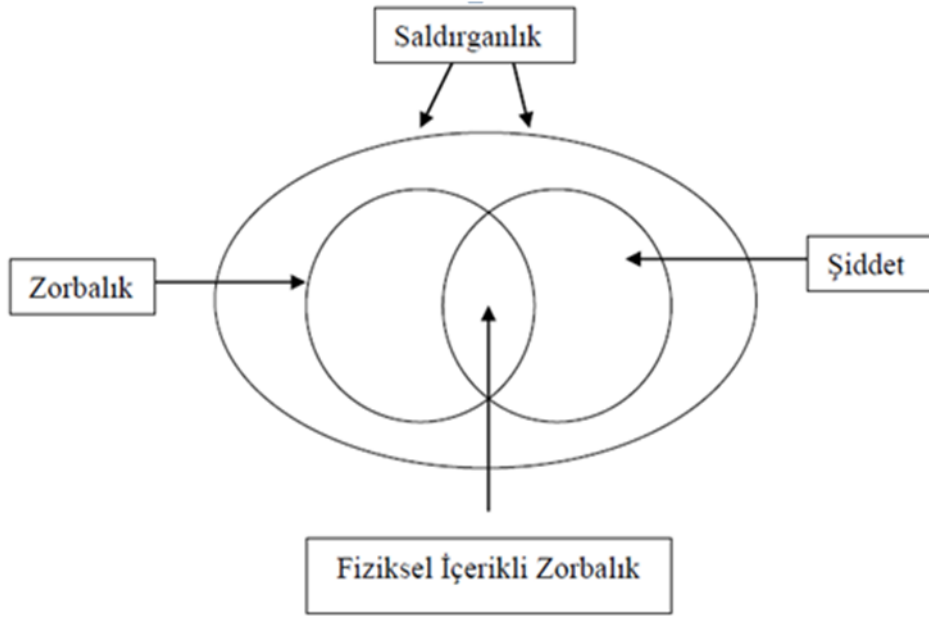
- Okul ve çevresindeki şiddetin azaltılmasına ve önlenmesine doğrudan ya da dolaylı etkisi bulunan program ve projeler (Çocuk Dostu Okul Projesi, Anne Baba Çocuk Eğitimi Projesi, 7-19 yaş Etkili Anne Baba Eğitimi Programı vs) yürütülmektedir.
- Okullarda olumsuz davranışlara caydırıcılık sağlanması amacıyla 2003 yılında İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'ne "Öğrenci Davranışlarının Değerlendirilmesi" ile ilgili hükümler eklenmiş, öğrenci davranışlarını değerlendirme sürecinde davranışlara yönelik ödüllendirmeler, yaptırımlar ve uygulama süreci net bir şekilde belirlenmiştir.
- Okul Öğrenci Meclisleri oluşturulmuştur.
- Okul-aile işbirliğine ilişkin "Öğrenci-Veli-Okul Sözleşmesi Genelgesi" 2005 yılında hazırlanmıştır.
- Ortaöğretim Genel Müdürlüğü tarafından "öğrencilerimizin zararlı madde kullanımı ve şiddet gibi risklerden korunması genelgesi 2006 yılında çıkarılmış, bu genelge ile okul-öğrenci-veli bütünleşmesini sağlayan bir okul iklimi oluşturulması hedeflenmiştir.
- "Okullarda Şiddetin Önlenmesi" genelgesi 2006 yılında hazırlanmış, bu genelge çerçevesinde "okul vaka analiz formu" hazırlanarak okuldaki şiddet ile ilgili mevcut durumu belirleyen bilgilerin oluşturulması hedeflenmiştir. Nisan 2006-Mart 2007 tarihleri arasında tüm okullarda yaşanan şiddet olaylarına karışan öğrenci oranı %0.06 olarak bildirilmiştir.
- Öğrencilere yönelik psikolojik destek seti hazırlanmış. Bu set içerisinde iletişim, okul-aile işbirliği, ergenlik dönemi özelliklerine ilişkin bilgiler yer almaktadır.
- Şiddet ve Okul Sempozyumu 22-26 Mayıs 2006 tarihinde düzenlenmiştir.
- Güvenli Okul Projesi 2007 yılında yürürlüğe girmiş, her okulda yaşanan şiddet olaylarına yönelik çocuk polisi ile işbirliği yapılması hedeflenmiştir (89).

Saldırganlık, şiddet ve zorbalık terimleri günlük hayatta birbirinin yerine kullanılmaktadır. Fakat bu terimler birbirinden farklı anlamlar içermektedir.

2.2.3. Saldırganlık, Şiddet ve Zorbalık Arasındaki Farklar

Saldırganlık davranışların dışı vurulma eğilimidir, şiddet ise güç ve baskı uygulayarak insanların bedensel veya ruhsal olarak zarar görmesine sebep olan bireysel veya toplu hareketlerdir (90). Zorbalık ise saldırganlığın bir formudur. Zorbalığı saldırganlıktan ayıran üç temel özellik; amaçlılık, süreklilik ve güç dengesizliği olmasıdır (91).

Zorbalık yapanların düşüncelerinin merkezinde kendini koruma duygusu değil karşısındaki insana zarar verme düşüncesi olduğu söylenebilir. Saldırgan davranış güçleri eşit olan bireyler arasında yaşanan çatışmayı içerirken, zorbalıkta güç dengesizliği bulunmaktadır (92).

Şekil 2.1. Saldırganlık, şiddet ve zorbalık terimleri arasındaki ilişki

Kaynak (8): Olweus D. *Bullying at School: What we Know and What we Can Do*. Cambridge MA: Blackwell, 1993; 8-13.

Yukarıda da görüldüğü gibi zorba davranışların bir tür saldırganlık olduğu, ancak bir eylemin zorbalık olarak adlandırılabilmesi için sadece saldırganlık özelliği taşımalarının yeterli olmadığı söylenebilmektedir (8, 10).

2.3. Zorbalığın Tanımı

2.3.1. Zorbalığın Ayırt Edici Özellikleri

Zorbalıkla ilgili ilk çalışmalar 1970'lerin sonlarında özellikle Norveç, İsveç ve Finlandiya'da başlamıştır. Zorbalığın tanımını ise ilk olarak Norveçli psikolog Dan Olweus yapmıştır. Olweus'un 1993'te yaptığı zorbalık tanımına göre zorbalık; bir ya da daha fazla öğrencinin bir başka öğrenciye kasıtlı bir biçimde zarar verme ve rahatsız etme amacıyla sürekli olarak olumsuz eylemlerde bulunmasıdır (8). Amerikan Ulusal Okul Hemşireliği Derneği ise zorbalığı, bir ya da daha fazla çocuğun başka bir çocuğu, tekrarlayıcı özellikte, kasıtlı olarak, algılanan veya gerçek gücün varlığında, sözlü ve/veya sözsüz, fiziksel ve duygusal istismarı olarak tanımlamaktadır (9).

Yapılan tanımlara bakıldığında zorbalığın ayırt edici özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz;

- Kasıtlı olarak ve sürekli olarak zarar verme/rahatsız etme amacı vardır. Zorbalık defalarca tekrarlanan bir davranış şeklidir.
- Zorba ve mağdurlar bazen bir kişi bazen de grup şeklinde olabilir. Okullarda gerçekleşen zorbalık olaylarında kurbanlar genelde tek kişidir.
- Zorbalık yapan grup veya birey zorbalığa maruz kalan grup veya bireyden daha güçlüdür. Güç eşitsizliği söz konusudur.
- Zorbalığa uğrayanlar kendilerini koruyamayacak durumdadırlar ve çaresizlik hissetmektedirler.
- Zorbalık yapan grup veya birey zorbalık davranışından zevk duymaktadır (8, 10, 93).

Zorbalıkta fiziksel yaralanmalar nadir görülmektedir, bu sebeple tanısı zordur. Zorbalığa uğrayan çocuklarda açıklanamayan hastalıklar, okula gitmek istememesi, okulda başarısızlık, davranışta değişiklikler ilgi ve hobilerde azalma gibi durumlar olabilmektedir (94).

2.3.2. Zorbaların Kişilik Özellikleri

Zorbaların zorbalık yapma şekilleri değişse bile kişilik özellikleri aynıdır. Zorbaların, diğer insanlara kıyasla olumlu tavır sergilemekte zorlandıkları görülmektedir. En belirgin özellikleri akranlarına karşı saldırgan tutumlarıdır ve çoğunlukla bu saldırgan tutumlarını ebeveynlerine ve öğretmenlerine karşı da sergilemektedirler (8).

Zorbalar genel olarak başkalarının başarılarını kıskanan, eylemlerini sıkça savunma gereksinimi duyan, yenilgiyi kabul edemeyen, empati kuramayan ve kişiler arası ilişkilerde başarılı olamayan kişilerdir. Bilindiğinin aksine benlik saygıları düşük olmaktadır. Genellikle zorba öğrencilerin okulu sevmeyişi ve akademik başarılarının düşük olduğu görülmüştür (95, 96). Zorbalar akran grupları içinde genellikle çok sevilmezler. Bu sebeple zorbalar kendi gibi olan akran grupları içinde popüler olmaya çalışmaktadırlar (97). İstediklerini elde etmek için veya sorunlara çözüm bulmak için genellikle şiddet kullanmaktadırlar (98).

Zorbalık yapan çocuğun ailesine bakıldığında genellikle çocuk yetiştirmede tutarsız davranışlar sergileyen, ceza yöntemi olarak genellikle şiddete başvuran, çocuklarını ihmal eden, çocuklarına karşı düşmanca davranan ebeveynler oldukları görülmektedir (13, 99). Aile içinde kardeşlerine zorbalık yapan çocukların küçük yaşlardayken bu davranışları düzeltilmezse ilerleyen yıllarda zorbalık davranışını arttırarak devam ettirdiği görülmüştür (100, 101). Ergenlerin evde geçirdikleri zaman, anne baba ilişkileri, aile içi olumlu etkileşimleri arttıkça zorba olma olasılıkları da azalmaktadır (102).

Dake ve ark. (2003), ilgili literatürü incelemiş ve zorbalara ilişkin belirledikleri özellikleri şöyle özetlemişlerdir:

- Depresyon ve bunalım yaşamaktadırlar.
- İntihar niteliğinde düşünceleri olmaktadır.
- Psikiyatrik problemler çekmektedirler.
- Yeme bozuklukları yaşamaktadırlar.
- Madde kullanımı görülmektedir.
- Davranışlarında kavgacılık görülmektedir.
- Suça yatkındırlar.
- Ebeveynleri cezalandırıcı disiplin anlayışını uygulamaktadır.

- Daha az sorumluluk sahibi ve daha az destekleyici ebeveynlere sahiptirler.
- Hoş olmayan ve kötü ev ortamlarından gelmektedirler.
- Ebeveynleri ile iletişim sorunları görülmektedir.
- Erişkin rol modellerinden yoksundurlar.
- Okul uyumları zayıftır.
- Düşük akademik başarıları görülmektedir.
- Otoriter ebeveynlere sahiptirler.
- Akademik olarak olumsuz davranışlar (kopya çekme, okuldan kaçma) sergilemektedirler.
- Zorba arkadaşlara sahiptirler.
- İstismar sorunları görülmektedir (103).

2.3.3. Kurbanların Kişilik Özellikleri

Kurbanlar, zorbaların saldırgan davranışlarına maruz kalanlar, yani mağdur olanlardır. Kurbanlar zorbalara göre fiziksel olarak daha zayıftırlar ve dolayısı ile kendilerini koruyamamaktadırlar. Acı çekmekten korkarlar ve saldırıya uğradıklarında ağlama, kaçma gibi tepkiler vermektedirler. Diğer çocuklara oranla daha duyarlı, sakin, temkinli, kaygılı ve güvensizdirler. Kendine güvenleri ve benlik saygıları düşük olmaktadır (96, 101, 104).

Kendilerini başarısız, çaresiz ve etkisiz hissederler, bu sebeple zorba davranışı hak ettiklerine inanmaktadırlar (105). Zorbalığa uğrayanlarda reaksiyon olarak üzüntü, benlik saygısında azalma, daha az arkadaşına sahip olma, daha az popüler olma veya okula devamsızlık görülmektedir. Bununla birlikte şikayet olarak baş ağrısı, uyku bozuklukları, karın ağrısı gibi fiziksel şikayetleri olmaktadır (83). Diğer çocuklara kıyasla daha asosyaldirler ve iletişim başlatmakta zayıftırlar. Bu da onların yalnız kalmalarına neden olmaktadır. Genellikle yakın arkadaşları olmamaktadır. Diğer çocuklar tarafından dışlanmışlardır (8).

Dake ve ark. (2003) ilgili literatürü incelemiş ve mağdurlara ilişkin belirledikleri özellikleri şöyle özetlemiştir:

- Depresyon ve bunalım yaşamaktadırlar.

- İntihar düşünceleri taşımaktadırlar.
- Psikiyatrik problemler yaşamaktadırlar.
- Yeme bozuklukları yaşamaktadırlar.
- Yalnızlık duyguları çekmektedirler.
- Kendilerine güven duygularının ve özsaygılarının düşük olduğu görülmektedir.
- Kaygılı bir yapıya sahiptirler.
- Diğer çocuklardan daha az popülerdirler.
- Zamanlarının çoğunu yalnız geçirmektedirler.
- Hoş olmayan ve kötü ev ortamlarından gelmektedirler.
- Daha az sorumluluk sahibi ve daha az destekleyici ebeveynleri olduğu görülmektedir.
- Sosyal durumları kontrol etmek için çok az fırsat sunan ebeveynlere sahiptirler.
- Okulla bağları zayıf, devamsızlıkları fazla olabilmektedir.
- Sosyal uyumları zayıf bireylerdir.
- İstismar sorunları yaşamaktadırlar.
- Fiziksel sağlık problemleri yaşamaktadırlar (103).

2.3.4. Zorbalığın Türleri

Zorbalık doğrudan veya dolaylı olarak yapılabilmektedir. Olweus (1993) zorbalığı fiziksel, sözel ve sosyal dışlama olarak gruplandırmıştır. Doğrudan zorbalık, fiziksel ve sözel saldırıları içerirken, dolaylı zorbalık kasıtlı olarak yalnız bırakma ve dışlama gibi davranışları içermektedir (8). Rigby (2007) zorbalığın türlerini belirlemede en kolay ayrımın fiziksel zorbalık ve psikolojik zorbalık olduğunu belirtmiştir ve fiziksel zorbalığın doğrudan yapılabileceğini, psikolojik zorbalığın ise dolaylı olarak yapılabileceğini belirtmiştir (106). Gökler (2009) zorbalığı fiziksel, sözel, dışlama, bireyin mal ve eşyalarına zarar verme olarak ayırmıştır (104).

Pişkin ve Ayas (2011) çocuklar üzerinde yaptıkları çalışmalarda zorbalık türlerini fiziksel, sözel, dışlama, söylenti yayma ve eşyalara zarar verme olarak ele almışlardır (12). Yine Pişkin ve Ayas (2007) ergenler üzerinde yaptıkları çalışmaların sonucunda zorbalık türlerine cinsel zorbalığı da eklemiştir (14).

Son zamanlarda öğrencilerin bilgisayar başında eskisine oranla daha çok zaman geçirmesi zorbalığa farklı bir tür eklemiştir. Siber zorbalık (cyber bullying) ya da sanal zorbalık; bilgi ve iletişim teknolojisi araçları ile özellikle cep telefonu ve internet yoluyla zorbalık yapılmasıdır. Siber zorbalık, diğer kişilere zarar vermek amacıyla, bir birey ya da grup tarafından, elektronik posta, cep telefonu, çağrı cihazı, kısa mesaj servisi ve web siteleri gibi bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımını içeren; kasten, tekrarlayıcı bir şekilde ve düşmanca davranışları destekleyen davranışlar şeklinde tanımlanmaktadır. Siber zorbalık oldukça tehlikeli olabilir, çünkü zorba öğrenciler kurbanlarıyla yüz yüze gelmediklerinde kendilerini daha az sorumlu hissedebilir ve daha saldırgan olabilirler (15, 23).

2.3.5. Zorbalığın Sonuçları

Okulda çocukların birbirlerine karşı uyguladıkları şiddet içeren davranışlar uzun yıllar dikkate alınmamış çocukluk döneminin gelişim süreçleri içerisinde doğal kabul edilmiştir. Ancak son yıllarda okulda öğrencilerin birbirlerine karşı uyguladıkları davranışlar sonucuyla ölümler ve fiziksel yaralanmalar hızla artmaktadır. Okullar çocukların içerisinde güvenle yaşayamadığı yerler olduğunda okula bağlılıktan söz etmek de mümkün olmamaktadır. Öğrencilerin okulu sevmelerinde ya da okuldan uzaklaşmalarında orada yaşadıklarının etkisi önemli olmaktadır (107).

Zorbalık kısa ve uzun vadede birçok sorunlara neden olmaktadır. Zorbalık, zorba ve kurban öğrencilerin öğrenme ortamlarının yanı sıra fiziksel, psikolojik ve akademik yaşantılarını da kötü etkilemektedir (23).

Okul ortamında şiddete maruz kalan çocuklarda; fiziksel belirti olarak baş ağrısı, mide ağrısı şikayetleri, konstipasyon, uyku ve yeme bozuklukları görülebilmektedir. Şiddete maruz kalan çocukların benlik saygıları, kendilerine ve çevresindeki insanlara olan güvenleri azalmaktadır. Arkadaşları tarafından soyutlanır, yalnız kalır ve asosyalleşebilirler. Depresyona girebilir, okul devamsızlığı artar ve hatta okulu terk edebilirler. Yine bu çocuklarda saldırganlık davranışlarında artış, baş etme becerilerinde azalma, travma sonrası stres bozukluğu ve hatta intihar etme eğilimi gibi sonuçlar da görülebilmektedir (20,108).

Zorbalık yapan çocuklar ise; önlem alınmaz ve kendi hallerine bırakılırlarsa başkalarının üzerindeki güçlerini kötüye kullanmaya devam edebilmekte, çevresindekiler için tehdit oluşturabilmekte ve toplumdaki soyutlanıp yalnız kalabilmektedirler. Zorbalık yapan çocuklar, başkalarıyla olumlu davranışlar ve etkileşimlerin yarattığı mutluluk, manevi tatmin gibi güzel duygulardan yoksun kalabilmektedirler. Zorbaliğa şahit olan çocuklarda ise mutsuzluk, üzüntü, korku, umutsuzluk gibi duygular yaşanabilmektedir. Girdikleri ortamlarda kendilerini güvende hissedememekte ve sürekli tedirginlik içinde olabilmektedirler (6).

2.3.6. Zorbalığın Yaygınlığı

Okullarda çeteleşme eğiliminin artması ile şiddet ve suç olaylarında da artışlar gözlenmiştir. Bu artış okulların güvenli yerler olma özelliğini yitirmelerine sebep olmaktadır (104). Yurtdışında yapılan çalışmalarda öğrencilerin % 30'unun zorbalık yaptığı veya zorbalığa maruz kaldığı belirlenmiştir (109). Ülkemizde de yapılan çalışmalarda yurtdışına benzer şekilde %35 oranında zorbalık yapma veya zorbalığa maruz kalma bulgusuna rastlanmaktadır (110).

Dünya Sağlık Örgütü otuz beş ülkenin verilerini karşılaştırdığı raporda zorbalığın görülme oranının %1-50 arasında olduğunu saptamıştır (111). Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2008 yılında okullarda meydana gelen şiddet olayları incelenmiş; bu olayların %52,2'sinin sözel, %21,9'unun fiziksel, %23,7'sinin duygusal olduğu saptanmıştır. Ayrıca öğrencilerin daha çok arkadaş çevrelerinden (%28,5) şiddet gördükleri belirlenmiştir (25).

Dünya Sağlık Örgütü tarafından 41 ülkenin katıldığı, okul çağı çocuklarında sağlık davranışları araştırmasında öğrencilerin son 12 ay içerisinde zorbalığa uğrama ve zorbalık yapma durumları sorgulanmıştır. Türkiye 41 ülke arasından okulda zorbalığa uğramada 11 yaş grubunda kızlarda %30, erkeklerde %37 oranları ile birinci, 13 yaş grubunda kızlarda %26, erkeklerde %29 oranları ile üçüncü sırada yer almaktadır. Zorbalık yapma durumuna göre, Türkiye 11 yaş grubunda kızlarda %16, erkeklerde %21 oranları ile üçüncü, 13 yaş grubunda kızlarda %13, erkeklerde %19 oranları ile onuncu sırada yer almaktadır (87, 88).

2.4. Benlik Saygısının Gelişimi

Benlik kavramı, kişiyi diğer bireylerden ayıran duygu, tutum ve davranışların tümü olarak tanımlanmaktadır. Benlik bilinci ise, kişinin kendisi için başkalarının ne düşündüğünü, ne olduğunu ve neyi başarabileceğini düşünmesidir. Genel olarak benlik saygısı benlik bilinci ile ilişkisi açısından tanımlanmaktadır. Benlik saygısı benlik bilincimizi kendimize özgü değerlendirmemizdir. Rosenberg'e göre benlik saygısı, bireyin kendisine karşı olumlu ya da olumsuz tutum içinde olmasıdır. Olumlu tutum yüksek benlik saygısının göstergesi olurken, olumsuz tutum düşük benlik saygısının göstergesi olarak tanımlanmaktadır. Çocukluğun başlarında benlik saygısı çok değişken olmaktadır ve büyük ölçüde başkalarının söylediğimiz ve yaptığımız şeylere verdikleri tepkiye bağlı olarak değişmektedir. Çocukluğun ilk dönemlerinde yerleşen benlik saygısı ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde de sürer, bu sürekliliğin kişide, aile içinde ve giderek toplumda geniş ölçüde olumlu etkisi görülmektedir. Sağlıklı benlik saygısının temel öğelerini özgüven ve kendinin farkında olmak oluşturmaktadır (29, 30, 115).

Benlik saygısı, çocukların temel gelişimsel döneminde oluşan karmaşık bir kavramdır. Ayrıca temel kişilik gelişiminde çok önemlidir. Temel kişilik özellikleri, erken yaşlarda oluşur bununla birlikte ergenlik yılları boyunca oluşan bu kişilik özellikleri değişebilir veya gelişebilir (116, 117).

2.4.1. Benlik Saygısının Gelişimini Etkileyen Faktörler

Ergenlik döneminde genç, sürekli kendine yakışacak kimliği aramaktadır. Bu nedenle benlik saygısı sürekli inişli çıkışlı dalgalanmalar gösterebilmektedir. Ergenlik döneminin başlarında içsel faktörlerin yanında çevresel faktörlerin etkisi de oldukça fazla görülmektedir. Birey tüm bu faktörlerin etkisiyle kendisine ilişkin olumlu veya olumsuz bir yargı oluşturarak benlik saygısını belirleyebilmektedir. Ergenlik dönemindeki gencin benlik saygısı anne-babası, yakın aile çevresi, otorite olarak gördüğü kişiler ve akran grubuyla olan ilişkilerinden etkilenebilmektedir. Benliğin gelişmesinde kişilerarası ilişkilerin büyük bir önemi olmaktadır. Kişilerin çevresindeki insanların (küçükken ana - baba ve kardeşlerin, daha sonra öğretmenlerin ve arkadaşların) tepkileri benliği çok fazla etkilemektedir. Ergenlik döneminde onlar için önemli kişilerin onları beğenip beğenmemeleri, övünmeleri

ya da onlardan utanmaları, bu kişilerin onlar için söyledikleri şeyler benliğin alacağı şekli etkileyebilmektedir (32,34,118).

Benlik saygısı gencin kişiler arası ilişkilerini etkileyeceği gibi okul başarısını da etkileyebilmektedir. Yapılan çalışmalarda benlik saygısının yüksek olduğu bireylerde okul başarısının da olumlu etkilendiği belirtilmektedir. Öğrencilerin yaşamlarında hem toplumsal, hem de bireysel başarıları yakalayabilmeleri için güçlü benlik saygısına ve özgüvene gereksinimleri olduğu görülmektedir. Bu nedenle özgüvenin gelişimi, özellikle okul yaşamının çok yoğun yaşandığı ergenlik döneminde önem kazanmaktadır (35, 33).

Çocukluk dönemleri boyunca, güçlü benlik saygısının gelişimi, çocukların yaşamlarının erken dönemlerinden itibaren ailede stres, sosyal baskı ve suça itici davranışlarla mücadele ediyorlarsa çok önemli olmaktadır. Yapılan çalışmalara bakıldığında daha başarılı bir yaşam sürmek ve sağlığı sürdürme davranışlarında daha başarılı olabilmekle, kişinin benlik saygısı düzeyinin yüksek olmasının anlamlı bir ilişkisi olduğu görülmektedir (117, 119).

2.4.2. Akran Zorbalığı ve Benlik Saygısının İlişkisi

Yapılan araştırmalarda, kişinin kendini algılama düzeyinin yüksek olmasının, bir başka deyişle kendine olan saygısının yüksek olmasının zorbalık davranışının ortaya çıkmasını engellediği görülmektedir. Benlik saygısının yüksek olmasıyla birlikte zorbalık davranışının azaldığı görülmektedir. Benlik saygısı kişinin kendine verdiği önemlidir, değerlidir. Bu değer fiziksel gücüne, görünüşüne, akademik becerilerine ya da sosyal yaşamda kişinin kendi becerilerine verdiği değer olarak da bilinmektedir. Bireyin kendini değerlendirdiği alanların ortak etki alanına, bireyin özgüveni, kendini farklı bir şekilde ifade etme biçimi, kendini savunma becerisi, kendilik algısı ve diğer özellikleri de yansıyabilmektedir. Bu çerçevede değerlendirildiğinde, öğrencinin benlik algısının yükselmesi ile birlikte belirtilen özellikler, öğrencilerin zorbacı davranışlara maruz kalması ya da zorbacı olma davranışlarını engellediği düşünülebilir (36,37).

2.5. Akran Zorbalığını Önlemede ve Benlik Saygısını Geliştirmekte Hemşirelik Yaklaşımları

Okul sağlığı hizmetlerinin sağlanmasında hemşireler; okuldaki öğrencilere bakım sağlamakta, sağlık hizmetlerinin sağlanması için liderlik yapmakta, sevk ve taramaları yapmakta, özel sağlık sorunu olanlara kronik hastalıkları olan öğrencilerin bakımı ve tedavilerine yardımcı olmakta ve sağlıklı bir okul ortamı oluşması için şiddet, zorbalık, terörizm gibi konuların önlenmesi ve yönetilmesine katılmakta, öğrencilere, ailelerine ve okul personellerine sağlığı teşvik eden eğitimler düzenlemektedir. Aynı zamanda hemşireler sağlık politikaları ve programlarını takip etmekte ve uygulamakta, okul personelleri, aileler, sağlık profesyonelleri ve toplum arasındaki iletişimi sağlamaktadır (112).

Zorbalık, öğrencilerin fiziksel ve psiko-sosyal sağlığını etkilediğinden tüm sağlık profesyonellerinin ilgilenmesi gereken bir konudur. Okulda diğer çalışanlara göre okul hemşireleri ile öğrenciler arasında daha yakın bir ilişki olduğu düşünülmektedir. Bu durumun doğal sonucu olarak okulda görülen zorbalık olaylarında, olayın çözümüne en yakın kişi okul hemşireleri olabilmektedir. Okul hemşirelerinin, olayın çözümüne en yakın kişi görülme nedeni olarak disiplin kurulunda görev almaması da gösterilmektedir. Ayrıca zorbalık olayında öğrencilerin oluşabilecek yaralanma, kanama, incinme gibi nedenlerle okul revirlerine sık başvurması, okul hemşiresinin zorba ve kurbanları belirlemesine yardımcı olabilmektedir. Okul hemşireleri yalnız zorbalığın açık formlarını tanımlamakla kalmaz, aynı zamanda gizli, görünmeyen ilişki zorbalık gibi türlerini de saptayabilirler. Öğrenciler zorbalık olayı ile karşılaştıklarında (zorba ya da kurban) ilk başvuracakları yetişkin, okul hemşireleri olduğundan okul hemşirelerine zorbalığın erken tanınmasında ve olumsuz sonuçlarının tedavisinde önemli görevler düşmektedir. Bu nedenle hemşireler, zorbalık olaylarının oluşmasını önleyebilir ve oluşma sürecinde bakımın koordinasyonunu sağlayabilirler. Okul hemşireleri zorbalığın kurban ve zorba üzerindeki etkilerini değerlendirebilir, bakımını planlayabilir ve koordine edebilirler (82, 112, 113).

Akran zorbalığında okul hemşiresinin rolleri aşağıda verilmiştir:

- Okul çalışanları ve öğrencilere zorbalık hakkında (zorbalığın nedenleri, olumsuz etkileri ve önlenmesine yönelik alınabilecek tedbirler) eğitimler verme,
- Okulda zorbalık ile ilgili araştırmalar yapma,

- Öğrencilerin, okul içindeki davranışları, aileleri açısından riskli olanları ve öğrencilere ait zorbalığı hazırlayıcı faktörleri (gözlüklü, çok şişman ya da zayıf olma vb.) göz önünde bulundurarak riskli grupları belirleme,
- Zorbalık olayı meydana geldiğinde raporlanan ya da şüphelenilen bütün bilgileri değerlendirme,
- Kurbanları bilişsel, psiko-sosyal olarak destekleme, fiziksel yaralanmalarda tedaviyi yönetme ve gerektiğinde yardım etme,
- Kurbanların sağlığını değerlendirme, sorun alanlarını belirlemedir. Bunlar, görünen fiziksel semptomlar olabildiği gibi, görünmeyen duygusal ve sosyal sorunlar da olabilir.
- Baş ağrısı, uyku bozuklukları, karın ağrısı gibi psikosomatik şikayetler, vurma, çarpma, yaralanma gibi fiziksel şikayetler nedeni ile okul revirine sık başvuran öğrencilerin sağlık sorunlarının çözümünde yer alma,
- Zorbalığa maruz kalan öğrencilerin duygularını aileleri ile paylaşmaları konusunda onları cesaretlendirme,
- Zorbalığa maruz kalan öğrenciler arkadaş grupları içinde daha az bulduklarından onların yeni arkadaşlık ilişkileri geliştirmeleri ya da var olan arkadaşlık ilişkilerini korumaları konusunda destek (izcilik kulüpleri, spor ya da sanat kulüplerine üye olmaları gibi) sağlayarak sosyal becerilerini geliştirmelerine, benlik saygılarını yükseltmelerine ve yeni arkadaşlar kazanmalarına yardımcı olma,
- Öğrencilerin benlik saygısını yükseltici eğitim programları hazırlama, onlara etkili problem çözme yaklaşımlarını öğretmeye çalışma,
- Öğrencilerden zorbalıkla ilgili raporlar alma,
- Zorbalığa karışmayan, güvendiği öğrencilerle işbirliği yaparak (akran grup gücü oluşturarak) onların zorbalık olayına uygun tepki vermelerini sağlayabilme,
- Okul çalışanları ve öğrenciler için güvenli bir çevrenin oluşturulmasını destekleme,
- Zorbalık olaylarında “suça hayır” yaklaşımını kullanarak okulda zorbalığın azaltılması ile ilgili politikaların oluşturulmasına ve olumsuz etkilerinin azaltılmasına yardım etmedir. Örneğin okul disiplin kurallarının suçsuz bir okul ortamını oluşturacak şekilde düzenlenmesine yardım etme, zorbalıktan zarar gören ya da zorbalığı uygulayan öğrencilerin iyileştirilme ve rehabilitasyon süreçlerine katılmadır (114).

Hemşireler, bireylerin ruhsal, fiziksel sağlığını değerlendirmek, olumsuz benlik kavramı ve düşük benlik saygısı olan bireylerin kendileri hakkındaki görüşlerini değiştirmek için önemli girişimler yapabilen bir meslek grubudur. Benlik saygısının düşük olmasından kaynaklanan sorunların daha az yaşanması ve benlik saygısının olumlu olması da ergenin ailesinin, öğretmenlerinin ve sağlık çalışanının desteğine bağlıdır. Hemşirelerin temel sorumluluklarından biri de olumsuz benlik kavramı ve düşük benlik saygısı olan kişilerin kendileri hakkındaki görüşlerini değiştirmektir (120).

Hemşire kuramcılara göre kişinin benlik kavramındaki bozukluk önemli bir hemşirelik tanısıdır. Hemşire kuramcı Callista Roy olumlu benlik kavramının olumlu benlik saygısıyla paralel olduğunu belirtmektedir. Benlik saygısı düşük olan ergenlerin; fizyolojik ve psikolojik hastalıklara karşı direncinin azaldığı, yakın ilişkiler kurabilme yeteneğinin azaldığı, daha fazla duygusal sorunlarla karşılaştıkları görülmektedir. Bu sebeplerle düşük benlik saygısı bir hemşirelik tanısı olmaktadır ve hemşirelik müdahalesi gerektirmektedir. Hemşirelik yaklaşımının kişinin değişen benlik kavramının değişim nedenlerine, kişiliğine ve destek sistemlerine göre planlanması gerekmektedir (30, 121).

Ergenler daha çok arkadaşlarından sosyal destek alırlar. Benlik saygılarını yükseltmek amacıyla akran destek grupları kurulabilir. Ergenler bu destek grupları içinde yaşadıkları sorunları ve çözüm bulma yöntemlerini tartışabilirler. Bu onların problem çözme becerilerini geliştirmelerini de olumlu etkiler. Hemşireler bu destek gruplarının oluşturulmasında ve yönetiminde aktif rol almalıdırlar. Hemşireler okulda zorbalığa maruz kalan öğrencilere bir birey olarak değer verip onların sorunlarını dinlemeli, iletişimi her zaman açık tutmalı ve onlara önemli olduklarını hissettirmelidir. Ergenlerin yeterli olan yanlarını desteklemeli, yeni geliştirdikleri olumlu yetenek ya da davranışlarını onaylamalı, düzenli olarak gelişmelerini destekleyecek biçimde geri bildirimlerde bulunmalıdırlar (122).

2.6. Akran Zorbalığı ve Benlik Saygısı Konusunda Yapılan Araştırmalar

Ergenlerde akran zorbalığı ve benlik saygısı farklı örneklem grupları ve farklı değişkenlerle birçok araştırmacı tarafından ele alınmıştır (6, 83,107, 123-137).

Atik (123) 1975-2010 yılları arasında dünya genelinde zorbalık konusunda yayınlanan ve PsycINFO veri tabanında yer alan makalelerin sayısının 1703 olduğunu ve bunun yaklaşık %85'nin son 10 yılda gerçekleştiğini saptamıştır. Benzer biçimde Atik (123)'in Türkiye'de yayınlanmış makaleleri ve tezleri derlemesi sonucunda toplam 82 çalışmanın yapıldığını belirlemiş ve bunların yaklaşık %88'inin son 5 yılda gerçekleştiğini bildirmiştir.

Dölek ve ark. (124) 2002 yılında, İstanbul'da, beşinci, yedinci ve dokuzuncu sınıfta okuyan 659 öğrenciyle yaptığı "öğrencilerde zorbaca davranışların araştırılması ve bir önleyici program modeli" başlıklı araştırmasında; sistemli olarak haftada birkaç kez zorbalığa uğradığını söyleyen (kronik mağdurlar) öğrencilerin oranını %8,17, zorbaca davranışta bulunan (kronik zorba) öğrencilerin oranını kızlarda %2,56, erkeklerde %6,37 olarak bulmuştur. Her eğitim seviyesinde öğrencilerin daha çok kendi sınıflarındaki arkadaşlarından zorbalığa uğradıklarını belirlemiştir. Zorbalığa uğrama durumlarını en yüksek olarak beşinci (%29.35) daha sonra yedinci (%18.99) son olarak da dokuzuncu sınıflarda (14.61) görüldüğünü tespit etmiştir. Zorbalık oranlarının okullara göre değişkenlik gösterdiğini, özel okullarda bir iki kişilik zorba gruplarına (%27.31), devlet okullarına göre (%17.36) daha fazla rastlandığını; devlet okullarındaki öğrencilerin tek başına zorbalık yapma eğiliminin (%18.01) özel okullara göre (%9.25) daha fazla olduğunu belirtmiştir.

Aktuğ (125) 2006 yılında; Mersin'de 600 lise birinci sınıf öğrencisiyle yaptığı çalışmasında, akran baskısı arttıkça genel benlik saygısının, aile benlik saygısının ve akademik benlik saygısı puanlarının düştüğünü belirlemiştir. Ayrıca öğrencilerin yaşadıkları akran baskısı ile sosyal benlik saygıları arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını belirlemiştir.

Due ve ark. (126) 2007 yılında Danimarka'da 5,7 ve 9. sınıfta okuyan 5205 öğrenci ile yaptığı çalışmada adölesanların ilaç kullanma ve zorbalığa uğramaları arasındaki ilişki incelenmiştir. Sonuç olarak zorbalığa uğrayan öğrencilerin ağrı durumunda ve psikolojik sorunlarında, zorbalığa uğramayanlara oranla daha fazla ilaç kullandıkları belirlenmiştir.

Genç (107)'in 2007 yılında; Erzurum, Malatya ve Van illerinde 811 lise öğrencisiyle yaptığı çalışmada, anne babanın eğitim durumu düştükçe öğrencilerin okulda zorba davranışlar göstermelerinde artış olduğunu saptamıştır. Aynı çalışmada,

ailede şiddetin olması veya sıklığı arttıkça öğrencilerin sanal ve cinsel zorbalık yapma oranlarında artma olduğunu belirlemiştir. Bunun yanında, okul başarısı azaldıkça, öğrencilerin basit fiziksel zorbalık davranışlarına maruz kalma durumlarında artma olduğunu ve zorbalık yapma yönünden başarılı öğrencilerin en az zorba davranışlara başvuran öğrenciler olduğunu saptamıştır. Ayrıca anne babası birlikte olmayan öğrencilerin, anne babası birlikte olan öğrencilere göre daha fazla duygusal zorbalığa maruz kaldığını ve daha fazla duygusal zorbalık uyguladığını belirtmiştir.

Umutlu ve ark. (127)'nin 2010 yılında, İstanbul'da 700 ilköğretim öğrencisiyle yaptığı çalışmada, zorba davranış eğilimi gösteren öğrencilerin kendilerine özgüvenleri düşük olarak belirlenmiştir. Aynı çalışmada zorbalığın cinsiyet, sınıf, yaş, ailenin gelir durumu, ikamet edilen yer, anne ve baba eğitim durumuna göre anlamlı farklılıklar gösterdiği saptanmıştır. Yine bu çalışmada çocuk dostu olan okullarda yapılan çalışmalarda, öğrencilerin zorbalık eğilimlerini düşük, özgüvenlerini yüksek; çocuk dostu olmayan okullardaki çalışmalarda ise, öğrencilerin zorbalık eğilimlerini yüksek, özgüvenlerini düşük olarak belirlemiştir.

Penning ve ark. (128)'nin 2010 yılında Güney Afrika'da 12-18 yaş arası 486 erkek öğrenciyle yaptığı çalışmada zorbalık ile post-travmatik stres bozukluğu ve depresyon arasında; özellikle kurbanlarda oldukça güçlü ve anlamlı ilişki saptanmıştır. Aynı araştırmada öğrencilerin %22,4'ü post-travmatik stres bozukluğu %15'i depresyon tanısı almışlardır.

Karataş (129)'in 2011 yılında, İzmir'de altı, yedi ve sekizinci sınıfta okuyan 532 öğrenciyle yaptığı "İlköğretim Okullarında Zorbalığa Yönelik Geliştirilen Programın Etkinliğinin İncelenmesi" başlıklı araştırmasında; zorbalığı önleme programının öğrencilerin kurban ve zorba oranlarını azaltmada etkili olduğunu saptamıştır. Zorbalığa uğrama ile sağlık sorunu yaşama arasında ilişki olduğunu ortaya çıkartmıştır. Zorbalık ve sağlık sorunları arasındaki ilişkinin incelenmesiyle; kurbanların zorbalara oranla daha fazla sorun yaşadıklarını belirlemiştir. Zorbalığa maruz kalma arttıkça yaşanan fiziksel ve psikolojik semptomlarda artış olduğunu saptamıştır. Zorba olan öğrencilerin ise sağlık sorunu olarak sadece iştahsızlık yaşadığını belirlemiştir.

Özgür ve ark. (83)'nin 2011 yılında, Aydın ili Kuşadası ilçesinde 360 lise öğrencisiyle yaptığı çalışmada, öğrencilerin %10,3'ünün şiddete maruz kaldığı ve bu öğrencilerin %51,4'ünün bu şiddeti arkadaşları tarafından okulda yaşadığı

belirlenmiştir. Öğrencilerin, aile üyelerinin de evde (%21,6) şiddet uyguladıklarını belirtmiştir. Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıfa göre şiddet eğilim puan ortalamalarını incelemiş, on birinci sınıfta öğrenim gören öğrencilerin şiddet eğilim puan ortalamalarının, dokuzuncu sınıfta ve onuncu sınıfta öğrenim gören öğrencilerin şiddet eğilim puan ortalamalarından daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Annenin çalışma durumuyla şiddete eğilim düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunmadığını ama babanın çalışma durumuyla şiddete eğilim düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunduğunu saptamıştır. Babası çalışan çocuklarda çalışmayanlara göre şiddet eğilimleri daha düşük bulunmuştur.

Pişkin ve ark. (130)'nın 2011 yılında Ankara'da 600 lise öğrencisiyle yaptığı çalışmada zorbalığı cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü ile karşılaştırmıştır. Cinsiyet ile kıyaslandığında sözel mağduriyet hariç, diğer tüm alt ölçeklerde (fiziksel, cinsel, izolasyon, söylenti çıkarma ve yayma, eşyalara zarar verme) erkeklerin kızlardan daha fazla zorbalığa uğradıklarını, dışlama hariç diğer tüm alt ölçeklerde erkeklerin kızlardan daha fazla zorbalık yaptıklarını belirtmiştir. Sınıf düzeyi ile kıyaslandığında, cinsel mağduriyet alt ölçeğinde 11. sınıf öğrencilerinin 9. Sınıf öğrencilerinden daha fazla mağdur olduklarını göstermektedir, toplam zorbalık puanı bakımından 11. Sınıf öğrencilerinin 9. sınıf öğrencilerinden; cinsel zorbalık alt ölçeğinde ise 11. sınıf öğrencilerinin hem 9. sınıf hem de 10. sınıf öğrencilerinden anlamlı bir biçimde daha fazla cinsel zorbalık yaptıkları belirtilmiştir. Okul türü ile kıyaslandığında ise; kurban puanı, en yüksek grubun endüstri meslek lisesi, zorbalık puanı, en yüksek grubun ise özel lise öğrencileri olduğu, en az zorbalığa uğrayan ve en az zorbalık yapan grubun ise Anadolu Lisesi öğrencileri olduğu belirtilmiştir.

Sarak'ın (131) 2012 yılında, İstanbul'da 587 lise öğrencisiyle yaptığı çalışmasında, öğrencilerin yaşlarının arttıkça, sanal zorba olma durumunun ve sanal zorbalığa uğrama durumunun arttığını belirtmiştir. Erkeklerin sanal zorbalığa uğrama ve sanal zorbalık yapma davranışlarının kızlara göre daha fazla olduğunu ve ebeveynlerinin eğitim düzeyi düşük olan öğrencilerin, eğitim düzeyi daha yüksek olan öğrencilere göre sanal zorbalığa uğrama ve sanal zorbalık yapma davranışlarının daha fazla olduğunu saptamıştır.

Mermer (6)'in 2012 yılında Gaziantep'de 1743 lise birinci sınıf öğrencisi ile yaptığı çalışmasında; öğrencilerin %17,2'sinin sorunların üstesinden gelmede fiziksel

güç kullanılması gerekliliğine inandığını, %47'sinin okulda zorbalık yapanların olduğunu, %7,3'ünün okulda zorbalık yapan grubun üyesi olmanın faydalı olduğunu belirttiğini söylemiştir. Öğrencilerin yarısına yakını kendilerini okul ortamında kendisini güvende hissetmediğini ve bazen korktuğunu söylemiştir. Her on öğrenciden birinin zorbalık yapan gruba katıldığını, %38,2'sinin zorbalığa maruz kaldığını, öğrencilerin birbirlerine şiddet uygulamasında alt sınıf-üst sınıf ayırımı olmadığını belirlemiştir. Öğrencilerin zorbalığa en fazla sınıfta daha sonra spor salonunda, okul yolunda ve serviste maruz kaldıklarını belirtmiştir.

Clark ve ark. (132) Yeni Zellenda' da 2012 yılında ortaöğretim öğrencileri ile internet üzerinden bir araştırma yapmış ve transseksüel öğrenciler ile transseksüel olmayan öğrencilerin okulda yaşadığı zorlukları karşılaştırmışlardır. Yapılan çalışmada, transseksüel öğrencilerin %17,6'sı, transseksüel olmayan öğrencilerin %5,8'i son bir hafta içinde okulda zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Transseksüel olmayan öğrencilerin %32,5'i, transseksüel öğrencilerin %49,9'u okulda fiziksel olarak şiddete maruz kaldıklarını bildirmişlerdir.

Chen ve ark. (133) 2013 yılında Tayvan'da 7-9 yaş arası 1650 öğrenci ile yaptığı çalışmada okuldaki şiddet, sosyal destek ve çocukların psikolojik sağlıklarına bakılmıştır. Öğrencilere demografik özelliklerini ve okuldaki sosyal yaşantılarını içeren bir anket formu uygulanmıştır. Sonuç olarak, öğrencilerin psikolojik sağlık durumları %26 oranında düşük bulunmuş, bu durumun öğretmenlerin kötü muamelesiyle doğrudan ilişkili olmadığı, ama, öğrencilerin birbirlerine kötü muamele etmesi ile dolaylı olarak ilişkili olduğu saptanmıştır.

Seibel (134) 2013 yılında Kanada'da hemşirelik lisans öğrencilerinin klinikte zorbalıkla ilgili deneyimlerini belirlemek için 31 makaleden ve hemşirelik öğrencilerinin zorbalık ile ilgili tezlerinden yararlanarak derleme çalışması yapmıştır. Bu çalışmada önemli bir bulgu olarak, zorbalığın uygulanıp uygulanmadığının, öğrenci ve öğretim üyelerinin zorbalık algıları ve zorbalıkla başa çıkma stratejileri gibi karmaşık bağlamsal etkilere göre değiştiğini belirtmiştir.

Polat (135) 2013 yılında Ankara'da 18-24 yaş arası 258 üniversite öğrencisine uyguladığı anket çalışmasında, okul ve akran ilişkilerinin ergen suçluluğu üzerine etkisini araştırmıştır. Yaptığı çalışmasında ergenlerin şiddet davranışına sahip arkadaşlarının olmasının şiddet davranışı yapmasıyla anlamlı bir ilişkisinin olduğunu

belirlemiştir. Okulda öğrencilerin şiddet davranışına tanık olmalarının da şiddet davranışı yapmalarıyla anlamlı ilişkisi olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda erkek ergenlerin kız ergenlere göre, üst gelir grubuna sahip ergenlerin alt gelir grubuna göre, anne babasıyla birlikte yaşamayanların yaşayanlara göre daha fazla şiddet ve sapkın davranışlarda bulduklarını tespit etmiştir.

Studt ve ark. (136) 2014 yılında Amerika'da 6-9 yaş arası 425 öğrenciyle yaptığı çalışmada çocukların %19,18'inin doğrudan, %20,87'sinin dolaylı olarak zorbalığa maruz kaldığını belirtmiştir. Etnik köken, aile içi şiddet, öfke, anksiyete, depresyon durumlarının dolaylı ve doğrudan zorbalığa maruz kalma ile ilişkili olduğunu belirlemiştir.

Miller-Graf ve ark. (137) 2015 yılında İsveç'te 2500 kişiye yaptıkları çalışmalarında çocukluk çağında zorbalığa maruz kalma durumunun yetişkinlikte sağlık problemlerinin önemli bir belirleyicisi olduğunu belirtmişlerdir. En sık mağduriyet çeşidi olarak fiziksel zorbalık (%57,6) en az olarak da ihmal (%11,0) olduğunu tespit etmişlerdir.

Yukarıdaki çalışmalarda ve benzer çalışmalarda akran zorbalığının önemi üzerinde durulmakta ve zamanla yaygınlığı artan bir sorun haline geldiği düşünülmektedir. Akran zorbalığının aynı zamanda çocukların benlik saygısını, okul başarılarını, sosyal, fiziksel ve psikolojik sağlıklarını olumsuz olarak etkilediği de görülmektedir. Bu durum, okul sağlığı hemşirelerinin, okul yöneticilerinin ve öğretmenlerinin işbirliği içinde çalışarak önlem alması gereken bir sorundur.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışma, ortaokullarda okuyan öğrencilerin akran zorbalığı ve benlik saygısının incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

3.2. Araştırmanın Türü

Araştırma kesitsel olarak yapılmıştır.

3.3. Araştırmanın Yapıldığı Yerler ve Özellikleri

Araştırma Mersin İli merkez ilçelerine bağlı 13 ortaokulda yapılmıştır. Mersin’de 10-14 yaş arası çocukların sayısı 144706’dır. Toplam ortaokul sayısı 127’dir ve bu okullarda okuyan öğrenci sayısı ise 41386’dır. Mersin ilinde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 16,97’dir. Araştırma, Mersin iline bağlı Akdeniz, Yenişehir, Mezitli ve Toroslar merkez ilçelerinde yapılmıştır.

Araştırmanın yapıldığı okullarda, Huzurkent Latife Hanım Ortaokulu hariç, diğer tüm okullarda rehberlik servisleri bulunmaktadır. Devlet okullarında revir bulunmamakta, hemşirelik hizmetleri sağlanamamaktadır. Yaralanmalar, okuldaki kazaları, acil durumlarda müdahalede bulunmaları için 112 ambulans hizmetlerinden yararlanılmaktadır. Okullarda çocukların aşılınmaları, diş sağlığı tarama ve tedavi işlemleri, sağlık taramaları okulun bağlı bulunduğu aile sağlığı hizmetleri ve toplum sağlığı hizmetleri işbirliği ile yapılmaktadır. Özel Toros Ortaokulu’nda revir bulunmakta ve burada bir hemşire çalışmaktadır. Burada verilen hizmetler; öğrencilerin sağlık bilgi formlarının oluşturulması, yapılması zorunlu aşılardan takibi, hasta olarak gelen öğrencilerin sağlık durumlarının ve ilaçlarının takibinin yapılması, tüm öğrencilerin periyodik aralıklarla boy ve kilo kontrollerinin yapılması, okulda sağlık problemi yaşayan öğrencilerin durumu takip edilerek, sınıf öğretmeni, okul idaresi ve

ailesinin bilgilendirilmesidir. Araştırma evreninde yer alan bütün okulların, çocukların teneffüslerde oyun oynayabileceği, spor yapabileceği bir bahçesi vardır. Bütün okullarda Huzurkent Latife Hanım Ortaokulu hariç, okul kantini bulunmaktadır. Bazı okullarda konferans salonları, spor salonları, kütüphane, yemekhane gibi öğrencilerin yararlanabileceği alanlar da bulunmaktadır. Dersler genel olarak 06.50’de başlamakta 18.20’ ye kadar, ikili öğretim olacak şekilde devam etmektedir.

3.4. Araştırmanın Evreni

Araştırmanın evrenini, 2014-2015 Eğitim- Öğretim yılı Mersin İl Milli Eğitim Müdürlüğü’ne bağlı 127 ortaokulun altıncı ve yedinci sınıflarında okuyan öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın yapılacağı bölgede, Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı, Mersin il merkezi sınırları içerisinde yer alan Akdeniz (41 okul), Toroslar (39 okul), Yenişehir (23 okul) ve Mezitli (17 okul) belediyesi sınırlarında toplam 120 devlet ortaokulu ayrıca 7 özel ortaokul bulunmaktadır. Toplam öğrenci sayısı 41386’dır.

3.5. Araştırmanın Örnekleme

Araştırma, Mersin il merkezi sınırları içerisinde yer alan dört farklı bölgede (Akdeniz, Toroslar, Yenişehir, Mezitli Belediyesi), Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı ortaokullarda yapılmıştır.

Araştırmanın örnekleme evreni temsil edecek şekilde, araştırma evreninde yer alan, Milli Eğitim Bakanlığı Mersin İl Müdürlüğüne bağlı ortaokullardan % 95 güven aralığında, 1041 ortaokul öğrencisini kapsayacak biçimde, hesaplanmış ve örneklem oluşturulurken her belediyenin toplam öğrenci sayısı genel toplama bölünerek yüzdelik dilime göre, toplam 12 devlet ortaokulu ve bir özel ortaokul kura yöntemi ile seçilmiştir. Her ilçeden öğrenci sayısına göre Akdeniz bölgesinden 438 öğrenci, Toroslar bölgesinden 233 öğrenci, Mezitli bölgesinden 161, Yenişehir bölgesinden 169 öğrenci ve özel ortaokuldan 40 öğrenci seçilmiştir. Akdeniz bölgesinden beş, Toroslar bölgesinden üç, Mezitli bölgesinden iki, Yenişehir bölgesinden iki ve bir de özel ortaokul örnekleme alınmıştır (Çizelge 3.1). Kura

sonucu Akdeniz bölgesinden Huzurkent Latife Hanım, Güneş, Turgut Özal, Halil Akgün ve Celile Öner Ortaokulları örnekleme alınmıştır. Toroslar bölgesinden Abdullah Günaydın, Yalınayak ve İnönü Ortaokulları örnekleme alınmıştır. Mezitli bölgesinden Tece ve Ahmet Hocaoglu Ortaokulları örnekleme alınmıştır. Yenişehir bölgesinden Necati Bolkan, Aliye Pozcu Ortaokulları ve bir özel ortaokul olarak Özel Toros Ortaokulu örnekleme alınmıştır (Çizelge 3.2). Uygulama, araştırmaya katılmayı ailesi tarafından kabul edilen ve uygulama günü okulda bulunan öğrenciler ile yapılmıştır.

Evrenden Örneklem Hesaplaması

Evren(N):	41386
Nüfusu %50 temsil özelliği ile +-3 yanılma payı ile	%50+/-3
Örneklem seçim güven aralığı belirlenmiştir.	%3
Desen etkisi olarak:	1 alınmıştır
Farklı düzeyde güven aralıklarında örneklem büyüklüğü (n)	
Evreni bilinen nüfustan örneklem hesaplama: $n = [DEFF * Np(1-p)] / [(d^2 / Z_{1-\alpha/2}^2 * (N-1) + p(1-p)]$	
Güven aralığı	Düzy (%)
%95	Örneklem büyüklüğü
	1041

Şekil 3.1. Araştırma Evreninden Örneklem Seçiminin Hesaplanması

Çizelge 3.1. Örnekleme Oluşturacak Bölgelerden Alınacak Toplam Öğrenci Sayılarının Dağılımı

Bölgeler	Örneklem alınacak öğrenci sayısı	Örneklem alınacak okul sayısı
Mezitli bölgesi	161	2
Yenişehir bölgesi	169	2
Toroslar bölgesi	233	3
Akdeniz bölgesi	438	5
Özel Toros Ortaokulu	40	1
Toplam	1041	13

Çizelge 3.2. Bölgelere Göre Kura Yöntemi ile Seçilen Ortaokulların İsimleri

Akdeniz Bölgesi: Huzurkent Latife Hanım, Güneş, Turgut Özal, Halil Akgün ve Celile Öner Ortaokulları
Toroslar Bölgesi: Abdullah Günaydın, Yalınayak ve İnönü Ortaokulları
Mezitli Bölgesi: Tece ve Ahmet Hoccoğlu Ortaokulları
Yenişehir Bölgesi: Necati Bolkan ve Aliye Pozcu Ortaokulları
Özel Ortaokul: Özel Toros Ortaokulu

Çizelge 3.3. Araştırma Örneklemine Alınan Okulların Öğrenci Sayılarının Dağılımları

Okulların Adları	n	%
Huzurkent Latife Hanım Ortaokulu	39	3,7
Güneş Ortaokulu	110	10,5
Turgut Özal Ortaokulu	104	9,9
Halil Akgün Ortaokulu	69	6,6
Celile Öner Ortaokulu	118	11,2
Abdullah Günaydın Ortaokulu	72	6,8
Yalınayak Ortaokulu	86	8,2
İnönü Ortaokulu	75	7,1
Necati Bolkan Ortaokulu	102	9,7
Aliye Pozcu Ortaokulu	72	6,8
Tece Ortaokulu	74	7,0
Ahmet Hoccoğlu Ortaokulu	89	8,5
Özel Toros Ortaokulu	42	4,0
Toplam	1052	100,0

Çizelge 3.3.'de araştırma örnekleme alınan okullardan örneklem için alınan öğrenci sayıları yer almaktadır. Huzurkent Latife Hanım 39, Güneş 110, Turgut Özal 104, Halil Akgün 69, Celile Öner 118, Abdullah Günaydın 72, Yalınayak 86, İnönü 75, Necati Bolkan 102, Aliye Pozcu 72, Tece 74, Ahmet Hoccoğlu 89, Özel Toros 42 olmak üzere ortaokullardan toplamda 1052 öğrenci araştırma örnekleme seçilmiştir.

3.6. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri, ortaokul altı ve yedinci sınıfta okuyan öğrencilerin tanıtıcı bilgilerini içeren “Kişisel Bilgi Formu”, ergenlerin akran zorbalığını belirlemeye

yönelik “Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği-Ergen Formu” ve “Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği” kullanılarak toplanmıştır.

3.6.1. Veri Toplama Araçları

3.6.1.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formunda, öğrencilerin kendileri ve ailelerine yönelik tanıtıcı bilgiler, okul durumu ve aile yaşantısına ilişkin genel bilgiler, yapılan araştırmalar ve konu ile ilgili yayınlar taranarak araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır (3, 6, 7, 10, 13, 15, 27, 94, 97, 128, 129, 145).

Bu formda; öğrencilerin yaş, okul, cinsiyet, kardeş sayısı, sağlık sorunu olup olmadığı gibi tanıtıcı bilgileri; ailelerinin öğrenim düzeyleri, ekonomik durumları, aile tipi, tutumları, sorun çözme yöntemleri gibi aile yaşantısıyla ilgili bilgileri ve çocuğun okulu sevip sevmeyeceği, okuldaki devamsızlık durumu ve nedenleri, arkadaşlarıyla nasıl zaman geçirdiği, arkadaş grubuna dahil olup olmadığı gibi okul durumunu belirleyen toplamda 26 soruya yer verilmiştir. Ön uygulama sırasında kişisel bilgi formunun uygulanması 15 dakika olarak belirlenmiştir.

3.6.1.2. Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği - Ergen Formu

Pişkin ve Ayas (15) tarafından 2007 yılında geliştirilen “Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu” biri “zorba ölçeği” diğeri “kurban ölçeği” olarak adlandırılan ve aynı maddelerin farklı biçimde sorulmasından oluşan paralel iki ölçekten oluşmaktadır. Öğrencilerin zorba ölçeğinde yer alan söz ve eylemleri ne sıklıkla yaptıklarını, kurban ölçeğinde ise bu söz ve eylemlere ne sıklıkla uğradıklarını işaretlemeleri beklenmektedir. Ölçek, toplam 53 madde ve altı alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlar; fiziksel zorba ve kurbanı (14 soru), sözel zorba ve kurbanı (8 soru), izolasyon zorba ve kurbanı (6 soru), söylenti yayma zorba ve kurbanı (5 soru), eşyalara zarar verme zorba ve kurbanı (10 soru), cinsel zorba ve kurbanı (10 soru) oluşturmaktadır. Ölçek “hiçbir zaman” “1” ve “hemen hemen her gün” “5” şeklinde puanlanmaktadır. Ölçeğin zorba ve kurban boyutlarından

alınabilecek en düşük puan 53 en yüksek puan 265'dir. Puanlar arttıkça zorba ve kurban olma durumu artmaktadır.

Pişkin ve Ayas (13) ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısını, toplam kurban ölçeği için $\alpha=0.93$, toplam zorba ölçeği için $\alpha=0.92$ olarak bildirmişlerdir. Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeğinin bazı maddelerinde Mersin Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından çocuklarda şiddet ve cinselliği çağrıştırıyor olması gerekçesi ile uygun görülmemesi ve ölçek sorularından 14-15- 44- 46- 47 maddelerinin değiştirilmesi önerilmiştir. Pişkin'e danışılarak araştırmanın sınırlılıkları bölümünde önerilen değişiklik yapılmıştır. Bu nedenle ölçek maddelerinin güvenilirliği açısından, Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı yeniden hesaplanmıştır. Yapılan yeni değerlendirmede, toplam kurban ölçeği için güvenilirlik katsayısı $\alpha=0.95$, toplam zorba ölçeği için güvenilirlik katsayısı $\alpha=0.95$ olarak belirlenmiştir. Bu ölçek ergenlerde akran zorbalığı konusunda geçerliliği ve güvenilirliği kanıtlanmış, kullanılabilir bir ölçek olduğuna karar verilmiştir. Ölçeğin uygulanma süresi 20 dakika olarak belirlenmiştir.

3.6.1.3. Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği

Coopersmith benlik saygısı ölçeği, Stanley Coopersmith tarafından 1986 yılında geliştirilmiştir ve ergenlerin akran ilişkileri, ebeveynler, okul ve kişisel ilgiler bağlamında genel benlik saygısını ölçmektedir. Bu çalışmada Turan ve Tufan (138) tarafından Türkçe'ye uyarlanmış olan 25 maddelik kısa formu kullanılmıştır. Ölçeğe verilen tepkiler evet (1) hayır (0) şeklinde olup, ölçekten alınan yüksek puan bireylerin benlik saygısının yüksek olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Ölçeğin orjinal güvenilirlik katsayısı $r=0.90$, geçerlilik katsayısı $r=0.55$ ve üç yıl arayla $r= 0.70$ olarak bulunmuştur.

Ölçeğin Türkiye'de Turan ve Tufan tarafından (138) yapılan güvenilirlik çalışmasında korelasyonu $r=0.76$ ($p<0.05$) olarak bulunmuştur. Coopersmith'in Benlik Saygısı Ölçeği "benim gibi" ya da "benim gibi değil" biçiminde işaretlenebilen 25 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınan puanlar 4'le çarpılarak 0-100 puan arasında puanlanmaktadır. Yüksek puan, yüksek benlik saygısını göstermektedir (144).

Bu ölçek çocuklarda benlik saygısı konusunda geçerliliği ve güvenilirliği kanıtlanmış, kullanılabilir bir ölçektir. Ölçeğin uygulanma süresi 10 dakika olarak belirlenmiştir.

3.6.2. Veri Toplama Araçlarının Ön Uygulaması

Araştırma verilerini toplamaya başlamadan önce; kişisel bilgi formunda oluşturulan soruların uygunluğunu, anlaşılabilirliğini değerlendirmek amacıyla, ön uygulama yapılmıştır. Ön uygulama; Mersin İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı Celile Öner Ortaokulu'nda okuyan ve uygulamaya katılmayı kabul eden ve rastgele seçilen 15 gönüllü öğrenciye yapılmıştır. Ön uygulama yapılan öğrenciler örnekleme alınmamıştır. Yapılan ön uygulama sonucunda veri toplama formlarında herhangi bir değişiklik yapılmasına gerek duyulmamıştır. Veri toplamada kullanılan Kişisel bilgi formu 26 sorudan oluşmuştur. Kişisel bilgi formunun uygulanması 15 dakika olarak belirlenmiştir.

3.6.3. Veri Toplama Araçlarının Uygulanması

Araştırma verileri toplanmadan önce MEÜ Rektörlüğü Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan gerekli izinler alınmıştır (EK-6. T.C. Mersin Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu Kararı Formu). Daha sonra, araştırmanın uygulanacağı okulların bağlı olduğu Mersin Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne onay alınmak üzere başvurulmuştur. Mersin Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü, TC. Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü 3616 Sayılı Genelge'ye (EK-8. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü 3616 Sayılı Genelge) istinaden ölçek sorularının 14-15-44-46-47 maddeleri içeriğindeki kelimelerin çocuklara şiddeti ve cinselliği çağrıştırmaları bakımından değiştirilmesini istemesi üzerine ölçeği geliştiren Metin Pişkin'den de görüş alınarak bu maddelerdeki kelimelerde değişiklik yapılmıştır (EK-3. Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu - Onaylanan ve Yazarla Görüşülerek Düzenlenen Hali).

Araştırmanın uygulanacağı okulların bağlı olduğu Mersin Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden onay alındıktan sonra ilk olarak ön uygulama yapılmıştır (EK-7. T.C. Mersin Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü Araştırma İzni Yazısı). Veriler 15.01.2015-15.04.2015 tarihleri arasında toplanmıştır. Araştırma verilerinin toplanacağı okullara gidilerek öğrencilere araştırmanın amacı açıklanmış ve aile onamları dağıtılmıştır. Her okula ikinci kez gidilerek aile onamı alınmış öğrencilere anket ve ölçek soruları

dağıtılmış yeterli süre verilmiştir. Veri toplama formlarının uygulanması toplam bir ders saati (45 dakika) sürmüştür. Araştırmacı anketlerin doldurulması süresince beklemiş, istenen sorularda gerekli açıklamalar yapılmış ve eksiksiz doldurulmaları sağlanmıştır. Veri toplama sırasında okulun müdür yardımcıları, sınıf öğretmenleri ve rehberlik öğretmenlerinden de uygulama yapılırken destek alınmıştır.

3.7. Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırma verileri araştırmacı tarafından kodlanmış, değerlendirilmesi sürecinde, veri analizi Mersin Teknopark AEK (Araştırma Eğitim Kuruluşu) tarafından profesyonel olarak yapılmıştır.

Anket sorularında yer alan anne baba birlikte yaşama durumu, engele sahip olup olmama durumu, herhangi bir arkadaş grubuna dahil olup olmama durumu, okulu sevip sevmeme durumu, arkadaşlarla sorun yaşayıp yaşamama durumu, aile ile yaşanan sorunları paylaşma durumu gibi iki kategorili gruplarda benlik puanı akran zorba ve kurban puanları bakımından gruplar arasındaki farklılığın kontrolü için iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi kullanılmıştır. İstatistiksel olarak anlamlı farklılık için $p < 0.05$ alınmıştır. Yaş, yaşanan merkez ilçe, anne-baba eğitim, ekonomik durum, akademik başarı, okulu sevmeme nedenleri gibi kategori sayısı ikiden fazla olan gruplarda tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile puanlar bakımından gruplar arasındaki farklılık araştırılmış, farklılık gözetilen gruplarda çoklu karşılaştırma testleri (Post Hoc Tukey) yapılarak farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığı belirtilmiştir. İstatistiksel olarak anlamlı farklılık için $p < 0.05$ alınmıştır.

Verilerin istatistiksel değerlendirilmesinde sayı, yüzde, ortalama, standart sapma, minimum - maksimum puanlar, standart hata, iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yöntemleri kullanılmıştır.

3.8. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmanın sınırlılıkları;

Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeğinin bazı maddelerinde Mersin Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından çocuklarda şiddet ve cinselliği çağrıştırıyor olması gerekçesi ile uygun görülmemesi ve ölçek sorularından 14-15- 44- 46- 47 maddelerinin değiştirilmesi bu araştırmanın sınırlılığdır (EK-3). Değiştirilen ölçek maddeleri aşağıdaki gibidir;

14. **Ölçekteki Orjinal Hali:** Bıçak, muşta, tornavida maket bıçağı vb. kesici aletlerle saldırma ya da korkutma

14. Bu Çalışmada Sorulan Hali: Aletle korkutma ve saldırı

15. **Ölçekteki Orjinal Hali:** Tabanca gibi ateşli ve patlayıcı maddelerle saldırma ya da korkutma

15. Bu Çalışmada Sorulan Hali: Korkutma amaçlı saldırı

44. **Ölçekteki Orjinal Hali:** Cinselliği çağrıştıran beden ve yüz ifadelerini kullanma (dudağını yalama, göz süzme, el-kol hareketleri yapma vb.)

44. Bu Çalışmada Sorulan Hali: Cinselliği çağrıştıran beden ve yüz ifadelerini kullanma

46. **Ölçekteki Orjinal Hali:** Birine onun isteği dışında cinsel amaçla öpme, dokunma ya da bunları yapmaya çalışma

46. Bu Çalışmada Sorulan Hali: Birine onun isteği dışında dokunma ya da bunları yapmaya çalışma

47. **Ölçekteki Orjinal Hali:** Birinin giysilerini (etek, eşofman vb.) isteği dışında açarak rahatsızlık verme

47. Bu Çalışmada Sorulan Hali: Birinin giysilerini çekiştirerek rahatsızlık verme şeklinde değiştirilmiştir.

Zorbalıkta bulunan ve zorbalığa uğrayan öğrenciler bunu ifade etmek istemeyebilirler. Öğrencilere uygulanan anket formu sınıf ortamında olduğu için arkadaşlarından etkilenip doğru cevaplar alınamayabilir.

4. BULGULAR

Bu bölümde, araştırma örnekleme alınan öğrencilerin tanıtıcı bilgilerine, zorba ve kurban olmayı etkileyen faktörlere, benlik saygısı ile akran zorbalığının ilişkisine bakılacaktır.

4.1. Öğrencilerin Tanımlayıcı Özelliklerine, Ailesel Özelliklerine, Okullarına, Sağlık Durumlarına, Arkadaş İlişkilerine Göre Dağılımları

Çizelge 4.1. Öğrencilerin Bazı Tanımlayıcı Özelliklerine Göre Dağılımları n=1052

Tanımlayıcı Özellikler	n	%
Sınıfı		
6. Sınıf	595	56,6
7. Sınıf	457	43,4
Cinsiyeti		
Kız	559	53,1
Erkek	493	46,9
Yaşı		
12 yaş	603	57,3
13 yaş	375	35,6
14 yaş	74	7
Oturduğu Merkez İlçesi		
Akdeniz	439	41,7
Toroslar	234	22,2
Mezitli	163	15,5
Yenişehir	216	20,5
Anne Öğrenim Düzeyi		
Okur-Yazar Değil	330	31,4
Okur-Yazar	159	15,1
İlkokul/Ortaokul	382	36,3
Lise	101	9,6
Üniversite	80	7,6
Baba Öğrenim Düzeyi		
Okur-Yazar Değil	87	8,3
Okur-Yazar	194	18,4
İlkokul/Ortaokul	502	47,7
Lise	149	14,2
Üniversite	120	11,4

Çizelge 4.1.'de araştırmaya katılan öğrencilerin bazı tanımlayıcı özellikleri yer almaktadır. Öğrencilerin %56,6'sı altıncı sınıfa devam etmekte, %53,1'i kız, %57,3'ü 12 yaşında, %41,7'si Akdeniz, %22,2'si Toroslar, %15,5'i Mezitli, %20,5'i Yenişehir ilçelerinde yaşamaktadır. Öğrencilerin annelerinin %36,3'ü ilkokul veya ortaokul mezunu, babalarının %47,7'si ilkokul veya ortaokul mezunudur.

Çizelge 4.2. Öğrencilerin Bazı Ailesel Özelliklerinin Dağılımları n=1052

Aile Özellikleri	n	%
Anne-Baba Birlikte Yaşama Durumu		
Birlikte yaşayanlar	994	94,5
Ayrı yaşayanlar	58	5,5
Çocukların Algıladıkları Aile Tutumu		
Demokratik	507	48,2
Otoriter	58	5,5
İlgisiz	25	2,4
Koruyucu	462	43,9
Ailenin Ekonomik Durumu		
Geliri giderinden az	403	38,3
Geliri giderine denk	504	47,9
Geliri giderinden fazla	145	13,8
Sorunları Aile İle Paylaşma Durumu		
Evet	757	72,0
Hayır	295	28,0
Ailenin Sorunlarda Çözüm Bulmaya Destek Olma Durumu		
Var	968	92,0
Yok	84	8,0
Ailenin Çözüm Yöntemi		
Konuşarak	1010	96,0
Şiddet uygulayarak	42	4,0

Çizelge 4.2.'de araştırmaya katılan öğrencilerin bazı ailesel özelliklerinin dağılımlarına yer verilmiştir. Öğrencilerin %94,5'i aileleriyle birlikte yaşamaktadır. Çocukların algıladıkları aile tutumuna baktığımızda ise; öğrencilerin ailelerinin %48,2'si demokratik ve %43,9'u koruyucudur. Ailelerin yarıya yakınının ekonomik

durumu (%47,9) geliri giderine denktir. Öğrencilerin %72,0'ı sorunlarını ailesi ile paylaşmaktadır, bunlardan %92,0'ı sorunlarını çözerken ailelerinden destek alabilmektedir. Ailelerin bulduğu sorunları çözme yöntemi ise çoğunluğunda çocuklarıyla konuşma iken (%96,0) sorun çözme yöntemi olarak şiddeti de kullanan ailelerin de olduğu (% 4,0) belirlenmiştir.

Çizelge 4.3. Öğrencilerin Okullarına İlişkin Verilerin Dağılımı n=1052

Öğrencilerin Okullarına İlişkin Veriler	n	%
Okulunu Sevme Durumu		
Evet	854	81,2
Hayır	198	18,8
Okulunu Sevmeme Nedeni (n:198)		
Dövme-Kötü söz-Tehdit	34	17,3
Örgenciler ve ortam kötü	93	47,2
Okuldan sıkılıyorum	34	17,3
Öğretmenleri sevmiyorum	19	9,6
Dersler çok	17	8,6
Okula Devamsızlık Durumu		
Devamsızlık yok	343	32,6
1-5 gün	568	54,0
6-10 gün	113	10,7
11-15 gün	28	2,7
Devamsızlık Nedeni (n:714)		
Hasta olduğum için	584	81,8
Okulda şiddet görüyorum	4	0,6
Şehir dışına çıktık	45	6,3
Aileden biri vefat etti veya hastalandı	26	3,6
Geç kaldığım için	28	3,9
Okula gitmek istemediğim için	20	2,8
Ailem göndermedi	7	1,0
Geçen yılki akademik başarı durumları		
Çok Başarılı	653	62,1
Başarılı	342	32,5
Başarısız	57	5,4

Çizelge 4.3.'de araştırmaya katılan öğrencilerin okullarına ilişkin özellikler gösterilmiştir. Öğrencilerin %81,2'si okullarını sevdiğini belirtmiştir. Okulunu sevmeyenler ise sevmeme nedeni olarak; %47,2'si öğrenciler ve ortamın kötü olduğunu,

%17,3'ü dövüldüğünü, kötü sözler söylendiğini ve tehdit edildiğini, %17,3'ü okuldan sıkıldığını, %9,6'sı öğretmenleri sevmediğini, %8,6'sı derslerin çok olduğunu söylemiştir. Öğrencilerin % 32,6'sının devamsızlığı yoktur. Devamsızlığı olan öğrencilerin %54'ünün 1-5 gün arasında okula gelmediği belirtilmiştir. Okula gelmeme nedeni olarak ta; %81,8'i hasta olduklarını belirtmişlerdir. Örneklemdeki öğrencilerin geçen yılki akademik başarıları değerlendirildiğinde %62,1'i çok başarılı (takdir, teşekkür alanlar), %32,5'i başarılı (doğrudan geçenler), %5,4'ü başarısız (sorumlu geçenler, sınıf tekrarı yapanlar) oldukları görülmüştür.

Çizelge 4.4. Öğrencilerin Sağlık Durumlarını Değerlendirmelerine Göre Dağılımları n=1052

Sağlık Durumlarını Değerlendirmeleri	n: 1052	%
Engelli olma durumu		
Engeli olan	49	4,7
Engeli olmayan	1003	95,3
Kendisini Engelli Düşünenlerin Engel Türü	n: 47	%
Görme	35	74,5
İşitme	2	4,3
Konuşma	1	2,1
Fiziksel	7	14,9
Anlama	2	4,3
Protez Kullanma Durumu	n	%
Evet	110	10,5
Hayır	942	89,5
Protez Kullananların Protez Türü	n:110	%
Gözlük	91	82,7
Diş Teli	17	15,5
El, Kol	1	0,9
Bacak	1	0,9
Sağlık Sorunu	n	%
Olmayan	870	82,7
Olan	182	17,3
Sağlık Sorunlarının Yıl İçinde Belirli Zamanlarda Artma Durumu	n	%
Hayır	973	92,5
Evet	79	7,5
Sağlık Sorunlarının Artış Gösterdiği Belirli Zamanlar	n:85	%
Kış aylarında	49	57,6
Yaz aylarında	20	23,5
Heyecanlandığımda	2	2,4
Çok efor sarfettiğimde	9	10,6
Üzüldüğümde	3	3,5
Okulda olduğum zamanlarda	2	2,4

Çizelge 4.4.'de araştırmaya katılan öğrencilerin sağlık durumlarını değerlendirmelerine ilişkin bilgileri yer almaktadır. Öğrencilerin %95,3'ü herhangi bir engelinin bulunmadığını, %4,7'si kendisini engelli olarak görmektedir. Kendisini engelli olarak düşünenlerin %74,5'i görme engeli olduğunu belirtmektedir. Öğrencilerin %10,5'i protez kullandığını, protez kullananların %82,7'si protez olarak gözlük kullandıklarını belirtmiştir. Öğrencilerin %82,7'si sağlık sorunu olmadığını ifade etmişlerdir. Sağlık sorunu olanların ise; %7,5'i bu sorunlarının yıl içinde belirli zamanlarda arttığını belirtmişlerdir. Bu öğrencilerin de %57,6'sının sağlık sorunlarının kış aylarında artmaktadır.

Çizelge 4.5. Öğrencilerin Arkadaş İlişkilerine Göre Dağılımları n=1052

Öğrencilerin Arkadaş İlişkileri	n	%
Arkadaş Grubu		
Var	526	50,0
Yok	526	50,0
Arkadaş Grubu Özellikleri		
Spor Grubu	143	27,0
Oyun Grubu	50	9,5
Özel Grup(güzel kızlar grubu, yakışıklı erkekler grubu, iyiliksever grup...)	205	38,8
Kız erkek karma grup	131	24,8
Arkadaş grubunda yapılan faaliyetler		
Takım sporu oynuyoruz	142	13,5
Çeşitli aktiviteler yapıyoruz	202	19,2
Ders çalışıyoruz	326	31,0
Oyun oynuyoruz	252	24,0
Geziliyoruz	130	12,4
Arkadaşlarıyla Sorun Yaşama		
Sorun yok	803	76,3
Sorun var	249	23,7

Çizelge 4.5.'de araştırmaya katılan öğrencilerin arkadaş durumlarına ilişkin bilgileri yer almaktadır. Öğrencilerin %50'inin bir arkadaş grubu vardır. Bu arkadaş gruplarından %38,8'i özel grup (güzel kızlar grubu, yakışıklı erkekler grubu, iyiliksever grup..), %27,0'ı spor grubu, %24,8'i kız erkek karma grup ve %9,5'i oyun grubu olarak

grup özelliklerini belirtmişlerdir. Arkadaş grubunda yapılan faaliyetlere bakıldığında; %31,0'ı ders çalıştıklarını, %24,0'ı oyun oynadıklarını, %19,2'si çeşitli aktiviteler yaptıklarını, %13,5'i takım sporu yaptıklarını ve %12,4'ü gezdiklerini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin %76,3'ü arkadaşlarıyla sorun yaşamamaktadırlar.

4.2. Öğrencilerin Tanımlayıcı Özelliklerine, Ailesel Özelliklerine, Okullarına, Sağlık Durumlarına, Arkadaş İlişkilerine Göre Kurban Olma Puan Ortalamaları, Akran Zorbalığı Puan Ortalamaları ve Benlik Saygısı Puan Ortalamalarının İncelenmesi

Çizelge 4.6. Öğrencilerin Kurban Olma Puan Ortalamaları (KOPO), Akran Zorbalığı Puan Ortalamaları (AZPO) ve Benlik Saygısı Puan Ortalamalarının (BSPO) Dağılımları

	n	Min-mak	$\bar{x} \pm S$
KOPO	1052	59-265	221.7±39.0
AZPO	1052	93-265	250.1±22.3
BSPO	1052	4-100	61.5±16.6

KOPO: Kurban Olma Puan Ortalamaları

AZPO: Akran Zorbalığı Puan Ortalamaları

BSPO: Benlik Saygısı Puan Ortalamaları

\bar{x} : Ortalama, **S**: Standart sapma, $S\bar{x}$: Standart hata **Min.:** Alınan minimum puan, **Mak.:** Alınan maksimum puan **t:** iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi sonucu, **p:** p değeri sonucu.

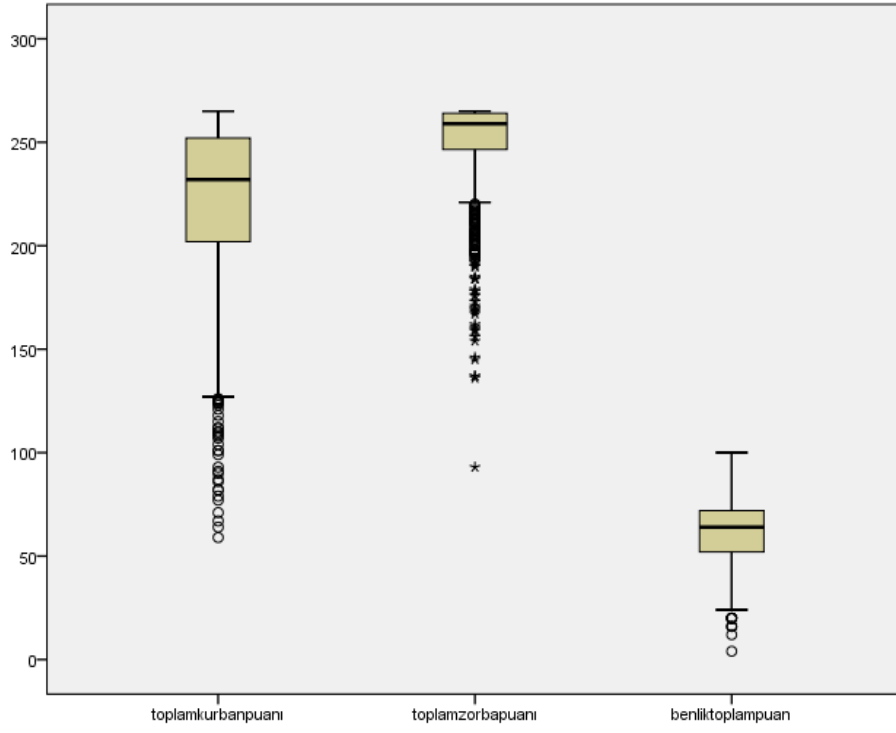
Çizelge 4.6.'da araştırma kapsamındaki öğrencilerin kurban olma puan ortalamaları, akran zorbalığı puan ortalamaları ve benlik saygısı puan ortalamalarının dağılımları verilmiştir. Tüm ölçeklerin uygulandığı kişi sayısı 1052'dir. Kurban ölçeğinden alınan toplam puan minimum 59 maksimum 265'dir. Zorba ölçeğinden alınan puan minimum 93, maksimum 265'dir. Benlik saygısı ölçeğinden alınan minimum puan 4, maksimum puan 100'dür. Ölçeklerden alınan puan ortalamaları ise kurban ölçeği için 221.7±39.0, zorba ölçeği için 250.1±22.3, benlik saygısı ölçeği için 61.5±16.6'dır. Bu sonuçlara bakıldığında genel olarak öğrencilerin zorbalık yapma ve zorbalığa uğrama puanları oldukça yüksek bulunmuştur. Zorbalık puan ortalaması,

kurban puan ortalamasından yüksek bulunmuştur. Benlik saygısı puan ortalaması orta düzeyde yüksek bulunmuştur.

Çizelge 4.7. Öğrencilerin KOPO, AZPO ve BSPO'nun Korelayonu

		BSPO	KOPO	AZPO
KOPO	r	0.024	1	0.524
	p	0.431	-	<.001
	n	1052	1052	1052
AZPO	r	0.077	0.524	1
	p	0.012	<.001	-
	n	1052	1052	1052
BSPO	r	1	0.024	0.077
	p	-	0.431	0.012
	n	1052	1052	1052

Çizelge 4.7.'de araştırma kapsamındaki öğrencilerin akranlardan gördükleri kurban puan ortalamaları ve akranlarına gösterdiği zorba puan ortalamaları ile benlik saygısı puan ortalamalarının korelasyonuna bakılmıştır. Toplam benlik saygısı puan ortalamaları ile toplam kurban olma puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur ($p=0.431$). Toplam benlik saygısı puan ortalamaları ile toplam zorba olma puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($p=0.012$). Toplam kurban olma puan ortalamaları ile toplam zorbalık puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($p<0.001$). Korelasyon dağılımının yaygınlığı Şekil.4.1.'de gösterilmiştir.

Şekil.4.1. KOPO, AZPO ve BSPO'nun İlişkisi

Çizelge 4.8. Araştırma Kapsamındaki Okulların KOPO, AZPO ve BSPO'na Göre Dağılımı

Okullar	n	KOPO				AZPO				BSPO			
		$\bar{x} \pm S$	$S\bar{x}$	p	F	$\bar{x} \pm S$	$S\bar{x}$	p	F	$\bar{x} \pm S$	$S\bar{x}$	p	F
Huzurkent Latife Hanım	39	217,5±46,1	7,39	0,531	0,916	249,5±23,0	3,67	0,201	1,320	59,7±20,3	3,26	0,068	1,671
Güneş	110	216,4±42,8	4,08			243,4±31,3	2,98			61,3±14,0	1,32		
Turgut Özal	104	229,0±33,3	3,27			253,3±16,0	1,57			60,4±16,0	1,56		
Halil Akgün	69	213,3±47,8	5,75			250,5±22,0	2,64			62,3±14,5	1,74		
Celile Öner	118	220,3±43,8	3,99			252,5±21,3	1,96			62,0±17,4	1,60		
Abdullah Günaydın	72	224,0±37,0	4,34			250,5±20,5	2,41			63,8±16,5	1,94		
Yalınayak	86	222,7±35,6	3,84			249,2±23,4	2,52			62,1±15,3	1,65		
İnönü	75	222,0±38,7	4,40			250,5±19,7	2,27			57,5±14,3	1,64		
Necati Bolkan	102	222,3±37,2	3,68			250,4±22,8	2,25			63,3±16,7	1,65		
Aliye Pozcu	72	225,2±35,7	4,21			251,2±19,5	2,30			62,5±20,8	2,45		
Tece	74	219,5±40,3	4,69			248,3±24,0	2,79			56,2±16,2	1,88		
Ahmet Hocaoğlu	89	224,3±33,1	3,51			252,5±20,4	2,16			63,3±17,1	1,81		
Özel Toros	2	223,1±35,0	5,39			248,0±18,7	2,89			66,1±19,3	2,98		

Çizelge 4.8.'de araştırma kapsamındaki okulların kurban olma puan ortalamaları, akran zorbalığı puan ortalamaları ve benlik saygısı puan ortalamalarına göre dağılımı verilmiştir. Öğrencilerin gittikleri okullara göre kurban olma, zorba olma ve benlik saygısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>0.05$). Benlik saygısı puan ortalaması en yüksek olarak Özel Toros Ortaokulu'nda (66,1±19,3), kurban olma ve zorba olma puan ortalamaları en yüksek Turgut Özal Ortaokulu'ndadır (229,0±33,3-253,3±16,0).

Çizelge 4.9. Öğrencilerin Sınıf Düzeyleri, Cinsiyet ve Yaşlarına Göre KOPO, AZPO ve BSPO'nun Dağılımı

	Sınıf Düzeyi	n	$\bar{X} \pm S$	$S\bar{X}$	p	t
KOPO	6.sınıf	595	221.1±40.0	1.60	0.602	-0.521
	7.sınıf	457	222.4±39.0	1.82		
AZPO	6.sınıf	595	250.0±22.5	0.92	0.775	-0.286
	7.sınıf	457	250.3±22.1	1.03		
BSPO	6.sınıf	595	62.1±16.4	0.67	0.239	1.178
	7.sınıf	457	60.8±17.0	0.80		
	Cinsiyet	n	$\bar{X} \pm S$	$S\bar{X}$	p	t
KOPO	Kız	559	220.3±41.8	1.76	0.238	-1.181
	Erkek	493	223.2±35.4	1.60		
AZPO	Kız	559	249.7±23.1	0.98	0.531	-0.631
	Erkek	493	250.5±21.4	0.96		
BSPO	Kız	559	61.8±17.4	0.73	0.512	0.657
	Erkek	493	61.2±15.8	0.71		
	Yaş	n	$\bar{X} \pm S$	$S\bar{X}$	p	F
KOPO	12 yaş	603	220.7±40.0	1.63	0.292	1.232
	13 yaş	375	224.0±35.5	1.83		
	14 yaş	74	217.5±46.1	5.36		
AZPO	12 yaş	603	250.0±22.6	0.92	0.158	1.851
	13 yaş	375	251.0±21.3	1.10		
	14 yaş	74	245.5±25.0	2.91		
BSPO	12 yaş	603	61.8±16.6	0.67	0.004	5.549
	13 yaş	375	62.3±16.5	0.85		
	14 yaş	74	55.4±16.3	1.90		

Çizelge 4.9.'da araştırma kapsamındaki öğrencilerin sınıf düzeyleri, cinsiyet ve yaşlarına göre kurban olma puan ortalamaları, akran zorbalığı puan ortalamaları ve benlik saygısı puan ortalamalarının dağılımı verilmiştir. Altıncı ve yedinci sınıfa gidenlerle kurban olma puan ortalaması, akran zorbalığı puan ortalamaları ve benlik saygısı puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($p>0.05$). Hem altıncı sınıflarda hem de yedinci sınıflarda öğrencilerin zorbalık puan ortalamaları (250.0±22.5, 250.3±22.1) kurban olma puan ortalamalarından (221.1±40.0, 222.4±39.0) yüksek bulunmuştur.

Cinsiyet ile kurban olma puan ortalamaları, akran zorbalığı puan ortalamaları ve benlik saygısı puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>0.05$). Hem kız hem de erkek öğrencilerin zorbalık puan

ortalamları (249.7±23.1, 250.5±21.4) kurban olma puan ortalamalarından (220.3±41.8, 223.2±35.4) yüksek bulunmuştur.

Yaş ile kurban olma puan ortalamaları, akran zorbalığı puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0.05$). Yaş ile benlik saygısı puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p=0.004$). Puan ortalamalarına bakıldığında 13 yaşındaki öğrencilerin daha çok zorbalığa uğradıkları (224.0±35.5) ve zorbalık yaptıkları (251.0±21.3) ve en yüksek benlik saygısının (62.3±16.5) da yine bu yaşta olduğu görülmektedir.

Çizelge 4.10. Öğrencilerin Yaşadıkları Merkez İlçeye Göre KOPO, AZPO ve BSPO'nun Dağılımı

	Yaşanılan merkez ilçe	n	$\bar{x} \pm S$	$S\bar{x}$	p	F
KOPO	Akdeniz	439	220.0±42.3	2.01	0.681	0.502
	Toroslar	234	223.0±36.6	2.40		
	Mezitli	163	222.1±36.5	2.86		
	Yenişehir	216	223.4±36.1	2.45		
AZPO	Akdeniz	439	249.8±23.7	1.13	0.984	0.054
	Toroslar	234	250.0±21.2	1.40		
	Mezitli	163	250.6±22.1	1.73		
	Yenişehir	216	250.2±21.0	1.42		
BSPO	Akdeniz	439	61.2±16.0	0.76	0.193	1.579
	Toroslar	234	61.2±15.5	1.01		
	Mezitli	163	60.1±17.0	1.33		
	Yenişehir	216	63.6±18.6	1.27		

Çizelge 4.10.'da araştırma kapsamındaki öğrencilerin yaşadıkları merkez ilçeye göre kurban olma puan ortalamalarının, akran zorbalığı puan ortalamalarının ve benlik saygısı puan ortalamalarının etkisinin dağılımına bakılmıştır. Yaşanılan yer ile kurban olma puan ortalaması, akran zorbalığı puan ortalaması ve benlik saygısı puan ortalaması

arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0.05$). Tüm merkez ilçelerde zorbalık ve kurban ölçeklerinden alınan ortalama puanlar oldukça yüksek bulunmuştur. Benlik saygısı puan ortalamaları da en yüksek olarak Yenişehir bölgesinde (63.6 ± 18.6) bulunmuştur.

Çizelge 4.11. Öğrencilerin Anne-Baba Eğitim Durumuna Göre KOPO, AZPO ve BSPO'nun Dağılımı

	Anne eğitim durumu	n	$\bar{x} \pm S$	$S\bar{x}$	p	F
KOPO	Okur-yazar değil	330	219.3±42.1	2.31	0.313	1.192
	Okur-yazar	159	222.0±40.0	3.17		
	İlkokul-ortaokul	382	222.0±37.0	1.88		
	Lise	101	221.1±38.1	3.80		
	Üniversite	80	229.8±33.4	3.74		
AZPO	Okur-yazar değil	330	248.4±25.4	1.40	0.408	0.998
	Okur-yazar	159	251.1±21.2	1.68		
	İlkokul-ortaokul	382	250.0±21.4	1.09		
	Lise	101	252.1±19.5	1.94		
	Üniversite	80	251.3±18.1	2.02		
BSPO	Okur-yazar değil	330	60.3±14.4	0.79	0.053	2.342
	Okur-yazar	159	59.8±17.3	1.37		
	İlkokul-ortaokul	382	62.0±17.5	0.89		
	Lise	101	63.7±17.2	1.71		
	Üniversite	80	65.2±18.7	2.09		
	Baba eğitim durumu	n	$\bar{x} \pm S$	$S\bar{x}$	p	F
KOPO	Okur-yazar değil	87	219.8±40.7	4.37	0.143	1.723
	Okur-yazar	194	216.3±45.1	3.24		
	İlkokul-ortaokul	502	222.0±37.7	1.68		
	Lise	149	226.0±35.3	2.90		
	Üniversite	120	225.4±35.4	3.23		
AZPO	Okur-yazar değil	87	247.4±28.7	3.07	0.242	1.371
	Okur-yazar	194	251.1±23.7	1.70		
	İlkokul-ortaokul	502	249.1±22.4	1.00		
	Lise	149	253.2±17.3	1.41		
	Üniversite	120	250.6±19.8	1.80		
BSPO	Okur-yazar değil	87	58.4±14.7	1.58	0.011	3.306
	Okur-yazar	194	59.8±16.8	1.21		
	İlkokul-ortaokul	502	61.4±16.4	0.73		
	Lise	149	62.5±17.1	1.40		
	Üniversite	120	65.7±17.6	1.61		

Çizelge 4.11.'de araştırma kapsamındaki öğrencilerin anne-baba eğitim durumunun kurban olma puan ortalamalarına, akran zorbalığı puan ortalamalarına ve benlik saygısı puan ortalamalarına göre dağılımı görülmektedir. Anne eğitim durumu ile kurban olma puan ortalaması, akran zorbalığı puan ortalaması ve benlik saygısı puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0.05$). Anneleri okur-yazar olmayan öğrencilerin AZPO (219.3 ± 42.1) ve KOPO (248.4 ± 25.4) diğer öğrencilere göre daha düşük çıkmıştır. Anneleri üniversite mezunu olan öğrencilerin BSPO (65.2 ± 18.7) diğer öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur.

Baba eğitim durumu ile kurban olma puan ortalaması ve akran zorbalığı puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0.05$). Babası lise mezunu olan öğrencilerin KOPO (226.0 ± 35.3) ve AZPO (253.2 ± 17.3) diğer öğrencilerden yüksek bulunmuştur. Baba eğitim durumu ile benlik saygısı puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmıştır ($p<0.05$). Babanın eğitim durumu arttıkça çocukların benlik saygısında yükselme olduğu görülmektedir.

Çizelge 4.12. Öğrencilerin Ekonomik Durumuna ve Akademik Başarılarına Göre KOPO, AZPO ve BSPO'nun Dağılımı

	Ekonomik durum	n	$\bar{x} \pm S$	$S_{\bar{x}}$	p	F
KOPO	Geliri giderinden az	403	222.7 \pm 41.5	2.07	0.760	0.274
	Geliri giderine denk	504	221.2 \pm 37.7	1.68		
	Geliri giderinden fazla	145	220.3 \pm 36.0	3.00		
AZPO	Geliri giderinden az	403	250.3 \pm 21.8	1.10	0.955	0.047
	Geliri giderine denk	504	250.0 \pm 22.8	1.01		
	Geliri giderinden fazla	145	249.8 \pm 22.2	1.84		
BSPO	Geliri giderinden az	403	60.0 \pm 16.7	0.83	0.035	3.350
	Geliri giderine denk	504	62.5 \pm 16.3	0.72		
	Geliri giderinden fazla	145	63.0 \pm 17.4	1.44		
	Akademik başarı	n	$\bar{x} \pm S$	$S_{\bar{x}}$	p	F
KOPO	Takdir ve teşekkür aldım	653	221.6 \pm 38.4	1.50	0.189	1.670
	Doğrudan geçtim	342	220.2 \pm 41.0	2.21		
	Sorumlu ve Sınıf tekrarı	57	230.4 \pm 30.7	4.07		
AZPO	Takdir ve teşekkür aldım	653	250.8 \pm 20.8	0.81	0.354	1.041
	Doğrudan geçtim	342	249.0 \pm 25.1	1.36		
	Sorumlu ve Sınıf tekrarı	57	248.4 \pm 22.1	2.92		
BSPO	Takdir ve teşekkür aldım	653	63.6 \pm 17.5	0.68	<.001	13.121
	Doğrudan geçtim	342	58.3 \pm 14.6	0.80		
	Sorumlu ve Sınıf tekrarı	57	58.0 \pm 14.5	1.92		

Çizelge 4.12.'de araştırma kapsamındaki öğrencilerin ekonomik durumuna ve akademik başarılarına göre kurban olma puan ortalamalarının, akran zorbalığı puan ortalamalarının ve benlik saygısı puan ortalamalarının dağılımı verilmiştir. Ekonomik durum ile kurban olma puan ortalaması ve akran zorbalığı puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0.05$). Geliri giderinden az olan ailelerde çocukların KOPO (222.7 ± 41.5) ve AZPO (250.3 ± 21.8) diğer çocuklara göre yüksek, BSPO (60.0 ± 16.7) ise daha düşük çıkmıştır.

Ekonomik durum ile benlik saygısı puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($p=0.035$). Ailenin ekonomik durumu arttıkça çocukların benlik saygısının arttığı dikkati çekmektedir. Akademik başarı ile kurban olma puan ortalaması ve akran zorbalığı puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0.05$). Akademik başarı ile benlik saygısı puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($p<.001$). Takdir ve teşekkür alanlar (63.6 ± 17.5) ile doğrudan geçenler (58.3 ± 14.6) ve sorumlu-sınıf tekrarı yapanlar (58.0 ± 14.5) arasında farklılık vardır. Akademik başarı olarak sorumlu geçen ve sınıf tekrarı yapan öğrencilerin, doğrudan geçen ve takdir teşekkür alan öğrencilere göre kurban olma puan ortalamaları daha yüksek bulunmuştur (230.4 ± 30.7).

Çizelge. 4.13. Öğrencilerin Engelli Olma Durumuna Göre KOPO, AZPO ve BSPO'nın Dağılımı

	Engelli olma durumu	n	$\bar{X}\pm S$	$S\bar{x}$	p	t
KOPO	Evet	49	218.6 \pm 44.0	44.00	0.573	-0.563
	Hayır	1003	221.8 \pm 38.0	38.72		
AZPO	Evet	49	248.4 \pm 27.1	27.14	0.593	-0.535
	Hayır	1003	250.1 \pm 22.1	22.12		
BSPO	Evet	49	61.5 \pm 20.0	19.94	0.967	-0.042
	Hayır	1003	61.5 \pm 16.5	16.52		

Çizelge 4.13.'de araştırma kapsamındaki öğrencilerin engelli olma durumuna göre kurban olma puan ortalamalarının, zorba olma puan ortalamalarının ve benlik saygısı puan ortalamalarının dağılımı verilmiştir. Öğrencilerin engelli olma durumuna göre KOPO ($p=0.573$), AZPO ($p=0.593$) ve BSPO ($p=0.967$) bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Çizelge 4.14. Öğrencilerin Engelli Olma Durumunun KOPO, AZPO'nun Alt Boyutlarına Göre Dağılımı

Alt boyutlar	Engelli olma durumu	KOPO (Bana yapıldı)					AZPO (Ben yaptım)				
		N	$\bar{x} \pm S$	$S\bar{x}$	p	t	n	$\bar{x} \pm S$	$S\bar{x}$	p	t
Fiziksel zorbalık	Evet	49	63.7±8.8	1.75	0.769	-0.294	49	63.7±8.8	8.80	0.769	-0.294
	Hayır	1003	64.0±8.2	0.37			1003	64.0±8.2	8.27		
Sözel zorbalık	Evet	49	36.0±7.1	1.18	0.273	-1.108	49	36.0±7.1	7.13	0.273	-1.108
	Hayır	1003	37.0±4.5	0.24			1003	37.0±4.5	4.56		
Dışlama	Evet	49	27.6±4.3	0.86	0.401	-0.847	49	27.6±4.3	4.38	0.401	-0.847
	Hayır	1003	28.1±3.5	0.18			1003	28.1±3.5	3.45		
Söylenti çıkarma ve yayma	Evet	49	24.5±1.5	0.81	0.009	2.684	49	24.5±1.5	1.50	0.009	2.684
	Hayır	1003	23.8±2.6	0.16			1003	23.8±2.6	2.68		
Eşyalarına zarar verme	Evet	49	48.8±3.4	1.37	0.545	0.606	49	48.8±3.4	3.42	0.545	0.606
	Hayır	1003	48.4±4.1	0.24			1003	48.4±4.1	4.16		
Cinsel zorbalık	Evet	49	47.8±7.0	1.38	0.492	-0.692	49	47.8±7.0	7.04	0.492	-0.692
	Hayır	1003	48.5±4.0	0.25			1003	48.5±4.0	4.00		

Çizelge 4.14.'de araştırma kapsamındaki öğrencilerin engelli olma durumunun kurban olma puan ortalamaları ve akran zorbalığı puan ortalamalarının alt boyutlarına göre dağılımı verilmiştir. Kurban olma puan ortalamaları ile engeli olan/olmayan öğrencilerin her alt boyutunda (fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, dışlama, söylenti çıkarma ve yayma, eşyalarına zarar verme, cinsel zorbalık) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($p=0.951$, $p=0.609$, $p=0.627$, $p=0.697$, $p=0.209$, $p=0.610$). Zorba olma puan ortalamaları ile engeli olan/olmayan öğrencilerin fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, dışlama, eşyalarına zarar verme, cinsel zorbalık alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($p=0.769$, $p=0.273$, $p=0.401$, $p=0.545$, $p=0.492$). Zorba olma puan ortalamaları ile engeli olan/olmayan öğrencilerin söylenti çıkarma ve yayma alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p=0.009$).

Çizelge. 4.15. Öğrencilerin Okulunu Sevme Durumlarına Göre KOPO, AZPO ve BSPO'nın Dağılımı

	Okulunu sevme durumu	n	$\bar{x} \pm S$	$S\bar{x}$	p	t
KOPO	Evet	854	222.2±39.1	1.34	0.300	1.036
	Hayır	198	219.1±38.1	2.71		
AZPO	Evet	854	250.5±21.5	0.73	0.148	1.448
	Hayır	198	248.0±25.6	1.82		
BSPO	Evet	854	62.5±16.2	0.55	<.001	3.913
	Hayır	198	57.4±18.0	1.27		

Çizelge 4.15.'de araştırma kapsamındaki öğrencilerin okulunu sevme durumlarına göre kurban olma puan ortalamaları, akran zorbalığı puan ortalamaları ve benlik saygısı puan ortalamalarına bakılmıştır. KOPO ve AZPO bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($p=0.300$, $p=0.148$). Okulunu seven ve sevmeyen öğrenciler arasında BSPO bakımında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($p<.001$). Okulunu seven öğrencilerin BSPO (62.5 ± 16.2), okulunu sevmeyen öğrencilerin BSPO'ndan (57.4 ± 18.0) daha yüksektir.

Çizelge 4.16. Öğrencilerin Okulunu Sevme Durumlarının KOPO ve AZPO' nın Alt Boyutlarına Göre Dağılımı

Alt boyutlar	Okulunu sevme durumu	KP (Bana yapıldı)					AZP (Ben yaptım)				
		n	$\bar{x} \pm S$	$S\bar{x}$	p	t	n	$\bar{x} \pm S$	$S\bar{x}$	p	t
Fiziksel zorbalık	Evet	854	55.5±12.0	0.41	0.618	0.499	854	64.2±8.1	0.28	0.149	1.444
	Hayır	198	55.1±11.7	0.84			198	63.2±8.8	0.62		
Sözel zorbalık	Evet	854	31.0±8.0	0.27	0.307	1.021	854	37.1±4.5	0.15	0.364	0.908
	Hayır	198	30.3±7.6	0.54			198	36.7±5.2	0.37		
Dışlama	Evet	854	25.2±5.9	0.20	0.119	1.562	854	28.2±3.4	0.11	0.051	1.955
	Hayır	198	24.5±5.9	0.42			198	27.7±3.8	0.27		
Söylenti çıkarma ve yayma	Evet	854	20.8±5.1	0.17	0.508	0.662	854	24.0±2.5	0.08	0.529	0.630
	Hayır	198	20.5±5.0	0.35			198	23.7±2.8	0.20		
Eşyalarına zarar verme	Evet	854	44.6±7.8	0.26	0.396	0.850	854	48.6±3.9	0.13	0.251	1.150
	Hayır	198	44.1±8.0	0.57			198	48.1±5.0	0.35		
Cinsel zorbalık	Evet	854	45.0±8.0	0.27	0.386	0.866	854	48.5±4.1	0.14	0.618	0.500
	Hayır	198	44.4±8.6	0.61			198	48.3±4.2	0.30		

Çizelge 4.16.'de araştırma kapsamındaki öğrencilerin okulunu sevme durumlarının kurban olma puan ortalamaları ve akran zorbalığı puan ortalamalarının alt boyutlarına göre dağılımı verilmiştir. Kurban olma puan ortalamaları ile okulunu sevme durumunun her alt boyutunda (fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, dışlama, söylenti çıkarma ve yayma, eşyalarına zarar verme, cinsel zorbalık) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($p=0.618$, $p=0.307$, $p=0.119$, $p=0.508$, $p=0.396$, $p=0.386$). Zorba olma puan ortalamaları ile okulunu sevme durumunun her alt boyutunda (fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, dışlama, söylenti çıkarma ve yayma, eşyalarına zarar verme, cinsel zorbalık) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($p=0.149$, $p=0.364$, $p=0.051$, $p=0.529$, $p=0.251$, $p=0.618$).

Çizelge. 4.17. Öğrencilerin Okulda Arkadaş Grubuna Dahil Olma Durumlarının KOPO, AZPO ve BSPO'larına Göre Dağılımı

	Arkadaş grubu	n	$\bar{X} \pm S$	$S\bar{X}$	p	t
KOPO	Var	526	221.5±40.6	1.77	0.870	-0.164
	Yok	526	221.8±37.2	1.62		
AZPO	Var	526	250.1±23.0	1.00	0.932	0.085
	Yok	526	250.0±21.8	0.95		
BSPO	Var	526	62.3±17.3	0.75	0.114	1.583
	Yok	526	60.7±16.0	0.70		

Çizelge 4.17.'de araştırma kapsamındaki öğrencilerin okulda arkadaş grubuna dahil olma durumlarının kurban olma puan ortalamaları, akran zorbalığı puan ortalamaları ve benlik saygısı puan ortalamalarına göre dağılımı verilmiştir. Okulda arkadaş grubu olan öğrencilerin benlik saygıları puan ortalamaları (62.3±17.3), arkadaş grubu olmayan öğrencilerin benlik saygısı puan ortalamalarından (60.7±16.0) daha yüksektir. Okulda arkadaş grubu olan/olmayan öğrencilerin KOPO, AZPO ve BSPO bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($p>0.05$).

Çizelge 4.18. Öğrencilerin Okulda Arkadaş Grubuna Dahil Olma Durumlarının KOPO ve AZPO'nun Alt Boyutlarına Göre Dağılımı

Alt boyutlar	Arkadaş grubu	n	KOPO (Bana yapıldı)				AZPO (Ben yaptım)				
			$\bar{X} \pm S$	$S\bar{X}$	p	t	n	$\bar{X} \pm S$	$S\bar{X}$	P	t
Fiziksel zorbalık	Var	526	55.6±12.2	0.53	0.583	0.549	526	64.2±7.7	0.33	0.365	0.907
	Yok	526	55.2±11.7	0.51			526	63.8±8.8	0.38		
Sözel zorbalık	Var	526	31.0±8.0	0.34	0.771	0.290	526	37.1±4.7	0.21	0.628	0.484
	Yok	526	30.8±7.7	0.33			526	37.0±4.6	0.20		
Dışlama	Var	526	25.0±6.2	0.27	0.372	-0.893	526	28.0±3.7	0.16	0.544	-0.606
	Yok	526	25.2±5.5	0.24			526	28.2±3.3	0.14		
Söylenti çıkarma ve yayma	Var	526	20.6±5.1	0.23	0.732	-0.343	526	23.8±2.7	0.12	0.369	-0.899
	Yok	526	20.7±5.0	0.22			526	24.0±2.5	0.11		
Eşyalarına zarar verme	Var	526	44.3±8.3	0.36	0.315	-1.006	526	48.4±4.3	0.19	0.721	-0.358
	Yok	526	44.8±7.3	0.32			526	48.5±4.0	0.17		
Cinsel zorbalık	Var	526	45.0±8.3	0.36	0.970	-0.038	526	48.4±4.0	0.17	0.643	-0.463
	Yok	526	45.0±8.0	0.35			526	48.5±4.2	0.18		

Çizelge 4.18.'de araştırma kapsamındaki öğrencilerin okulda arkadaş grubuna dahil olma durumlarının kurban olma puan ortalamaları ve akran zorbalığı puan ortalamalarının alt boyutlarına göre dağılımına bakılmıştır. Kurban olma puan ortalamaları ile arkadaş grubuna dahil olma/olmama durumunun her alt boyutunda (fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, dışlama, söylenti çıkarma ve yayma, eşyalarına zarar verme, cinsel zorbalık) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0.05$). Zorba olma puan ortalamaları ile okulunu sevme durumunun her alt boyutunda (fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, dışlama, söylenti çıkarma ve yayma, eşyalarına zarar verme, cinsel zorbalık) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($p>0.05$).

Çizelge. 4.19. Öğrencilerin Arkadaşlarıyla Sorun Yaşama Durumlarının KOPO, AZPO ve BSPO'larına Göre Dağılımı

	Arkadaşlarıyla sorun yaşama	n	$\bar{x} \pm sd$	S\bar{x}	p	t
KOPO	Sorun yok	803	222.1±39.4	1.40	0.561	0.581
	Sorun var	249	220.4±37.6	2.38		
AZPO	Sorun yok	803	250.8±21.8	0.77	<.001	1.949
	Sorun var	249	247.5±24.0	1.51		
BSPO	Sorun yok	803	62.8±16.1	0.57	<.001	4.384
	Sorun var	249	57.3±17.7	1.12		

Çizelge 4.19.'da araştırma kapsamındaki öğrencilerin arkadaşlarıyla sorun yaşama durumlarının kurban olma puan ortalamaları, akran zorbalığı puan ortalamaları ve benlik saygısı puan ortalamalarına göre dağılımı görülmektedir. Arkadaşlarıyla sorun yaşamadığını belirten öğrencilerin KOPO (222.1±39.4), AZPO (250.8±21.8) ve BSPO (62.8±16.1) daha yüksektir. Arkadaşlarıyla sorun yaşamayan öğrencilerin benlik saygıları puan ortalamaları (62.8±16.1) ve zorbalık yapma puan ortalamaları (250.8±21.8) daha yüksektir. Ancak, arkadaşlarıyla sorun yaşayan öğrenciler ile sorun yaşamayan öğrenciler arasında KOPO bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0.05$). Bunun yanında, arkadaşlarıyla sorun yaşayan öğrenciler ile sorun yaşamayan öğrenciler arasında AZPO ve BSPO bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($p<.001$).

Çizelge 4.20. Öğrencilerin Arkadaşlarıyla Sorun Yaşama Durumlarının KOPO, AZPO'nun Alt Boyutları Göre Dağılımı

Alt boyutlar	Arkadaşlarıyla Sorun Yaşama	KP (Bana yapıldı)					AZP (Ben yaptım)				
		n	$\bar{x} \pm S$	$S\bar{x}$	p	t	n	$\bar{x} \pm S$	$S\bar{x}$	p	t
Fiziksel zorbalık	Sorun var	803	55.5±12.0	0.42	0.758	0.308	803	64.3±8.1	0.30	0.057	1.905
	Sorun yok	249	55.2±11.7	0.74			249	63.1±8.5	0.54		
Sözel zorbalık	Sorun var	803	31.0±7.8	0.27	0.645	0.461	803	37.1±4.6	0.16	0.168	1.380
	Sorun yok	249	30.6±8.0	0.50			249	36.6±5.0	0.32		
Dışlama	Sorun var	803	25.2±5.8	0.21	0.174	1.360	803	28.2±3.4	0.12	0.031	2.167
	Sorun yok	249	24.6±6.0	0.38			249	27.1±3.5	0.22		
Söylenti çıkarma ve yayma	Sorun var	803	20.8±5.1	0.18	0.498	0.678	803	24.0±2.5	0.10	0.121	1.556
	Sorun yok	249	20.5±5.0	0.32			249	23.6±2.8	0.18		
Eşyalarına zarar verme	Sorun var	803	44.6±7.8	0.27	0.664	0.434	803	48.5±4.0	0.14	0.217	1.235
	Sorun yok	249	44.3±7.8	0.50			249	48.2±4.5	0.30		
Cinsel zorbalık	Sorun var	803	45.0±8.2	0.30	0.957	0.053	803	48.6±4.0	0.14	0.131	1.512
	Sorun yok	249	45.0±7.7	0.50			249	48.1±4.6	0.30		

Çizelge 4.20.'de araştırma kapsamındaki öğrencilerin arkadaşlarıyla sorun yaşama durumlarının kurban olma puan ortalamalarının ve akran zorbalığı puan ortalamalarının alt boyutlarına göre dağılımı gösterilmiştir. Kurban olma puan ortalamaları ile arkadaşlarıyla sorun yaşama durumu arasında tüm alt boyutlarda (fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, dışlama, söylenti çıkarma ve yayma, eşyalarına zarar verme, cinsel zorbalık) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($p>0.05$). Akran zorbalığı puan ortalamaları ile arkadaşlarıyla sorun yaşama durumunun fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, söylenti çıkarma ve yayma, eşyalarına zarar verme, cinsel zorbalık alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($p>0.05$). Akran zorbalığı puan ortalamaları ile arkadaşlarıyla sorun yaşama durumunun dışlama alt boyutu istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($p<0.05$).

Çizelge 4.21. Öğrencilerin Arkadaşları ile Yaşadıkları Sorunları Aileleri ile Paylaşma Durumlarının KOPO, AZPO ve BSPO'larına Göre Dağılımları

	Sorunları Aile İle Paylaşma	n	$\bar{x} \pm S$	$S\bar{x}$	p	t
KOPO	Evet	757	220.8±40.1	1.46	0.267	-1.110
	Hayır	295	223.8±35.7	2.08		
AZPO	Evet	757	250.1±22.5	0.81	0.968	0.040
	Hayır	295	250.0±22.0	1.28		
BSPO	Evet	757	63.4±16.2	0.60	<.001	5.963
	Hayır	295	56.7±16.7	0.97		

Çizelge 4.21.'de araştırma kapsamındaki öğrencilerin arkadaşları ile yaşadıkları sorunları aileleri ile paylaşma durumlarının kurban olma puan ortalamaları, akran zorbalığı puan ortalamaları ve benlik saygısı puan ortalamalarına göre dağılımları verilmiştir. Ailesiyle sorunlarını paylaşan öğrenciler ile sorunlarını paylaşmayan öğrenciler arasında KOPO ve AZPO bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>0.05$). Ailesiyle sorunlarını paylaşan öğrenciler ile sorunlarını paylaşmayan öğrenciler arasında BSPO bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır ($p<.001$). Ailesi ile sorunlarını paylaşmayan öğrencilerin benlik saygıları puan ortalamaları daha düşük (56.7 ± 16.7) ve kurban olma puan ortalamaları (223.8 ± 35.7) daha yüksektir.

Çizelge 4.22. Öğrencilerin Arkadaşları ile Yaşadıkları Sorunları Aileleri İle Paylaşma Durumlarının KOPO ve AZPO'nun Alt Boyutlarına Göre Dağılımları

Alt boyutlar	Sorunları Aile İle Paylaşma	KP (Bana yapıldı)					AZP (Ben yaptım)				
		n	$\bar{X} \pm S$	$S\bar{X}$	p	t	n	$\bar{X} \pm S$	$S\bar{X}$	p	t
Fiziksel zorbalık	Evet	757	55.4±12.0	0.44	0.804	-0.248	757	64.0±8.4	0.30	0.792	-0.264
	Hayır	295	55.6±11.8	0.68			295	64.1±8.0	0.46		
Sözel zorbalık	Evet	757	30.8±7.8	0.28	0.738	-0.334	757	37.0±4.7	0.17	0.990	0.012
	Hayır	295	31.0±7.8	0.45			295	37.0±4.5	0.26		
Dışlama	Evet	757	25.0±5.8	0.21	0.789	-0.268	757	28.1±3.5	0.12	0.859	-0.178
	Hayır	295	25.1±6.0	0.35			295	28.1±3.4	0.20		
Söylenti çıkarma ve yayma	Evet	757	20.6±5.1	0.18	0.630	-0.482	757	23.9±2.6	0.10	0.579	0.556
	Hayır	295	20.8±5.1	0.30			295	23.8±2.7	0.16		
Eşyalarına zarar verme	Evet	757	44.1±8.2	0.30	0.005	-2.817	757	48.5±4.0	0.14	0.781	0.278
	Hayır	295	45.2±6.6	0.40			295	48.4±4.3	0.25		
Cinsel zorbalık	Evet	757	44.6±8.6	0.31	0.069	-1.822	757	48.5±4.2	0.15	0.801	0.253
	Hayır	295	45.5±6.8	0.40			295	48.4±3.7	0.21		

Çizelge 4.22.'de araştırma kapsamındaki öğrencilerin arkadaşları ile yaşadıkları sorunları aileleri ile paylaşma durumlarının kurban olma puan ortalamaları ve akran zorbalığı puan ortalamalarının alt boyutlarına göre dağılımları verilmiştir. Kurban olma puan ortalamaları ile sorunları aile ile paylaşma durumunun fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, söylenti çıkarma ve yayma, cinsel zorbalık alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0.05$). Kurban olma puan ortalamaları ile sorunları aile ile paylaşma durumunun eşyalarına zarar verme alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($p<0.05$). Akran zorbalığı puan ortalamaları ile sorunları aile ile paylaşma durumu arasında tüm alt boyutlarda (fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, dışlama, söylenti çıkarma ve yayma, eşyalarına zarar verme, cinsel zorbalık) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0.05$).

Çizelge 4.23. Okulunu Sevmeyen Öğrencilerin Okulunu Sevmeme Nedenlerine Göre KOPO, AZPO ve BSPO'nun Dağılımı

	Okulu sevmeme nedeni	n	$\bar{x} \pm S$	$S\bar{x}$	p	F
KOPO	Dövme-kötü söz-tehdit	34	216.2±35.2	6.04	0.708	0.538
	Öğrenciler ve ortam kötü	93	217.2±37.0	3.82		
	Okuldan sıkılıyorum	34	225.5±36.6	6.27		
	Öğretmenleri sevmiyorum	19	219.4±49.5	11.37		
	Dersler çok	17	227.3±35.2	8.53		
AZPO	Dövme-kötü söz-tehdit	34	250.4±19.5	3.35	0.340	1.137
	Öğrenciler ve ortam kötü	93	246.8±26.6	2.76		
	Okuldan sıkılıyorum	34	250.6±20.5	3.52		
	Öğretmenleri sevmiyorum	19	238.6±41.5	9.53		
	Dersler çok	17	254.7±14.3	3.46		
BSPO	Dövme-kötü söz-tehdit	34	57.4±18.3	3.15	0.326	1.168
	Öğrenciler ve ortam kötü	93	59.1±16.8	1.74		
	Okuldan sıkılıyorum	34	53.5±19.2	3.31		
	Öğretmenleri sevmiyorum	19	52.4±19.0	4.35		
	Dersler çok	17	61.1±19.0	4.61		

Çizelge 4.23.'de araştırma kapsamındaki okulunu sevmeyen öğrencilerin okulunu sevmeme nedenlerine göre kurban olma puan ortalamaları, akran zorbalığı puan ortalamaları ve benlik saygısı puan ortalamalarının dağılımı gösterilmiştir. Çizelgede görülen KOPO (227.3±35.2 - 216.2±35.2), AZPO (254.7±14.3 - 238.6±41.5) ve BSPO(61.1±19.0 - 52.4±19.0) değerleri arasında bulunmuştur. Öğrencilerin okulu sevmeme nedeni ile KOPO, AZPO ve BSPO ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0.05$).

Çizelge 4.24. Kurban Olan Öğrencilerin Okulunu Sevmeme Nedenlerine Göre KOPO'nun Alt Boyutlarına Göre Dağılımı

Alt boyutlar	Okulu Sevmeme Nedeni	KOPO				
		n	$\bar{X} \pm S$	$S\bar{X}$	p	F
Fiziksel zorbalık	Dövme-kötü söz-tehdit	34	54.0±12.1	2.08	0.518	0.813
	Öğrenciler ve ortam kötü	93	54.0±11.8	1.23		
	Okuldan sıkılıyorum	34	56.1±10.8	1.85		
	Öğretmenleri sevmiyorum	19	56.4±12.5	2.87		
	Dersler çok	17	55.0±11.7	2.85		
Sözel zorbalık	Dövme-kötü söz-tehdit	34	29.7±8.0	1.35	0.591	0.702
	Öğrenciler ve ortam kötü	93	30.1±7.0	0.72		
	Okuldan sıkılıyorum	34	31.0±8.0	1.37		
	Öğretmenleri sevmiyorum	19	29.8±9.6	2.21		
	Dersler çok	17	33.1±6.3	1.53		
Dışlama	Dövme-kötü söz-tehdit	34	23.4±6.0	1.02	0.107	1.933
	Öğrenciler ve ortam kötü	93	24.1±6.0	0.61		
	Okuldan sıkılıyorum	34	27.0±3.7	0.64		
	Öğretmenleri sevmiyorum	19	24.4±7.3	1.68		
	Dersler çok	17	25.1±5.2	1.27		
Söylenti çıkarma ve yayma	Dövme-kötü söz-tehdit	34	20.0±4.8	0.84	0.687	0.567
	Öğrenciler ve ortam kötü	93	20.3±4.8	0.50		
	Okuldan sıkılıyorum	34	21.7±4.3	0.73		
	Öğretmenleri sevmiyorum	19	20.5±5.8	1.33		
	Dersler çok	17	20.5±5.8	1.42		
Eşyalarına zarar verme	Dövme-kötü söz-tehdit	34	43.6±6.5	1.11	0.964	0.194
	Öğrenciler ve ortam kötü	93	44.2±7.7	0.80		
	Okuldan sıkılıyorum	34	45.0±7.8	1.35		
	Öğretmenleri sevmiyorum	19	44.2±8.6	2.00		
	Dersler çok	17	44.0±10.3	2.51		
Cinsel zorbalık	Dövme-kötü söz-tehdit	34	45.3±7.7	1.33	0.941	0.253
	Öğrenciler ve ortam kötü	93	44.3±8.3	0.87		
	Okuldan sıkılıyorum	34	44.7±8.2	1.42		
	Öğretmenleri sevmiyorum	19	43.8±10.2	2.34		
	Dersler çok	17	45.5±8.1	1.97		

Çizelge 4.24.'de araştırma kapsamındaki kurban olan öğrencilerin okulunu sevmeme nedenlerine göre kurban olma puan ortalamalarının alt boyutlarına göre dağılımı verilmiştir. Tüm alt boyutlarda (fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, dışlama, söylenti çıkarma ve yayma, eşyalarına zarar verme, cinsel zorbalık) öğrencilerin okulu sevmeme nedenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0.05$).

Çizelge. 4.25. Öğrencilerin Algıladıkları Anne Baba Tutumlarına Göre KOPO, AZPO ve BSPO'nun Dağılımı

	Algılanan tutum	n	Min-mak	$\bar{X} \pm S$	$S\bar{x}$	p	F
KOPO	Demokratik	507	59-265	223.3±37.6	1.67	0.131	1.881
	Otoriter	58	109-265	228.1±34.6	4.55		
	İlgisiz	25	101-265	211.0±48.6	9.72		
	Koruyucu	462	64-265	219.6±40.1	1.86		
AZPO	Demokratik	507	136-265	251.7±21.1	0.93	0.136	1.850
	Otoriter	58	156-265	248.4±21.5	2.82		
	İlgisiz	25	160-265	246.0±31.7	6.34		
	Koruyucu	462	93-265	248.7±23.1	1.07		
BSPO	Demokratik	507	12-100	64.0±16.7	0.74	<.001	14.825
	Otoriter	58	4-96	53.2±18.4	2.42		
	İlgisiz	25	20-76	47.8±15.8	3.17		
	Koruyucu	462	16-96	60.7±15.7	0.73		

Çizelge 4.25.'de araştırma kapsamındaki öğrencilerin algıladıkları anne baba tutumlarına göre kurban olma puan ortalamaları, akran zorbalığı puan ortalamaları ve benlik saygısı puan ortalamalarının dağılımı verilmiştir. Ailenin algılanan tutumu ile KOPO ve AZPO arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($p>0.05$). Ailesinin algılanan tutumu otoriter olan öğrencilerin KOPO en yüksek (228.1 ± 34.6) olarak bulunurken, AZPO (251.7 ± 21.1) en yüksek olan öğrenciler ailesinin algılanan tutumu demokratik olan öğrencilerdir. Ailenin algılanan tutumu ile BSPO arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($p<.001$). Ailesinin algılanan tutumu demokratik olan öğrencilerin BSPO en yüksekken (64.0 ± 16.7), ailesinin algılanan tutumu ilgisiz olan öğrencilerin BSPO en düşük (47.8 ± 15.8) olarak bulunmuştur.

Çizelge 4.26. Öğrencilerin Algıladıkları Anne Baba Tutumlarına Göre KOPO ve AZPO'nun Alt Boyutlarının Dağılımları

	Algılanan aile tutumu	KP (Bana yapıldı)				AZP (Ben yaptım)			
		n	$\bar{X} \pm s$	p	F	n	$\bar{X} \pm s$	p	F
Fiziksel zorbalık	Demokratik	507	56.7±11.8	0.002	4.833	507	64.8±7.7	0.020	3.309
	Otoriter	58	56.8±10.4			58	63.0±8.2		
	İlgisiz	25	52.8±14.8			25	63.7±8.7		
	Koruyucu	462	54.0±12.0			462	63.2±8.7		
Sözel zorbalık	Demokratik	507	31.0±8.0	0.145	1.804	507	37.3±4.5	0.121	1.945
	Otoriter	58	32.2±6.4			58	36.7±4.1		
	İlgisiz	25	28.1±8.6			25	37.2±4.1		
	Koruyucu	462	30.6±7.8			462	36.6±5.0		
Dışlama	Demokratik	507	25.0±6.0	0.601	0.622	507	28.2±3.5	0.705	0.468
	Otoriter	58	25.3±4.8			58	27.7±3.0		
	İlgisiz	25	23.8±6.3			25	28.1±3.0		
	Koruyucu	462	25.2±5.8			462	28.0±3.5		
Söylenti çıkarma ve yayma	Demokratik	507	20.6±5.1	0.333	1.136	507	24.0±2.5	0.736	0.423
	Otoriter	58	21.3±4.1			58	23.7±2.3		
	İlgisiz	25	19.3±5.8			25	23.4±3.1		
	Koruyucu	462	20.8±5.1			462	23.8±2.6		
Eşyalarına zarar verme	Demokratik	507	44.7±7.3	0.215	1.493	507	48.6±3.6	0.067	2.398
	Otoriter	58	46.2±7.0			58	48.7±4.0		
	İlgisiz	25	43.6±9.4			25	46.5±7.7		
	Koruyucu	462	44.1±8.4			462	48.3±4.3		
Cinsel zorbalık	Demokratik	507	45.1±7.5	0.331	1.141	507	48.5±3.7	0.219	1.477
	Otoriter	58	46.1±7.6			58	48.3±4.1		
	İlgisiz	25	43.2±9.0			25	46.8±7.3		
	Koruyucu	462	44.6±8.7			462	48.5±4.2		

Çizelge 4.26.'da öğrencilerin algıladıkları anne baba tutumlarına göre kurban olma puan ortalamaları ve akran zorbalığı puan ortalamalarının alt boyutlarının dağılımları verilmiştir. Kurban olma puan ortalamaları ile ailenin algılanan tutumu ve fiziksel zorbalık alt boyutu puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p < 0.05$). Kurban olma puan ortalamaları ile ailenin algılanan tutumu ve sözel zorbalık, dışlama, söylenti çıkarma ve yayma, eşyalarına zarar verme, cinsel zorbalık alt boyutları puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur ($p > 0.05$). AZPO ile ailenin algılanan tutumları ve fiziksel zorbalık alt boyutu puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p < 0.05$). AZPO ile ailenin tutumu ve sözel zorbalık, dışlama, söylenti çıkarma ve yayma, eşyalarına zarar verme, cinsel zorbalık alt boyutları puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p > 0.05$).

Çizelge 4.27. Kız ve Erkek Öğrencilerin Anne Babayla Birlikte Yaşama Durumlarının KOPO, AZPO ve BSPO'na Göre Dağılımı

		Anne baba birlikte yaşama durumu	n	$\bar{x} \pm S$	S\bar{x}	p	t
Kız	KOPO	Evet	529	219.5±42.0	1.82	0.051	-1.956
		Hayır	30	234.8±35.1	6.42		
	AZPO	Evet	529	249.4±23.3	1.01	0.288	-1.063
		Hayır	30	254.0±19.5	3.56		
	BSPO	Evet	529	62.0±17.3	0.75	0.727	0.349
		Hayır	30	60.8±19.4	3.55		
Erkek	KOPO	Evet	465	223.0±35.8	1.66	0.711	-0.371
		Hayır	28	225.6±27.8	5.27		
	AZPO	Evet	465	251.0±21.2	0.98	0.036	2.101
		Hayır	28	242.3±24.0	4.52		
	BSPO	Evet	465	61.4±15.7	0.73	0.122	1.550
		Hayır	28	56.7±17.0	3.21		

Çizelge. 4.27.'de araştırma kapsamındaki kız ve erkek öğrencilerin anne babayla birlikte yaşama durumlarının KOPO, AZPO ve BSPO'na göre dağılımı görülmektedir. Anne baba birlikte yaşayan kızlar ile anne baba birlikte yaşamayan kızlar arasında KOPO, AZPO ve BSPO bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($p>0.05$). Anne baba birlikte yaşayan erkekler ile anne baba birlikte yaşamayan erkekler arasında iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi yapılmış, KOPO bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($p>0.05$). Anne baba birlikte yaşayan erkekler ile anne baba birlikte yaşamayan erkekler arasında AZPO bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($p<0.05$). Anne baba birlikte yaşayan/ayrı yaşayan kızlarla, erkekler arasında toplam benlik puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır ($p>0.05$).

5. TARTIŞMA

Bu bölümde ortaokul altı ve yedinci sınıfta okuyan öğrencilerin yaş, okul, cinsiyet, kardeş sayısı, sağlık sorunu olup olmadığı gibi tanıtıcı bilgilere; ailelerinin öğrenim düzeyleri, ekonomik durumları, aile tipi, tutumları, sorun çözme yöntemleri gibi aile yaşantısıyla ilgili bilgilere ve çocuğun okulu sevip sevmediği, okuldaki devamsızlık durumu ve nedenleri, arkadaşlarıyla nasıl zaman geçirdiği, arkadaş grubuna dahil olup olmadığı gibi okul durumuna dair bilgilere yer verilmiş. Ayrıca bu bilgilerin akran zorbalığı, kurban olma durumları ve benlik saygısı ile ilişkisi literatür bilgileri dahilinde tartışılmış ve yorumlanmıştır.

Araştırma bulgularına baktığımızda benlik saygı ile kurban olma arasında anlamlı bir ilişki bulunmamış, zorbalık ile benlik saygısı ve kurban olma arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur (Çizelge 4.7). Benlik saygısı arttıkça zorbalık artmakta, zorbalık arttıkça da kurban olma da artmaktadır. Keskin (118) 2010 yılında İstanbul'da 6 ve 7. sınıfta okuyan 200 öğrenciyle yaptığı çalışmasında, benlik saygısı yüksek olan öğrencilerin zorbalığa eğilimlerinin daha yüksek olduğunu bulmuştur. Bu sonuçlar, araştırma bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

Bunun yanında, Rigby (142) 1996 yılında Avustralya'da 13-17 yaş arasında 763 öğrenci ile yaptığı çalışmasında, her iki cinsiyette de düşük benlik saygısının zorbalık davranışını arttırdığını saptamıştır. Rigby'in sonuçları bu araştırma sonuçlarının aksine, bu çalışmada benlik saygısı yüksek olarak saptanan öğrencilerin, daha çok KOPO ve AZPO arttığı bulunmuştur (Çizelge 4.7). Bu durum araştırma yapılan öğrencilerin farklı kültürlerden olmasının yanı sıra KOPO ve AZPO'nun başka faktörlerden de etkilenmiş olabileceğini akla getirmiştir.

Ayrıca, Seixas ve ark. (143) 2013 yılında Portekiz'de 12-17 yaş arası 581 öğrenci ile yaptıkları çalışmalarında kurbanların ve zorbalıların benzer şekilde düşük özgüven ve düşük benlik saygısına sahip olduklarını belirlemişlerdir.

Rigby (142) ve Seixas ve ark.'nın (143) araştırmalarına karşıt özellikte bulunan, araştırma sonuçları; normalde düşük benlik saygısı olan çocuklardan beklenen zorbalık davranışının, benlik saygısı akranlarına göre daha yüksek olarak saptanan çocuklarda ortaya çıkmış olması, bu çocukların, kendilerini ön plana çıkarmak, dikkat çekmek, diğer öğrencilerden farklı olarak etrafındakileri kontrol etmek gibi duygularla, kendilerine göre daha güçsüz çocuklara zorbalık yapma eğilimlerinin artmış olduğunu dşndrmştir.

Öğrencilerin gittikleri okula göre kurban olma, zorba olma ve benlik saygısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamasıyla birlikte, özel ortaokula giden öğrencilerin benlik saygısı puan ortalamaları devlet okuluna giden öğrencilerin benlik saygısı puan ortalamalarından yüksek çıkmıştır (izelge 4.8).

Pişkin ve Ayas'ın (130) 2011 yılında 600 lise öğrenciyle Ankara'da yaptıkları çalışmalarında okul türü bakımından endüstri meslek lisesi, genel lise, özel lise ve Anadolu lisesi karşılaştırılmıştır. Öğrencilerin ğrenim gördükleri okul türüne göre zorbalık yapma puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğunu ortaya çıkartmışlardır. En fazla zorbalık yapan grubun özel lise öğrencileri, en az zorbalık yapanların ise Anadolu lisesi öğrencileri olduğunu belirtmişlerdir.

Keskin'in (118) 2010 yılında İstanbul'da 6 ve 7. sınıfta okuyan 200 öğrenciyle yaptığı çalışmasında iki devlet okulu, iki özel okul örneklemine almış, özel okulda okuyan öğrencilerin devlet okulunda okuyan öğrencilere göre zorbalık eğilimlerinin daha fazla olduğunu belirtmiştir.

Yukarda görüldüğü gibi liselerde ve ortaokul düzeyinde yapılan araştırmalarda, okulların devlet ya da özel okul olması, öğrencilerin zorba ya da kurban olmasını etkileyebilmektedir. Bu zelliklerin yalnızca okul türüne bağlı olmadığı, başka bireysel değişkenlerinde zorba ya da kurban olmayı etkilediği dşnlmektedir.

Çalışmamızda ğrencilerin sınıf düzeyi ile kurban olma, zorbalık yapma ve benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (izelge 4.9) Sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunamaması zorbalığın sık görüldüğü ortaokullarda her sınıf düzeyinde zorba ve kurban olunabildiğini göstermektedir.

Sınıf düzeyinin zorbalığa etkisini inceleyen araştırmada; Umutlu (127) 2010 yılında 6, 7 ve 8. sınıf öğrencileri ile yaptığı çalışmasında sınıf düzeyi ile zorbalık arasında anlamlı bir ilişki olduğunu, zorbalığın fiziksel, soyut- sözel, eğlence amaçlı,

duygu zorbalığı alt boyutlarına bakarak söylemiştir. Her alt boyutta sınıflar arasında farklı değişkenler oluşunu, genel olarak her alt boyutta sınıf düzeyi arttıkça zorbalığın arttığını belirtmiştir.

Arıman (150) 2007 yılında 7 ve 8. sınıf öğrencileri ile yaptığı çalışmada sınıf düzeyi ile zorbalığın alt boyutları arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını söylemiştir.

Okullarda bulunan öğrencilerin kurban ya da zorba olmasında çocukların sınıflarından çok onları yönlendiren okul kültürü, öğretmenlerin öğrencileri ile ilişkisi onlara ayıracak zamanlarının olması, okulun çocukların ders dışı aktivitelerini etkin geçirebilecekleri alanları olup olmadığı ve kimliklerine model olarak algıladıkları bireylerin (anne baba, öğretmen, akran vb) genel davranış eğilimlerinden de etkilendiği bilinmektedir. Bu nedenle yalnızca sınıfların alt ya da üst sınıf olması değil öğrencilerin kendilerini nasıl bir birey olarak ortaya koymak istedikleri ile de ilişkili olduğu var sayılmaktadır.

Araştırmamızda cinsiyet ile kurban olma puan ortalamaları, akran zorbalığı puan ortalamaları ve benlik saygısı puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (Çizelge 4.9). Puan ortalamaları bakımından erkek öğrencilerin zorbalık (250.5 ± 21.4) ve kurban olma puan ortalamaları (223.2 ± 35.4) kız öğrencilerden (249.7 ± 23.1 - 220.3 ± 41.8) daha yüksek olarak saptanmıştır.

Keskin'in (118) 2010 yılında İstanbul'da 6 ve 7. sınıfta okuyan 200 öğrenciyle yaptığı çalışmada erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla zorba davranışlara eğilimi olduklarını tespit edilmiştir.

Aktuğ (125) 2006 yılında Mersin'de 600 öğrenci ile yaptığı çalışmada, cinsiyetin genel benlik saygısı açısından anlamlı olmadığını belirtmiştir. Bu çalışmalar bizim çalışmamızla benzerlik göstermektedir.

Brito ve Oliveira (144) 2013 yılında Brezilya'da 13-19 yaş arası 237 öğrenci ile yaptıkları çalışmalarında erkek öğrencilerin benlik saygılarının, kız öğrencilerden daha yüksek olduğunu söylemişlerdir. Aynı zamanda yine bu çalışma ile, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre, daha fazla zorbalık yaptığını ve daha fazla zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu çalışma benlik saygısı ve cinsiyet bağlamında bizim çalışmamızla benzerlik göstermemekte, benlik saygısı ve zorba/kurban olma bağlamında bizim çalışmamızla benzerlik göstermektedir.

Çetinkaya ve ark. (145) 2009 yılında Sivas’da 5-8. sınıflardan 521 öğrenci ile yaptıkları çalışmada, cinsiyet ile zorbalık davranışı arasında anlamlı bir fark olmadığını belirtmişlerdir.

Yetiştirilme tarzı olarak toplumda erkek çocuklarının kız çocuklarına göre daha saldırgan yetiştirilmesi ve bu davranışlarının ebeveynleri tarafından da onaylanması erkeklerin kızlara göre zorbalığa daha yatkın olmalarına neden olmaktadır. Küçüklükten zorbaca davranışları onaylanan erkek çocuklar bu davranışlarını ergenlikte ve yetişkinlikte de devam ettirebilmektedirler. Kız çocuklarında ise, toplumda daha sakin ve saldırgan davranışlardan uzak yetiştirilmesi nedeniyle, zorbalık davranışları daha az görülebilmektedir.

Çalışmamızda öğrencilerin yaşlarına göre kurban, zorba olma durumlarına ve benlik saygılarına bakılmıştır (Çizelge 4.9). Buna göre, 13 yaşında en fazla kurban olma ve zorba olma görülürken, benlik saygısının en yüksek olduğu yaş dönemi de yine 13 yaş olarak bulunmuştur. Sapouna ve Wolke (146) 2013 yılındaki çalışmalarında 13 yaş ile 14 yaş arasındaki farka bakılmış ve 13 yaşında çocukların daha fazla zorbalığa maruz kaldıklarını ve daha düşük benlik saygısına sahip olduklarını belirtmişlerdir. Bunun sebepleri olarak, 13 yaş grubundaki ergenlerin, aile ile daha fazla çatışma yaşadıklarını, daha fazla kardeş mağduriyeti yaşadıklarını ve daha az yakın arkadaşına sahip olduklarını göstermişlerdir. Ayrıca 13 yaş ergenliğin ilk yılları olduğundan, ergen aile ile bağlarını azaltmaya çalışırken, yeni gireceği akran/ akran gruplarının da belirsizliklerini yaşadığından, benlik saygısında azalma, kurban olma ya da zorba olma gibi risklerle de en yoğun olarak bu yaşta karşı karşıya kaldığı bilinmektedir.

Özdiñer Arslan’ın (151) 2008 yılında 15-17 yaş grubunda 1670 öğrenci ile yaptığı çalışmada, yaş değişkenine göre zorbalık döngüsündeki gruplar arasında istatistiksel olarak ileri derecede fark bulmuştur. 17 yaş grubunda zorba ve kurban olma oranının diğer gruplara göre daha yüksek olduğunu söylemiştir. Zorba ve kurban olma ergenliğin her yaş döneminde sık görülmesiyle birlikte, öğrencinin okula, arkadaş çevresine uyumuna ve farklı streslerle birlikte değişebilmektedir.

Araştırma bulgularımızda yaşanan bölge ile kurban olma, zorba olma ve benlik saygısı puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık çıkmamıştır (Çizelge 4.10). Yenişehir ilçesinde yaşayan öğrencilerin benlik saygıları puan ortalamaları diğer ilçelerde yaşayan öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur. Mersin

ili farklı kùltürden insanların bir arada yaşadığı kozmopolitik bir yapıya sahiptir. Bu sebeple öğrencilerde zorba ve kurban olma merkez ilçeler göre anlamlı çıkmamış olabilir. İlçelerde nüfusa oranla okuma yazma durumlarına bakıldığında en yüksek okur-yazarlık Yenişehir ilçesindedir, sosyo-ekonomik durumun en iyi olduğu merkez ilçe yine Yenişehir ilçesidir. Bulgularımızda sosyoekonomik durumu yüksek ailelerden gelen öğrencilerde benlik saygısı yüksek olarak görölmekteydi. Bu bulguların birbiri ile bağlantısı olabileceği düşünölebilir (147).

Araştırma bulgularımızda anne eğitim durumu ve baba eğitim durumu ile kurban/zorba olma puan ortalamalarına bakılmış, istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. Anne eğitim durumu ve baba eğitim durumunun çocuklardaki benlik saygısı puan ortalamalarına etkisinde ise anne eğitim durumunun çocuğun benlik saygısını etkilemediği ama baba eğitim durumunun arttıkça çocuğun benlik saygısını da arttığı bulunmuştur. Anne eğitim durumu ve baba eğitim durumu üniversite mezunu olan öğrencilerin benlik saygısı puan ortalaması en yüksek olan grup olduğu görölmektedir (Çizelge 4.11). Çetinkaya ve ark. (145) 2009 yılında Sivas'da 5.-8. sınıflardan 521 öğrenci ile yaptıkları çalışmada, zorbalık düzeyi ile anne öğrenim durumu arasında anlamlı bir ilişki olmadığını, baba öğrenim durumu ile zorbalık davranışı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu belirtmişlerdir. Yürük Bal'ın (148) 2015 yılında Mersin'de 1040 lise öğrencisine yaptığı çalışmasında anne ve baba eğitim durumu arttıkça çocukların benlik saygılarının arttığını belirlenmiştir.

Yukarda belirtilen araştırmalar bu araştırmayla benzerlik göstermektedir. Anne babanın eğitim durumu arttıkça çocuklarına karşı tutumları da değişmektedir, çocukların sosyal ortama uyumu, hayata bakış açısı değişip benlik saygısını olumlu yönde etkilediği düşünölmektedir.

Araştırma bulgularımızda ekonomik durum ile zorba, kurban olma ve benlik saygısı puan ortalamalarına bakılmış, kurban olma puan ortalaması ve akran zorbalığı puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık çıkmamıştır. Ekonomik durum ile benlik saygısı puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır. Ailenin ekonomik durumu arttıkça çocukların benlik saygısının arttığı görölmüştür (Çizelge 4.12). Ailenin sosyoekonomik durumunun düşük olması çocukların benlik saygısını olumsuz yönde etkilemektedir. Literatür incelendiğinde, öğrenciler sosyoekonomik durumlarına göre değerlendirildiğinde, tüm sosyal

gruplardan gelen öğrencilerin zorbalık olaylarına kurban ya da zorba olarak dahil olduğu görülmekte ve zorba davranışlarda bulunma ve zorba davranışlara maruz kalma ile sosyoekonomik düzey ile arasında ilişkiyi inceleyen çalışmaların bulgularında farklılıklar olduğu görülmektedir.

Zhang ve Postiglione tarafından (149) 2001 yılında Hong Kong'da 694 öğrenci ile yapılan çalışmada, üst sosyo-ekonomik düzey aile çocuklarının benlik saygısı düzeylerinin alt sosyoekonomik düzey aile çocuklarının benlik saygısı düzeylerinden daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Bu sonuç araştırma bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Keskin'in 2010 yılında İstanbul'da 6 ve 7. sınıfta okuyan 200 öğrenciyle yaptığı çalışmasında, akran zorbalığı ve ailenin ekonomik durumunu karşılaştırmış, anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Çetinkaya ve ark. (145) 2009 yılında Sivas'da 5-8. sınıflardan 521 öğrenci ile yaptıkları çalışmada, sosyo-ekonomik durumu düşük olan ailelerden gelen öğrencilerin daha fazla zorba davranışlara maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin farklı sosyo-ekonomik durumlardan gelmiş olmaları aile tutumlarının aynı olmayacağı anlamı taşımadığı için, zorba ve kurban olmaları etkilenmeyebilir, Böylece bu çalışmada sosyo-ekonomik durum ile zorba/kurban olma arasında anlamlı ilişki bulunamamış olabilir.

Ekonomik gücü iyi olan bir öğrencinin, çeşitli spor, sanat, eğlence vb. etkinliklere katılması çocuğun kendi kendisine yettiği inancını güçlendirir, arkadaşlarından gördüğü ilgi ona değerli olduğu izlenimini verir ve bu durum onun benlik saygısının gelişimini olumlu etkileyebilir.

Öğrencilerin akademik başarıları ile kurban olma, zorba olma ve benlik saygısı puan ortalamalarına bakılmış, akademik başarı ile kurban olma puan ortalaması ve akran zorbalığı puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamış, akademik başarı ile benlik saygısı puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur (Çizelge 4.12). Akademik başarıları yüksek olan öğrencilerin zorba olma puan ortalamaları (250.8 ± 20.8) akademik başarıları orta (249.0 ± 25.1) ya da düşük (248.4 ± 22.1) olanlara göre daha yüksek çıkmıştır. Başarılı öğrencilerin benlik saygıları daha yüksektir.

Kılıç (99) 2009 yılında Konya'da 6. 7. ve 8. sınıfta okuyan 763 öğrenci ile yaptığı çalışmasında, öğrencilerin başarı düzeyi azaldıkça, zorba kişilik özelliğinin arttığını belirtmiştir.

Benlik saygısı yüksek olan öğrencilerin hayata bakış açıları, gelecek planları, kendilerini nerede görmek istedikleri, ergenlik döneminde daha çok belirginleşmektedir. Bunun bilincinde olan ergenlerde akademik başarı da yükselmektedir. Yine de akademik başarının dışında bireyin benlik saygısını etkileyen başka faktörler olduğu gibi, KOPO ve AZPO'larını akademik başarının dışında başka faktörlerden etkilendiği de düşünülmektedir.

Araştırma bulgularında öğrencilerin engelli olma durumu ile kurban olma, zorba olma ve benlik saygısı puan ortalamalarına bakılmış, engeli olan ve olmayan öğrenciler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (Çizelge 4.13.). Bu durum KOPO ve AZPO'nun alt boyutlarında da anlamlı bulunmamıştır (Çizelge 4.14.) Engeli olan öğrencilere okulda diğer öğrencilerden farklı olarak, zorbaca davranılmaması özellikle bu yaş grubundaki çocukların duyarlı davrandıklarının göstergesidir.

Okulunu sevme durumu ile kurban olma ve zorba olma puan ortalamalarına bakılmış, okulunu seven ve sevmeyen öğrenciler arasında kurban ve zorba olma bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Aynı zamanda okulunu sevme durumu ile benlik saygısı puan ortalamalarına bakılmış, okulunu seven öğrencilerin benlik saygıları sevmeyen öğrencilere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur (Çizelge 4.15). Okulunu sevme durumu ile KOPO ve AZPO'nun alt Boyutlarında da istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Özdiğer Arslan (151) 2008 yılında yaptığı çalışmasında, okulunu sevmeyen öğrencilerin daha fazla zorbalık olaylarına karıştığını belirtmiştir. Okulunu sevmeyen öğrenciler kendilerini birey olarak sergilemek üzere, zorbalık yapmayı da denemiş olabilir.

Örneklemdaki öğrencilerin KOPO, AZPO ve BSPO okulunu seven ve sevmeyen öğrencilerde birbirine oldukça yakındır. Bu durum Çizelge 4.16'da alt boyutlarda da istatistiksel açıdan önemli bir fark olmadığını ortaya çıkarmıştır. Diğer bir deyişle okulu sevme ya da sevmeme durumu KOPO, AZPO ve BSPO'nu direk olarak etkilemediği ifade edilebilir.

Çizelge 4.15'de benlik saygısı yüksek olan öğrenciler başarılı olan, okulda ne amaçla bulduklarının farkında olan, okulun o anki ve gelecekteki yaşantılarına getirisinin bilincine varmış olan öğrencilerdir. Bu nedenle, benlik saygısı yüksek olan

öğrencilerin okullarını da sevdikleri, genel olarak yaşama farklı bakmalarının olumlu tarafı olarak değerlendirilebilir.

Okulda herhangi bir arkadaş grubuna dahil olan öğrencilerde arkadaş grubu olan/olmayan öğrencilerin kurban olma, zorba olma ve benlik saygısı puan ortalamaları bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemektedir (Çizelge 4.15-16). Arkadaşlarıyla sorun yaşama durumu ve kurban olma, zorba olma ve benlik saygısı puan ortalamalarına bakılmış, kurban alma puan ortalamalarında istatistiksel bir fark bulunamamış, zorba olma ve benlik saygısı puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur (Çizelge 4.19). Arkadaşlarıyla sorun yaşamayan öğrencilerin zorba olma puan ortalamaları ve benlik saygısı puan ortalamaları daha yüksek bulunmuştur. Benlik saygısı yüksek olan çocukların arkadaşları arasında öne çıkmak, dikkat çekmek amacıyla kendi arkadaş grubundan olmayan çocuklara zorbaca davranışlar göstermesi bu bulgumuzu destekleyebilmektedir. Öğrencilerin arkadaşlarıyla sorun yaşama durumlarının KOPO, AZPO'nun alt boyutları göre dağılımına bakılmış KOPO'nun tüm alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamış ($p>0.05$), AZPO'nun dışlama alt boyutunda anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0.05$) (Çizelge 4.20.).

Sorunları aile ile paylaşma durumu ile KOPO, AZPO ve BSPO'na bakılmış KOPO ve AZPO bakımından istatistiksel olarak bir fark bulunamamış, BSPO ile anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Çizelge 4.21.). Sorunlarını aileleri ile paylaşan öğrencilerin BSPO (63.4 ± 16.2) sorunlarını paylaşmayanlara göre (56.7 ± 16.7) daha yüksek olarak bulunmuştur. Öğrencilerin arkadaşları ile yaşadıkları sorunları aileleri ile paylaşma durumlarının KOPO ve AZPO'nun alt boyutlarına göre dağılımlarına bakılmış kurban olma puan ortalamaları ile sorunları aile ile paylaşma durumunun eşyalarına zarar verme alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. (Çizelge 4.22.) ($p<0.05$).

Okulunu sevmeyen öğrencilerin okulunu sevmeme nedenlerine göre KOPO, AZPO ve BSPO'nun dağılımına bakılmış anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Çizelge 4.23.) ($p>0.05$). KOPO (227.3 ± 35.2 - 216.2 ± 35.2), AZPO (254.7 ± 14.3 - 238.6 ± 41.5) ve BSPO(61.1 ± 19.0 - 52.4 ± 19.0) değerleri arasında bulunmuştur. Okulunu sevmeme nedeni olarak derslerin çokluğunu belirten öğrencilerin KOPO (227.3 ± 35.2), AZPO (254.7 ± 14.3) ve BSPO (61.1 ± 19.0) en yüksek olarak bulunmuştur. Kurban olan

öğrencilerin okulunu sevmeme nedenlerine göre KOPO'nun alt boyutlarına göre dağılımına bakılmış tüm alt boyutlarda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (Çizelge 4.24.) ($p>0.05$).

Öğrencilerin algıladıkları anne baba tutumu ile KOPO ve AZPO arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($p>0.05$) (Çizelge 4.25.). Ailesinin tutumu otoriter olan öğrencilerin KOPO en yüksek (228.1 ± 34.6) olarak bulunurken, AZPO (251.7 ± 21.1) en yüksek olan öğrenciler ailesinin tutumu demokratik olan öğrencilerdir. Ailenin tutumu ile BSPO arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($p<0.05$). Ailesinin tutumu demokratik olan öğrencilerin BSPO en yüksekken (64.0 ± 16.7), ailesinin tutumu ilgisiz olan öğrencilerin BSPO en düşük (47.8 ± 15.8) olarak bulunmuştur (Çizelge 4.25.). Yürük Bal'ın (147) çalışmasında ailenin tutumu demokratik ve koruyucu olan ergenlerin BSPO daha yüksek bulunmuştur. Bu çalışma mersinde yapılan bir çalışma olarak, araştırma bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

Aynı zamanda araştırma kapsamındaki öğrencilerin anne baba tutumlarına göre KOPO ve AZPO'nun alt boyutlarına bakılmış, fiziksel zorba ve kurban olma alt boyutu ailenin tutumu ile anlamlı olarak belirlenmiştir ($p<0.05$), diğer alt boyutlarda anlamsız olarak saptanmıştır ($p>0.05$) (Çizelge 4.26.).

Araştırma kapsamındaki öğrencilerde, anne baba birlikte yaşayan kızlar ile anne baba birlikte yaşamayan kızlar arasında KOPO, AZPO ve BSPO bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$) (Çizelge 4.27.).

Anne baba birlikte yaşayan erkekler ile anne baba birlikte yaşamayan erkekler arasında AZPO bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık varken ($p<0.05$), KOPO ve BSPO bakımından anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>0.05$) (Çizelge 4.27.). Anne babası ile birlikte yaşayan erkek çocuklarda zorba olma puan ortalaması anlamlı olarak yüksek bulunmuştur (251.0 ± 21.2). Ailesi ile birlikte yaşayan erkek çocukların BSPO'da (61.4 ± 15.7) ailesi ile birlikte yaşamayan erkek çocukların BSPO'ndan (56.7 ± 17.0) yüksek çıkmıştır. Ailesi ile birlikte yaşayan erkek çocukların benlik saygılarının yüksek olmasıyla ve ailelerinin desteğini hissetmeleriyle daha fazla zorbalık olaylarına karıştıkları düşünülmektedir. Türk toplumunun yapısında, aileler erkek çocuklarına küçük yaşlardan itibaren şiddetin, zorbalığın güç gösterisi olduğunu öğretmekte ve küçük yaşlarda öğrenilmiş bu davranışlar ileriki yaş dönemlerinde de devam edebilmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar

Araştırmadan elde edilen sonuçlar;

- Öğrencilerin KOPO 221.7±39.0, AZPO 250.1±22.3 ve BSPO 61.5±16.6 olarak bulunmuştur (Çizelge 4.6.).
- Toplam BSPO ile toplam AZPO arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). Aynı zamanda toplam KOPO ve AZPO arasında da anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$) (Çizelge 4.7.).
- Öğrencilerin gittikleri okullara göre kurban olma, zorba olma ve benlik saygısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>0.05$). Benlik saygısı puan ortalaması en yüksek olarak Özel Toros Ortaokulu'nda (66,1±19,3), kurban olma ve zorba olma puan ortalamaları en yüksek olarak Turgut Özal Ortaokulu'nda (229,0±33,3-253,3±16,0) bulunmuştur (Çizelge 4.8.).
- Öğrencilerin sınıf düzeyine göre, altıncı ve yedinci sınıfa gidenlerle kurban olma puan ortalaması, akran zorbalığı puan ortalamaları ve benlik saygısı puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0.05$) (Çizelge 4.9.).
- Araştırma kapsamındaki öğrencilerin, cinsiyetleri ile KOPO, AZPO ve BSPO arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0.05$). Hem kız hem de erkek öğrencilerin zorbalık puan ortalamaları (249.7±23.1, 250.5±21.4) kurban olma puan ortalamalarından (220.3±41.8, 223.2±35.4) yüksek bulunmuştur (Çizelge 4.9.).
- Yaş ile KOPO ve AZPO arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>0.05$). Yaş ile BSPO arasında anlamlı bir ilişki vardır ($p<0.05$) (Çizelge 4.9.).
- Öğrencilerin yaşadıkları merkez ilçe ile KOPO, AZPO ve BSPO arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>0.05$). Öğrencilerin BSPO en yüksek olan merkez ilçe Yenişehir ilçesidir (63.6±18.6) (Çizelge 4.10.).

- Araştırma kapsamındaki öğrencilerin anne eğitim durumu ve baba eğitim durumu ile KOPO ve AZPO ilişkili bulunamamıştır ($p>0.05$). Anne eğitim durumu ile BSPO arasında ilişki bulunamazken ($p>0.05$), baba eğitim durumu ile BSPO arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$) (Çizelge 4.11.).
- Ekonomik durum ile KOPO ve BSPO arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0.05$). Ekonomik durum ile BSPO arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($p<0.05$). Ailenin ekonomik durumu arttıkça çocukların benlik saygısı artmaktadır (Çizelge 4.12.).
- Öğrencilerin akademik başarıları ile KOPO ve AZPO arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0.05$). Akademik başarı ile BSPO arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($p<0.05$) (Çizelge 4.17.).
- Araştırma kapsamındaki öğrencilerin engelli olma/olmama durumu ile KOPO, AZPO ve BSPO arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>0.05$) (Çizelge 4.13.).
- Okulunu seven ve sevmeyen öğrenciler arasında KOPO ve AZPO bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0.05$)). Okulunu seven ve sevmeyen öğrenciler arasında BSPO bakımında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($p<0.05$). Okulunu seven öğrencilerin BSPO (62.5 ± 16.2), okulunu sevmeyen öğrencilerin BSPO'ndan (57.4 ± 18.0) daha yüksektir (Çizelge 4.15.).
- Okulda arkadaş grubu olan/olmayan öğrencilerin KOPO, AZPO ve BSPO bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($p>0.05$) (Çizelge 4.17.).
- Arkadaşlarıyla sorun yaşayan öğrenciler ile sorun yaşamayan öğrenciler arasında KOPO bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($p>0.05$). Arkadaşlarıyla sorun yaşayan öğrenciler ile sorun yaşamayan öğrenciler arasında AZPO ve BSPO bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($p<0.05$) (Çizelge 4.19.).
- Ailesiyle sorunlarını paylaşan öğrenciler ile sorunlarını paylaşmayan öğrenciler arasında KOPO ve AZPO bakımından anlamlı bir fark yoktur ($p>0.05$). Ailesiyle sorunlarını paylaşan öğrenciler ile sorunlarını paylaşmayan öğrenciler arasında BSPO bakımından anlamlı bir farklılık vardır ($p<0.05$). Ailesi ile sorunlarını paylaşmayan öğrencilerin BSPO daha düşük (56.7 ± 16.7) ve KOPO (223.8 ± 35.7) daha yüksektir (Çizelge 4.21.).

- Öğrencilerin okulu sevmeme nedenleri ile KOPO, AZPO ve BSPO ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0.05$) (Çizelge 4.24.).
- Öğrencilerin algıladıkları anne baba tutumu ile KOPO ve AZPO arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0.05$). Ailenin algılanan tutumu ile BSPO arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($p<0.05$). Ailesinin algılanan tutumu demokratik olan öğrencilerin BSPO en yüksekken (64.0 ± 16.7), ailesinin algılanan tutumu ilgisiz olan öğrencilerin BSPO en düşük (47.8 ± 15.8) olarak bulunmuştur (Çizelge 4.25.).
- Anne baba birlikte yaşayan kızlar ile anne baba birlikte yaşamayan kızlar arasında KOPO ve AZPO bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($p>0.05$). Anne baba birlikte yaşayan erkekler ile anne baba birlikte yaşamayan erkekler arasında KOPO bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($p>0.05$). Anne baba birlikte yaşayan erkekler ile anne baba birlikte yaşamayan erkekler arasında AZPO bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($p<0.05$). Anne baba birlikte yaşayan/ayrı yaşayan kızlarla, erkekler arasında toplam benlik puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur ($p>0.05$) (Çizelge 4.27.).

6.2. Öneriler

Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda;

- Tüm öğrencilerin KOPO ve AZPO yüksek olduğundan (Çizelge 4.7), ailelerine ve okul çalışanlarına akran zorbalığı konusunda eğitim verilmeli, çocuklar yakından gözlenmeli rehberlik edilmeli, ayrıca zorba ve kurban olarak belirlenen öğrencilerin ailelerine ev ziyaretleri yapılarak sorunun kaynağı daha yakından gözlenmesi,
- Öğrencilerin BSPO orta düzeyde olduğundan (Çizelge 4.7), benlik saygılarını yükseltecek eğitimler, kurslar, olumlu geri bildirimlerin aileler, öğretmenler ve hemşireler tarafından verilmesi ayrıca gerektiğinde rehberlik sağlanması,
- Ailenin algılanan tutumlarının öğrencilerin benlik saygıları üzerinde etkili olduğu Çizelge 4.25’de görüldüğünden, aileleri bu konuda bilgilendirip, eğitimler düzenlemeli, riskli aileler belirlenip, ev ziyaretleri düzenlenerek bu ailelerle yakından ilgilenilmesi,

- Öğrencilerin gittikleri okullara göre KOPO, AZPO ve BSPO arasında anlamlı bir ilişki bulunamadığı için (Çizelge 4.8) tüm okullarda zorbalığı önleme ve benlik saygısını geliştirme programları düzenlenmesi,
- Çocuklarda akran zorbalığı ve benlik saygısının farklı boyutlarla ilişkili olabileceği düşünüldüğünden, bu konularda eksik kalmış yönler ile çok boyutlu ve daha uzun süreli gözlemsel araştırmalar yapılması,
- Öğrencilerde KOPO ve AZPO oldukça yüksek bulunduğundan, uzun süreli programlar ile akran zorbalığı davranışlarının öğretmenler, okul hemşireleri ve aileler tarafından değerlendirilmesi, zorbalığın nedeninin ve kurbanların yaşadıkları psiko-sosyal sorunları varsa saptanarak oluşabilecek sağlık ve kimlik risklerinin azaltılması,
- Araştırma örneklemindeki öğrencilerin AZPO'nun genelde yüksek olduğu için, akrana zorbalığıyla mücadelede düzenli ve sürekli gözlem ve değerlendirmelerin yapılması, her okulda okul aile birliği çalışmalarında öğretmenler, okul hemşireleri ya da sağlık hizmeti alınan sağlık kuruluşlarının hemşireleri ve ailelerle işbirliği ile akran zorbalığını önleme programları düzenlenmeli ve bu programların etkinlikleri yerel ve ülke çapında tüm eğitim kurumlarına yansıtılarak devam edilmesi,
- Zorbalık öğrencilerin hem fiziksel hem de psiko-sosyal sağlığını olumsuz yönde etkileyebilmektedir, sağlık sorunları ya da zorbalık sonrası fiziksel travmalar sonrası gelen öğrencilerle karşılaşan okul sağlığı hemşireleri zorbalık olaylarında öğrencilerin revire sık başvurmaları ile okuldaki zorba ve kurban öğrencileri erken dönemde belirleyebilir ve zorbalık olaylarının oluşmasını önleyebilir, aile ve okulla işbirliği yapabilirler. Bu nedenlerle okullarda okul hemşirelerinin görevlendirilmesine gereksinim vardır. Bu gereksinimlerin karşılanabilmesi için gerekli politikaların oluşturulması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

1. **Mandleco B, McCoy JK.** Growth and development of the adolescent. In: Potts NL, Mandleco BL. Eds. *Pediatric nursing caring for children and their families*. Clifton Park NY USA: By Delmar Thomsan Learning, **2002**; 305-350.
2. **Allander M.** Adolescent. In: Edelman M. *Health Promotion Throughout the Lifespan*. 5th Edition, St Louis USA: Mosby, **2002**; 617-737.
3. **Demir NÖ, Baran AG, Ulusoy D.** Türkiye’de ergenlerin arkadaş-akran grupları ile ilişkileri ve sapmış davranışlar: Ankara örnekleme. *Bilgi*, **2005**; 32(-): 83-108.
4. **Aktuğ T.** Ergenlerde akran baskısı ve benlik saygısının incelenmesi. Eğitim bilimleri anabilim dalı yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin, **2006**.
5. **United Nations Children’s Fund (UNICEF).** The state of the world’s children 2011 adolescence an age of opportunity. Chapter 2. Realizing the rights of adolescents. USA, **2011**; 16-34.
6. **Mermer F.** Ortaöğretim öğrencilerinde akran çatışmasının incelenmesi. Hemşirelik anabilim dalı yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep, **2012**.
7. **Türktaş Ş.** Zorbalıkla baş etmeye yönelik akran destek programının ortaokul 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin zorbalıkla baş etme becerilerine etkileri. Eğitim bilimleri anabilim dalı doktora tezi, Anadolu üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, **2013**.
8. **Olweus D.** *Bullying at School: What we Know and What we Can Do*. Cambridge MA: Blackwell, **1993**; 8-13.
9. **National American School Nurses (NASN).** Bullying Prevention in Schools. Erişim: <http://www.nasn.org>. Erişim Tarihi.11.05.2015.
10. **Pişkin M.** Okul zorbalığı: Tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, **2002**; 2(-): 531-562.
11. **Craig WM, Harel Y.** Bullying, physical fighting and victimization. In: Currie C. Eds. Young people's health in context: International report from the HBSC 2001/02 survey.WHO Policy Series: Health policy for children and adolescents issue 4. WHO Regional Office for Europe.**2004**; 133-145.
12. **Pişkin M, Ayas T.** Akran Zorbalığı Ölçeği: Çocuk Formu. *Akademik Bakış Dergisi*, **2011**; 23(-): 1-12.
13. **Sukut Ö.** Lise öğrencilerinde akran istismarı. Hemşirelik anabilim dalı yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, **2009**.

- 14. Pişkin M, Ayas T.** Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formunun Geliştirilmesi. IX. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir; 17-19 Ekim **2007**.
- 15. Sarak Ö.** Lise öğrencilerinde sanal zorbalık. Hemşirelik anabilim dalı yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, **2012**.
- 16. Kokkinos CM, Antoniadou N, Markos A.** Cyber-bullying: An investigation of the psychological profile of university student participants. *Journal of Applied Developmental Psychology*, **2014**; 35(-): 204-214.
- 17. Forero R, Mclellan L, Rissel C, Bauman A.** Bullying behaviour and psychosocial health among school students in New South Wales, Australia: cross sectional survey. *BMJ*, **1999**;8(-): 319-344.
- 18. Uzbaş A.** Okul psikolojik danışmanlarının okulda saldırganlık ve şiddete yönelik görüşlerinin değerlendirilmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, **2009**; 18(-): 90-110.
- 19. Kartal H.** Lise öğrencilerinin siber zorba davranışlarda bulunma ve maruz kalma durumlarına ilişkin görüşleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, **2010**; 21(-): 257-270.
- 20. Karataş H, Öztürk C.** Relationship between bullying and health problems in primary school children. *Asian Nursing Research*. **2011**; 5(2): 81-87.
- 21. Hein V, Koka A, Hagger SA.** Relationships between perceived teachers' controlling behaviour, psychological need thwarting, anger and bullying behaviour in high-school students. *Journal of Adolescence*, **2015**; 42(-): 103-114.
- 22. Beaudoin H, Roberge G.** Student perceptions of school climate and lived bullying behaviours. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, **2015**; 174(-): 321 – 330.
- 23. Selekmán J, Praeger SG.** Violence in schools. *School Nursing: a comprehensive text*. Philadelphia: FA Davis Company. **2006**; 919-942.
- 24. Currie C, Roberts C, Morgan A.** The WHO Cross-national study of health behavior in school-aged children from 35 countries: findings from 2001-2002. *The Journal of School Health*, **2004**; 74(6): 204-206.
- 25. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı.** Eğitimi araştırma ve geliştirme dairesi başkanlığı. Öğrencilerin şiddet algısı. Erişim: http://www.meb.gov.tr/earged/earged/siddet_algisi.pdf Erişim Tarihi. 10.05.2015.
- 26. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı 2013 Yılı Faaliyet Raporu.** Erişim: <http://sgb.meb.gov.tr/www/dokumanlar/icerik/30> Erişim Tarihi: 07.07.2014.

- 27. Cooper G, Clements P, Holt K.** Examining childhood bullying and adolescent suicide: Implications for school nurses. *The Journal of School Nursing*, **2012**; 28(4): 275-283.
- 28. Arslan S, Savaşer S.** Akran zorbalığını önlemede okul hemşiresinin rolü. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, **2009**; 2(-): 119-
- 29. Çuhadaroglu F.** Adölesanlarda benlik saygısı. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü, Ankara, **1989**.
- 30. Kahrıman İ.** Adölesanlarda aile ve arkadaşlardan algılanan sosyal destek ile benlik saygısı arasındaki ilişki. Hemşirelik anabilim dalı yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum, **2002**.
- 31. Hale JW, Perrotte KJ, Baumann MR, Garza RT.** Low self-esteem and positive beliefs about smoking: A destructive combination for male college students. *Addictive Behaviors* **2015**; 46(-): 94–99.
- 32. Özdağ Ş.** Psikodrama gruplarının hemşirelik yüksekokulu öğrencilerinin benlik saygısı atılgan davranış empatik eğilim ve empatik beceri düzeylerine etkisi. Hemşirelik anabilim dalı doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, **1999**.
- 33. Yörükoğlu A.** *Gençlik Çağı: ruh sağlığı ve ruhsal sorunlar*. 11. Baskı, İstanbul: Özgür Yayınları, **2000**: 30-42.
- 34. Dinçer F.** Hemşirelik ve ebelik öğrencilerinin benlik saygısı ve atılganlık düzeyleri. Hemşirelik anabilim dalı yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana, **2008**.
- 35. Tatoğlu N.** Zonguldak il merkezinde 15-17 yaş grubu genel lise öğrencilerinde benlik saygısının akademik başarıya etkisi. Hemşirelik anabilim dalı yüksek lisans tezi, Karaelmas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Zonguldak, **2006**.
- 36. Andreou E.** Bully/victim problems and their association whit psychological construct in 8- to 12-year-old Greek school children. *Agressive Behavior*, **2000**; 26(-): 49-56.
- 37. Kandemir M, Özbay Y.** Sınıf içinde algılanan empatik atmosfer ile benlik saygısı arasındaki etkileşimin zorbalıkla ilişkisi. *Elementary Education Online*, **2009**; 8(2): 322-333, <http://ilkogretim-online.org.tr>
- 38. Karataş H, Öztürk C.** Sosyal bilişsel teori ile zorbalığa yaklaşım. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, **2009**; 2(2): 61-74.
- 39. Türk tabipler birliği yayınları.** Çocukların gelişim süreçleri ve okula başlama. Birinci baskı, 2012; Ankara. Erişim: <http://www.ttb.org.tr> Erişim Tarihi: 11.05.2015

40. **Arıkan D, Çelebioğlu A, Tüfekçi FG.** Çocukluk dönemlerinde büyüme ve gelişme. Conk Z, Başbakkal Z, Yılmaz HB, Bolışık B. *Pediatric Hemşireliği*, Ankara: Akademisyen Tıp Kitabevi, **2013**: 53-6.
41. **WHO.** Adolescent development; **2014.** Erişim: http://www.who.int/maternal_child_adolescent/topics/adolescence/development/en/ Erişim tarihi: 10.11.2014.
42. **Özdemir O, Özdemir PG, Kadak MT, Nasıroğlu S.** Kişilik gelişimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry.* **2012**; 4(4): 566-589.
43. **WHO.** Promoting the health of young people in Custody p.7. Erişim: <http://www.euro.who.int/document/e81703.pdf>. Erişim Tarihi: 30.11.2014.
44. **Unicef.** Türkiyede Çocukların Durumu Raporu. 2011; Erişim adresi: <http://www.unicef.org/> Erişim Tarihi:12.02.2015.
45. **Baygöl E.** Ergenin öfke tepkilerinin incelenmesi. Psikoloji anabilim dalı yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, **1997**.
46. **Adana F. Arslantaş H.** Ergenlikte öfke ve öfkenin yönetiminde okul hemşiresinin rolü. *ADÜ Tıp Fakültesi Dergisi* **2011**; 12(1) : 57 – 62.
47. **Yiğit R.** Çocukluk dönemlerinde büyüme ve gelişme. Sistem ofset. Ankara, **2012**; 177-197.
48. Baylor Universityis Community Mentoring for Adolescent Development. Erişim: http://www.mentoring.org/downloads/mentoring_431.pdf Erişim Tarihi: 13.11.14.
49. **Koç M.** Gelişim psikolojisi açısından ergenlik dönemi ve genel özellikleri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* **2004**; 2(17): 231-256.
50. **Yavaş GCÖ.** Orta ve geç ergenlik dönemindeki ergenlerde tutum ve davranış farklılıkları. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, **2012**, 3(2): 113-138.
51. **Derman O.** Ergenlerde Psikososyal Gelişim. *İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri.* **2008**; 63(-): 19-21.
52. **U.S. Department of Education.** Helping your child through early adolescence. Washington, D.C. **2005**; 36-76.
53. **Karabekiroğlu K.** Anne babalar İçin Ergen Ruh Sağlığı Rehberi (10-20 yaş) Say yayınları 1. Baskı, Ankara; **2009**.
54. **Törüner EK. Büyükgönenç L.** Çocuk Sağlığı Temel Hemşirelik Yaklaşımları. Gökçe ofset, Ankara, **2012**: 35-56.

55. **Gül SK, Güneş İD.** Ergenlik dönemi sorunları ve şiddet. *Sosyal Bilimler Dergisi* **2009**; 11(1): 79-101.
56. **Çelen HN.** Ergenlik ve genç yetişkinlik. Papatya yayıncılık eğitim. 1. Basım. İstanbul, **2007**; 117-143.
57. **Yavuzer H.** Gençleri anlamak. Remzi kitabevi, 2. Basım. İstanbul, **2005**; 57-95.
58. **Pawlowski W, Hamilton G.** Stages of Adolescent Development. 2008. Erişim Tarihi: 10. 11. 2014
Erişim: <http://www.proyectoideas.jsi.com/Docs/OCC%20Notes%20Feb.%202008.pdf>
59. **Bayraktar F.** Olumlu ergen gelişiminde ebeveyn/akran ilişkilerinin önemi. *Çocuk ve Ruh Sağlığı Dergisi*, **2007**; 14(3): 157-166.
60. **Goldstein SE, Davis Kean PE, Eccles JS.** Parents, peers, and problem behavior: a longitudinal investigation of the impact of relationship perceptions and characteristics on the development of adolescent problem behavior. *Developmental Psychology*. **2005**; 41(-): 401-413.
61. **Kıran Esen B.** Akran baskısı, akademik başarı ve yaş değişkenlerine göre lise öğrencilerinin risk alma davranışının yordanması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, **2003**; 24(-): 79-85.
62. **Nesdale D, Lambert A.** Effects of experimentally induced peer-group rejection on children's risk-taking behaviour. *European Journal of Developmental Psychology*, **2007**; 5(-): 19-38.
63. **Yılmaz T.** Ergenlikte risk alma davranışlarının incelenmesi. Psikoloji anabilim dalı yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, **2000**.
64. **Karaman NG.** Investigation of motives for adolescent risk taking in terms of egocentrism, peer pressure, sex and gender. *Elementary Education Online*, **2013**; 12(2): 445-460.
65. **Çok F.** Gençlikte arkadaşlık ilişkileri. *Eğitim ve Bilim*, **1993**; 17(89): 27-35.
66. **Günaydın B. Yöndem ZD.** Ergenlerin akran bağlılığının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *AİBÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, **2007**; 7(1): 141-153.
67. **Pekel Uludağlı N.** Suça karışmış ve karışmamış ergenlerin aile, akran, mahalle özellikleri ile psikolojik ve akademik niteliklerinin incelenmesi. Psikoloji anabilim dalı doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, **2011**.
68. **T.C. Milli Eğitim Bakanlığı.** Arkadaşlık ilişkileri ve arkadaş seçimi. Erişim adresi:
http://Mebk12.Meb.Gov.Tr/Meb_İys_Dosyalar/34/30/304814/İcerikler/Arkadaslk-İliskileri-Ve-Arkadas-Secimi_715868.Html Erişim Tarihi: 10.12.2014.

- 69. Döğücü, F.** Tosya ilçesinde farklı liselerde öğrenim gören ergenlerin arkadaş ilişkilerinin incelenmesi. Çocuk gelişimi ve eğitimi anabilim dalı yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, **2004**.
- 70. Tillfors M, Persson S, Willén M, Burk WJ.** Prospective links between social anxiety and adolescent peer relations. *Journal of Adolescence*. **2012**; 35: 1255–1263.
- 71. Duman, N.** Ankara liselerinde çeteye katılma potansiyeli olan öğrenci grupları ve okul sosyal hizmeti. Sosyal hizmetler anabilim dalı doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, **2000**.
- 72. Kılıç Z.** Adölesan döneminde aile ve akran ilişkileri, ergen sağlığı ve gelişimi kaynak kitabı. T.C. Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Planlaması Genel Müdürlüğü. Ankara, **2004**: 317-320.
- 73. Collins AW, Sprinthal AN.** Adolescent Psychology. New York: Mc Graw Hill, International Edition, **1995**: 172-177.
- 74. Türk Tabipler Birliği.** Şiddetle başa çıkmak. Hermes Tanıtım Ofset 2. Baskı. **2013**: 4-7.
- 75. Budak S.** Psikoloji sözlüğü. 2. baskı. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları; **2003**; 712.
- 76. WHO.** World report on violence and health. Geneva: **2002**; 1-46.
- 77. Booth B, Van Hasselt VB, Vecchi GM.** Addressing school violence. Erişim: http://www.fbi.gov/stats-services/publications/law-enforcement-bulletin/may_2011/school_violence
Erişim Tarihi: 11.12.2014
- 78. Limbos M, Casteel C.** Schools and neighborhoods: Organizational and environmental factors associated with crime in secondary schools. *Journal of School Health*. **2008**; 78(10): 539-544.
- 79. Çuhadaroğlu F, Canat S, Kılıç EZ, Şenol S, Rugancı N, Öncü B, Gündüz Hoşgör A, Işıklı S, Avcı A.** Ergen ve ruhsal sorunları durum saptama çalışması, Türkiye Bilimler Akademisi Raporları, No: 4. TUBİTAK Matbaası, Ankara, **2004**.
- 80. Kılıç EZ.** Ergenlerde Şiddet Kullanımı: Bireysel ve Ailesel Etkenler. *Nöropsikiyatri Arşivi*. **2012**; 49(-): 260-265.
- 81. Levendosky AA, Huth-Bocks A, Semel MA.** Adolescent peer relationships and mental health functioning in families with domestic violence. *J Clin Child Adolesc Psychol*. **2002**; 31(-): 60-265.
- 82. O'Conner-Von S.** Growth and development of the school-aged child. In: Potts NL, Mandlco BL. Eds. *Pediatric nursing caring for children and their families*. USA, By Delmar, **2002**; 297-298.
- 83. Özgür G, Yörükoğlu G, Baysan AL.** Lise öğrencilerinin şiddet algıları, şiddet eğilim düzeyleri ve etkileyen faktörler. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi - Journal of Psychiatric Nursing*. **2011**; 2(2): 53-60.

- 84. Özen N, Akaya Ö, Karakaya YT, Üzer M, Karakaya B, Özkan HB, Yavuz S, Turhan H.** Liselerde şiddeti önlemeye alternatif çözüm oyun odaları poster bildirisi. Uluslar arası oyun ve oyuncak kongresi. Bildiri özetleri kitabı, Erzurum **2015**; 963-965.
- 85. Ögel K, Tarı I, Yılmazçetin Eke C.** Okullarda suç ve şiddeti önleme. İstanbul: Yeniden Yayınları. **2006**;17: 9-23.
- 86. Kızmaz Z.** Okullardaki şiddet davranışının kaynakları üzerine kuramsal bir yaklaşım. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi.* **2006**; 30(-): 47-70.
- 87. Currie C, Gabhainn SN, Godeau E, Roberts C, Smith R, Currie D, et al.** Inequalities in young people's health. HBSC International Report From The 2005/2006.
- 88. WHO,** Health Policy Children and Adolescents No:5, **2008**.
- 89. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı.** Eğitim ortamlarında şiddetin önlenmesi ve azaltılması strateji ve eylem planı. Ankara, **2006**; 14-19.
- 90. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı.** Okullarda Şiddetin Önlenmesi. Erişim: www.meb.gov.tr/duyurular/OkullardaSiddetinOnlenmesi/OkullardaSiddetinOnlenmesiBildirgesi.htm
Erişim Tarihi: 15.12.2014
- 91. Uysal H, Dinçer Ç.** Okul öncesi dönemde akran zorbalığı. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, **2012**; 5(4): 468-483.
- 92. Roland E, Idsoe T.** Aggression and bullying. *Aggressive Behavior.* **2001**; 27(-): 446-462.
- 93. Griffin RS, Gross MA.** Childhood bullying: current empirical findings and future directions for research. *Aggression and Violent Behavior.* **2004**; 9 (-): 379-400.
- 94. Çetinkaya S, Ayvaz AN, Özdemir D, Kavakcı Ö.** Sosyoekonomik durumu farklı üç ilköğretim okulu öğrencilerinde akran zorbalığının depresyon ve benlik saygısı düzeyiyle ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi.* **2009**; 10(2):151-158.
- 95. Smokowski PR, Kopasz KH.** Bullying in school: An overview of types, effects, family characteristics and intervention strategies. *Children & Schools.* **2005**; 27(2): 101-110.
- 96. Gür K, Küçük L.** Ruh sağlığı sorunu: okullarda zorbalık, *Sted Dergisi*, **2010**; 19(2): 85-89.
- 97. Atik G.** İlköğretim ikinci kademe öğrencileri arasındaki zorbalık davranışını yordamada denetim odağı, benlik saygısı, aile stili, yalnızlık ve akademik başarının rolü, Eğitim bilimleri bölümü yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, **2006**.

- 98. Şahin M, Sarı SV.** Ergenlerde görülen zorbalık eğiliminin bilişsel çarpıtmalar ve fonksiyonel olmayan tutumlarla ilişkisi, *Akademik Bakış Dergisi*. **2010**; 20: 1-14.
- 99. Kılıç N.** İlköğretim 6, 7, 8. sınıf öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin yordanması (Konya ili Cihanbeyli ilçesi ilçe Merkez Örneği). Eğitim bilimleri anabilim dalı yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, **2009**.
- 100. Gürsoy EC.** Ergenlerde sosyodemografik özelliklere ve algılanan sosyal destek ile akran zorbalığına maruz kalmanın incelenmesi. Klinik psikoloji anabilim dalı yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, **2010**.
- 101. Beaty LA, Alexeyev EB.** The problem of school bullies: What the research tells us, *Adolescence*, **2008**; 43(169): 1-11.
- 102. Totan T.** Ergenlerde zorbalığın anne, baba ve akran ilişkileri açısından incelenmesi. Rehberlik ve psikolojik danışmanlık anabilim dalı yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu, **2008**.
- 103. Dake, JA. Price, JH. Telljohann, SK.** The nature and extent of bullying at school. *Journal Of School Health*. **2003**; 73(5): 173-180.
- 104. Gökler R.** Okullarda akran zorbalığı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, **2009**; 6(2): 511-537.
- 105. Ögel K.** Riskli davranışlar gösteren çocuk ve ergenler alanda çalışanlar için bilgiler. İstanbul: Yeniden Sağlık ve eğitim derneği; **2007**.
- 106. Rigby K.** Bullying in schools and what to do about it. ACER Pres, **2007**.
- 107. Genç G.** Genel liselerde akran zorbalığı ve yönetimi. Eğitim bilimleri anabilim dalı doktora tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Malatya, **2007**.
- 108. Flannery DJ, Wester KL, Singer MI.** Impact of exposure to violence in school on child and adolescent mental health and behavior. *Journal of Community Psychology*. **2004**; 32(5): 559-573.
- 109. Craig WM, Henderson K, Murphy JG.** Prospective teachers' attitudes toward bullying and victimization. *School Psychology International*. **2000**; 21 (-): 5-21.
- 110. Pişkin M.** Akran zorbalığı olgusunun ilköğretim öğrencileri arasındaki yaygınlığının incelenmesi. Şiddet ve okul sempozyumu bildiri özetleri, **2006**. Erişim: <http://iogm.meb.gov.tr/siddetveokul/AbstractsBooklet.pdf> Erişim tarihi: 18.12.2014.
- 111. Currie C, Roberts C, Morgan A.** The WHO Cross-national study of health behavior in school-aged children from 35 countries: findings from 2001-2002. *The Journal of School Health*, **2004**; 74(6): 204-206.

- 112. Role of the School Nurse in Providing School Health Services.** Council on School Health. *American academy of pediatrics*. **2008**; 121(5); 1052
- 113. Cooper G, Clements P, Holt K.** Examining Childhood Bullying and Adolescent Suicide: Implications for School Nurses. *The Journal of School Nursing*, **2012**; 28(4): 275-283.
- 114. Arslan S, Savaşer S.** Akran zorbalığını önlemede okul hemşiresinin rolü. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, **2009**; 2 (-): 119-122.
- 115. Bahar Z.** Okul Sağlığı Hemşireliği. Birinci Ulusal Okul Sağlığı Sempozyumu Bildiri Özetleri Kitabı, Mersin, **2010**: 57-63.
- 116. Plummer DM.** Benlik saygısı çocuklarda nasıl geliştirilir? Çeviren: Emel Aksoy. 1. Basım. İstanbul: Sistem yayıncılık, **2011**: 18-26.
- 117. Kaplan A.** Öfke Yönetimi Becerileri Programının İlköğretim 5.Sınıf Öğrencilerinin saldırganlık Düzeyi ve Benlik Saygısına Etkisi. Rehberlik ve psikolojik danışmanlık anabilim dalı yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, **2007**.
- 118. Keskin T.** İlköğretim Okullarındaki Öğrencilerin Akran Zorbalığının Benlik Saygısıyla İlişkisi. Psikoloji, insan bilimleri ve felsefe anabilim dalı yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul, **2010**.
- 119. Eriş Y. İkiz FE.** Ergenlerin benlik saygısı ve sosyal kaygı düzeyleri arasındaki ilişki ve kişisel değişkenlerin etkileri. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. Ankara, **2013**; 8(6): 179-193.
- 120. Dalgas P.** Effects of a Self-Esteem Intervention Program on School Age Children. *Pediatric Nursing*. **2006**; 32(4): 341-347.
- 121. Kaya Erten Z.** Kayseri'ye Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden Göçle Gelen Ergenlerde Benlik Saygısını Yükseltme Programının Etkililiğinin Araştırılması. Halk sağlığı hemşireliği anabilim dalı doktora tezi, Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kayseri, **2011**.
- 122. Çetin H.** Yetiştirme yurtlarındaki adölesanların benlik saygıları ve psikolojik belirtileri. Çocuk sağlığı ve hastalıkları hemşireliği anabilim dalı doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, **2004**.
- 123. Atik G.** Assessment of School Bullying in Turkey: A Critical Review of Self-Report Instruments. 3rd World Conference. Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul, **2011**.
- 124. Dölek N.** Öğrencilerde zorbaca davranışların araştırılması ve bir önleyici program modeli. Eğitim bilimleri anabilim dalı doktora tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, **2002**.

125. **Aktuğ T.** Ergenlerde akran baskısı ve benlik saygısının incelenmesi. Eğitim bilimleri anabilim dalı yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Mersin, **2006**.
126. **Due P, Hansen HE, Merlo J, Andersen A, Holstein BE.** Is victimization from bullying associated with medicine use among adolescents? A nationally representative cross-sectional survey in Denmark. *Pediatrics*, **2007**; 120(-): 110-117.
127. **Umutlu Ç.** “Çocuk Dostu Okul” projesi kapsamında olan ve olmayan ilköğretim okulu öğrencilerinin özgüvenleri ile zorbalık eğilimlerinin incelenmesi. Eğitim yönetimi ve denetimi anabilim dalı yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, **2010**.
128. **Penning SL, Bhagwanjee A, Govender K.** Bullying boys: the traumatic effects of bullying in male adolescent learners. *Journal of Child & Adolescent Mental Health*. **2010**; 22(2):131-143.
129. **Karataş H.** İlköğretim okullarında zorbalığa yönelik geliştirilen programın etkisinin incelenmesi. Çocuk sağlığı ve hastalıkları hemşireliği anabilim dalı doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir, **2011**.
130. **Pişkin M, Ayas T.** Lise öğrencileri arasındaki zorbalık olaylarının cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü bakımından incelenmesi. *İlköğretim Online*, **2011**; 10(2): 550-568. <http://ilkogretim-online.org.tr>
131. **Sarak Ö.** Lise öğrencilerinde sanal zorbalık. Hemşirelik anabilim dalı. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, **2012**.
132. **Clark TC, Lucassen MFG, Bullen P, Denny SJ, Fleming TM, Robinson EM, Rossen FV.** The health and well-being of transgender high school students: results from the new zealand adolescent health survey. *Journal of Adolescent Health*, **2014**; 55(-): 93-99.
133. **Chen J, Wei H.** School violence, social support and psychological health among Taiwanese junior high school students. *Child Abuse & Neglect*, **2013**; 37(-): 252– 262.
134. **Seibel M.** For us or against us? Perceptions of faculty bullying of students during undergraduate nursing education clinical experiences. *Nurse Education in Practice*, **2014**; 14(-): 271-274.
135. **Polat İ.** Okul ve akran ilişkilerinin ergen suçluluğu üzerindeki etkisinin bir grup üniversite örnekleminde incelenmesi. Güvenlik bilimleri anabilim dalı. Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara, **2013**.
136. **Studt SB, Renner LM.** Child and family-level correlates of direct and indirect peer victimization among children ages 6–9. *Child Abuse & Neglect*, **2014**; 38(-): 1051–1060.
137. **Miller-Graff LE, Cater AK, Howell KH, Graham-Bermann SA.** Victimization in childhood: General and specific associations with physical health problems in young adulthood. *Journal of Psychosomatic Research*, **2015**; 09038: 7.

- 138. Turan N, Tufan B.** Coopersmith benlik saygısı envanterinin geçerlilik güvenilirlik çalışması. 23. Ulusal psikiyatri ve nörolojik bilimler kongresi bildirileri, İstanbul; **1987**:7-8.
- 139. Atıcı M.** Altı, yedi ve sekizinci sınıf öğrencilerinin çatışmalarını çözmede arkadaşlarının yardımına ilişkin görüşleri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, **2007**; 16(2): 29-42.
- 140. Delfabro P, Winefield T, Trainor S, Dollard M, Anderson S, Metz J, Hammarstrom A.** Peer and teacher bullying/victimization of South Australian secondary school students: prevalence and psychosocial profiles. *British Journal of Education Psychology*, **2006**; 76(-): 71–90.
- 141. Rigby K.** Consequences of bullying in schools. *The Canadian Journal Of Psychiatry*, **2003**; 48 (9): 583-590.
- 142. Rigby K, Cox I.** The contribution of bullying at school and low self-esteem to acts of delinquency among Australian teenagers. *Notes And Shorter Communications*. **1996**; 21(4): 609-612.
- 143. Seixas SR, Coelho JP, Nicolas-Fischer G.** Bullies, Victims and Bully-Victims Impact on Health Profile. *Educação, Sociedade & Culturas*. **2013**; 3(-): 53-75.
- 144. Brito CC, Oliveira MT.** Bullying and self-esteem in adolescents from public schools. *Jornal de pediatria*. **2013**;89(6): 601-607.
- 145. Çetinkaya S, Nur N, Ayvaz A, Özdemir D, Kavakçı Ö.** Sosyoekonomik durumu farklı üç ilköğretim okulu öğrencilerinde akran zorbalığının depresyon ve benlik saygısı düzeyiyle ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* **2009**; 10(-): 151-158.
- 146. Sapouna M, Wolke D.** Neglect Resilience to bullying victimization: The role of individual, family and peer characteristics, *Child Abuse & Neglect* **2013**; 37(-): 997–1006
- 147. TÜİK** Seçilmiş Göstergelerle Mersin **2012** Ankara. Erişim adresi: <http://tüik.gov.tr> Erişim tarihi: 01.07.2015
- 148. Yürük Bal E.** Spor Yapmanın Ergenlerin Benlik Saygısı ve Öz Yeterliliklerine Etkisi. Hemşirelik Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, **2015**.
- 149. Zhang, L, Postiglione G.A.** Thinking styles, self-Esteem, and sosyo-economic status. *Personality and Individual Differences*, **2001**; 31(8):1333-1346.
- 150. Arıman F.** İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin zorbalık eğilimleri ile okul iklimi algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul, **2007**.
- 151. Özdiñer Arslan S.** Lise öğrencilerinde öz-kavram ve aile ilişkisinin akran zorbalığına etkisi. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Ana bilim dalı Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul, **2008**.

Ek-1. 16 YAŞINDAN KÜÇÜK ÇOCUKLARIN YASAL VASİLERİ İÇİN BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU

Çocuklarda Akran Zorbalığı ve Benlik Saygısının İncelenmesi konulu bir araştırma yürütmekteyim. Bu çalışmada zorbalık ile benlik saygısının ilişkisinin incelenmesi, zorbalığı etkileyen değişkenlerin belirlenmesi ve bu konunun önemine dikkat çekilmesi amaçlanmaktadır.

Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayalıdır. Sizin izniniz olmadan çocuğunuz bu çalışmaya dahil edilmeyecektir. Kararınızdan önce araştırma hakkında sizi bilgilendirmek istiyoruz. Araştırmanın verileri öğrencinin tanıtıcı bilgilerini içeren 25 sorudan oluşan “Kişisel Bilgi Formu” akran zorbalığını belirlemek amacı ile 53 sorudan oluşan “Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu” ve benlik saygısını belirlemek amacı ile 25 sorudan oluşan “Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği” olmak üzere toplam 103 soru kullanılarak toplanacaktır. Soruların ortalama yanıtlanma süresi 30 dakikadır.

Bu çalışmaya çocuğunuzun katılımı dahilinde, sizin ve çocuğunuzun ismi kullanılmayacak ve kimlik haklarınız korunacaktır. Bu çalışmaya çocuğunuzun katılımı durumunda sizden herhangi bir ücret istenmeyecek ve size ek bir ödeme de yapılmayacaktır.

Bu çalışmaya katılmayı reddedebilirsiniz. Bu çalışmaya katılmak tamamen isteğe bağlıdır. Bu araştırmanın herhangi bir aşamasında araştırmacıyı bilgilendirmek koşulu ile onayınızı çekmek hakkına da sahipsiniz.

Katılımınız ve desteğiniz için teşekkür ederim.

Araştırmacı
Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Hemşirelik Programı
Yüksek Lisans Öğr.

Ad-Soyad

Tarih

İmza

Katılımcının yasal vasisi:

Tanık:

Araştırmacı:

Ek-2. ÇOCUKLARDA AKRAN ZORBALIĞI VE BENLİK SAYGISININ İNCELENMESİNE İLİŞKİN KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Çocuklarda Akran Zorbaları ve Benlik Saygısının İncelenmesi adlı bir çalışma yapmaktayız. Bu çalışmamızın kapsamında okullarda akran zorbalığının belirlenmesi, benlik saygısının belirlenmesi amacıyla sizden bilgi almayı amaçlamaktayız. Bu doğrultuda size 25 sorudan oluşan Kişisel Bilgi Formu, 53 sorudan oluşan Akran Zorbaları Belirleme Ölçeği ve 25 sorudan oluşan Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği soruları yöneltilecektir. Sorularımızın toplam cevaplama süresi 30 dakikadır. Araştırmamıza katılmak tamamen gönüllülük esasına dayalıdır. Araştırma devam ederken herhangi bir zamanda araştırmacıyı bilgilendirmek koşulu ile çalışmadan ayrılmanız isteğinize bağlıdır. Araştırma esnasında sizden alınan bilgiler araştırmacıda saklı kalacaktır. Araştırmaya katılımınız için size herhangi bir ücret ödenmeyecektir. Katılımınız için teşekkür ederiz.

Araştırmacı

Arş. Gör. Didem POLAT KÜLCÜ

Tel No: 05066018023

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1.Hangi okulda okuyorsunuz?

2. Kaçınıcı sınıftasınız?

3. Kaç yaşındasınız?

4.Cinsiyetiniz nedir?

1.Kız ()

2.Erkek ()

5.Hangi mahallede oturuyorsunuz?

.....

6. Annenizin öğrenim düzeyi nedir?

1. () Okur-Yazar Değil

2. () Okur-Yazar

3. () İlkokul/Ortaokul

4. () Lise

5. () Üniversite

7. Babanızın öğrenim düzeyi nedir?

1. () Okur-Yazar Değil

2. () Okur-Yazar

3. () İlkokul/Ortaokul

4. () Lise

5. () Üniversite

8. Anne ve babanız birlikte yaşıyorlar mı?

1. Birlikte yaşıyorlar ()

2. Ayrı yaşıyorlar ()

9. Kiminle / kimlerle yaşıyorsunuz?

1. Anne-baba ile birlikte ()

2. Anne ile birlikte ()

3. Baba ile birlikte ()

4. Diğer aile büyükleri ile ()

5. Diğer (Belirtiniz)

10. Ailenizin size karşı olan tutumunu nasıl değerlendirirsiniz?

1. () Demokratik

2. () Otoriter

3. () İlgisiz

4. () Koruyucu

11. Kaç kardeşsiniz? Belirtiniz:

12. Geçen yılki akademik başarınız nasıldı?

1. () Takdir aldım

2. () Teşekkür aldım

3. () Doğrudan geçtim

4. () Sorumlu geçtim

5. () Aynı sınıfta tekrar okuyorum

13. Size göre ailenizin ekonomik durumu nasıldır?

1. () Geliri giderinden az

2. () Geliri giderine denk

3. () Geliri giderinden fazla

14. Herhangi bir (fiziksel, ortopedik, görme, işitme, konuşma, anlama, algılama vs.) engeliniz var mı?

1. Evet () Hangi tür engel belirtiniz

2. Hayır ()

15. Herhangi bir protez kullanıyor musun?

1. () Evet (gözlük, diş protezi/teli, el, kol bacak protezi gibi) Belirtiniz:

2. () Hayır

16. Okulunu seviyor musun?

1.() Evet

2.() Hayır

Cevabınız hayır ise nedenini belirtebilir misiniz?

.....
.....

17. Geçen sene okul devamsızlığınız kaç gündü? Belirtiniz.....

18. Okula devamsızlığınızın nedeni / nedenleri nelerdi? Belirtiniz.....

.....
.....

19. Her hangi bir sağlık sorununuz var mı? Varsa belirtiniz.....

20. Sağlık sorunlarınızın yıl içinde arttığı belirli zamanlar var mı? Varsa hangi zamanlar belirtiniz.....

.....

21. Okulda herhangi bir arkadaş grubuna dahil misin?

1. () Evet Arkadaş grubunuzun özelliklerini belirtiniz
(özel, grup, spor grubu, kız erkek karma grup)

2. () Hayır

22. Arkadaşlarınızla birlikte nasıl zaman geçiriyorsunuz? Neleri gerçekleştirebiliyorsunuz? Belirtiniz.....

.....

23. Arkadaşlarınızla yaşadığınız herhangi bir ya da daha fazla sorunuz var mı? Belirtiniz
.....
.....
.....

24. Ailenizle arkadaşlarınızla yaşadığınız sorunları paylaşabiliyor musunuz?

1. Evet
2. Hayır

25. Aileniz size çözüm bulmada destek olabiliyor mu?

1. Evet
2. Hayır

26. Ailenizin sorun çözüme uyguladıkları yöntemler nelerdir? Belirtiniz.

1. Konuşarak
2. Şiddet uygulayarak
- 3.

Diğer.....

CEVAPLADIĞINIZ İÇİN HEPİNİZE TEŞEKKÜRLER

Ek-3. AKRAN ZORBALIĞI BELİRLEME ÖLÇEĞİ ERGEN FORMU (Onaylanan ve Yazarla Görüşülerek Düzenlenen Hali)

AKRAN ZORBALIĞI BELİRLEME ÖLÇEĞİ ERGEN FORMU

Sevgili Öğrenciler,

Aşağıda öğrenciler arasında zaman zaman gözlenen bir takım söz ve eylemler yer almaktadır. Bazı öğrenciler bu söz ve eylemleri bazen tek başlarına bazen de arkadaşlarıyla birlikte yaparak kendilerinden daha güçsüz öğrencileri kasıtlı olarak **rahatsız** ederler. Sizden istenen bu söz ve eylemlerin size ne sıklıkla yapıldığını (**BANA YAPILDI**) ve bunları sizin ne sıklıkla yaptığınızı (**BEN YAPTIM**) ilgili maddenin karşısına işaretlemenizdir.

Sorulara lütfen **dürüst** cevap veriniz. Vereceğiniz cevaplar **gizli tutulacak** ve hiç kimseye gösterilmeyecektir. Hepinize şimdiden teşekkürler.

Arş. Gör. Didem Polat Külcü

		BANA YAPILDI					BEN YAPTIM				
		Hemen hemen her gün	Haftada en az 1 defa	Ayda 1 defa	Dönem boyunca 1 defa	Hiçbir zaman	Hemen hemen her gün	Haftada en az 1 defa	Ayda 1 defa	Dönem boyunca 1 defa	Hiçbir zaman
1	El-kol şakası yaparak rahatsız etme										
2	Rahatsız etmek amacıyla sürekli olarak gıdıklama										
3	Saç ve kulak çekme										
4	Oturmak üzereyken altına rahatsız edici bir cisim koyma										
5	Kuyrukta zorla sırasını alma, önüne geçme										
6	Oyun oynarken sahayı ya da bir mekânı güç kullanarak terletmeye zorlama										
7	Çimdik atma, ısırma										
8	Kalem, toplu iğne vb. sivri cisimler ile saldıрма										
9	İtme, dürtme, kolunu bükme, çelme takma, yere düşürme										
10	Zarar vermek ya da rahatsız etmek amacıyla üzerine bazı cisimler atma, fırlatma										
11	Kasıtlı olarak omuz atma, dirsek vurma, çarpma										
12	Sopa, çubuk, cetvel vb. cisimler ile vurma										
13	Tekme-tokat atma, yumruk atma, yüze, kafaya, enseye vurma										
14	Aletlerle saldıрма veya korkutma										
15	Farklı maddelerle saldıрма ya da korkutma										
16	Saç ve ten rengi, diş yapısı, dış görünüşü, giysileri, beden yapısı ya da bedensel özrüyle alay etme										
17	Aksanı, şivesi ya da konuşma tarzıyla alay etme										

		BANA YAPILDI					BEN YAPTIM				
		Hemen hemen her gün	Haftada en az 1 defa	Ayda 1 defa	Dönem boyunca 1 defa	Hiçbir zaman	Hemen hemen her gün	Haftada en az 1 defa	Ayda 1 defa	Dönem boyunca 1 defa	Hiçbir zaman
18	Adı ya da soyadıyla dalga geçme, hoş gitmeyen, küçük düşürücü isimler (lakap) takma										
19	Anne, baba ya da ailesinin bazı özellikleriyle alay etme										
20	Küfür etme, kaba ve çirkin sözler söyleme										
21	Çeşitli nedenlerle sataşma, hakaret etme, küçük düşürme, utandırma, aşağılama, dalga geçme, alay etme, incitme, kızdırma, ağlatma.										
22	Tehdit etme										
23	Oyuna ve çeşitli etkinliklere almama										
24	Grup dışına iterek yalnızlığa terk etme										
25	Görmezden gelme, yok sayma										
26	Dışlamak amacıyla konuşmama, sorularına cevap vermeme										
27	Diğer öğrencilerin de konuşmasını ve arkadaşlık yapmasını engelleme										
28	Arkadaşlarını kendisine karşı kıskırtarak aralarının bozulmasına çalışma										
29	Aleyhinde söylentiler çıkarma ve yayma										
30	Yapmadığı şeylerle ilgili iftira ve asılsız söylentiler ile suçlanma ve zor duruma düşürülme										
31	Hakkında çeşitli yerlere çirkin yazılar yazma										
32	Yapmadığı şeylerle ilgili öğretmene şikâyet etme										
33	Sırlarını başkalarına anlatarak zor duruma düşürme										
34	Para ya da okul harçlığını zorla alma										
35	Eşyalarını ya da yiyeceklerini zorla alma										
36	Kantinden zorla bir şeyler ısmarlatma										
37	Para ya da eşyalarını çalma										
38	Kalem, kitap, defter vb eşyalarını kasıtlı olarak yırtma, kırma, atma, yakma										
39	Defter ya da kitaplarını karalama ya da üzerlerine kötü şeyler yazma										
40	Kasıtlı olarak elbiselerini yırtma, yırtmaya çalışma, kirletme										
41	Baskıyla telefonuna kontür yükletme										
42	Ödünç alınan para ya da eşyayı geri vermeme										
43	Çanta ya da diğer eşyalarını izinsiz karıştırma										

6

		BANA YAPILDI					BEN YAPTIM				
		Hemen hemen her gün	Haftada en az 1 defa	Ayda 1 defa	Dönem boyunca 1 defa	Hiçbir zaman	Hemen hemen her gün	Haftada en az 1 defa	Ayda 1 defa	Dönem boyunca 1 defa	Hiçbir zaman
44	Cinselliği çağrıştıran beden ve yüz ifadelerini kullanma										
45	Yavru, fıstık, yakışıklı diye laf atarak rahatsız etme										
46	Birini onun isteği dışında, dokunma ya da bunu yapmaya çalışma										
47	Birinin giysilerini (etek, eşofman vb.) isteği dışında çekiştirerek rahatsızlık verme										
48	Rahatsız edici cinsel içerikli fiziksel şakalar yapma										
49	Cinsel içerikli isim takma										
50	Rahatsız edici cinsel içerikli sözel şakalar yapma										
51	İstemediği halde cinsel konuları konuşmaya zorlama.										
52	Cinsel içerikli söylentiler çıkarma ve yayma										
53	Tuvaletin duvar ya da kapısına, birinin adını kullanarak cinsel içerikli sözler yazma ya da resim yapma.										

CEVAPLADIĞINIZ İÇİN HEPİNİZE TEŞEKKÜRLER

Ek-4. AKRAN ZORBALIĞI BELİRLEME ÖLÇEĞİ ERGEN FORMU (Orijinal Ölçek)

Sevgili Öğrenciler,

Aşağıda öğrenciler arasında zaman zaman gözlenen bir takım söz ve eylemler yer almaktadır. Bazı öğrenciler bu söz ve eylemleri bazen tek başlarına bazen de arkadaşlarıyla birlikte yaparak kendilerinden daha güçsüz öğrencileri kasıtlı olarak **rahatsız** ederler. Sizden istenen bu söz ve eylemlerin size ne sıklıkla yapıldığını (**BANA YAPILDI**) ve bunları sizin ne sıklıkla yaptığınızı (**BEN YAPTIM**) ilgili maddenin karşısına işaretlemenizdir.

Sorulara lütfen **dürüst** cevap veriniz. Vereceğiniz cevaplar **gizli tutulacak** ve hiç kimseye gösterilmeyecektir. Hepinize şimdiden teşekkürler.

Arş. Gör. Didem Polat Külcü

		BANA YAPILDI					BEN YAPTIM				
		Hemen hemen her gün	Haftada en az 1 defa	Ayda 1 defa	Dönem boyunca 1 defa	Hiçbir zaman	Hemen hemen her gün	Haftada en az 1 defa	Ayda 1 defa	Dönem boyunca 1 defa	Hiçbir zaman
1	El-kol şakası yaparak rahatsız etme										
2	Rahatsız etmek amacıyla sürekli olarak gıdıklama										
3	Saç ve kulak çekme										
4	Oturmak üzereken altına rahatsız edici bir cisim koyma										
5	Kuyrukta zorla sırasını alma, önüne geçme										
6	Oyun oynarken sahayı ya da bir mekânı güç kullanarak terletmeye zorlama										
7	Çimdik atma, ısırma										
8	Kalem, toplu iğne vb. sivri cisimler ile saldırma										
9	İtme, dürtme, kolunu bükme, çelme takma, yere düşürme										
10	Zarar vermek ya da rahatsız etmek amacıyla üzerine bazı cisimler atma, fırlatma										
11	Kasıtlı olarak omuz atma, dirsek vurma, çarpma										
12	Sopa, çubuk, cetvel vb. cisimler ile vurma										
13	Tekme-tokat atma, yumruk atma, yüze, kafaya, enseye vurma										
14	Bıçak, muşta, tornavida, maket bıçağı vb. kesici aletlerle saldırma veya korkutma										
15	Tabanca gibi ateşli ve patlayıcı maddelerle saldırma ya da korkutma										
16	Saç ve ten rengi, diş yapısı, dış görünüşü, giysileri, beden yapısı ya da bedensel özrüyle alay etme										

		BANA YAPILDI					BEN YAPTIM				
		Hemen hemen her gün	Haftada en az 1 defa	Ayda 1 defa	Dönem boyunca 1 defa	Hiçbir zaman	Hemen hemen her gün	Haftada en az 1 defa	Ayda 1 defa	Dönem boyunca 1 defa	Hiçbir zaman
17	Aksanı, şivesi ya da konuşma tarzıyla alay etme										
18	Adı ya da soyadıyla dalga geçme, hoşla gitmeyen, küçük düşürücü isimler (lakap) takma										
19	Anne, baba ya da ailesinin bazı özellikleriyle alay etme										
20	Küfür etme, kaba ve çirkin sözler söyleme										
21	Çeşitli nedenlerle sataşma, hakaret etme, küçük düşürme, utandırma, aşağılama, dalga geçme, alay etme, incitme, kızdırma, ağlatma.										
22	Tehdit etme										
23	Oyuna ve çeşitli etkinliklere almama										
24	Grup dışına iterek yalnızlığa terk etme										
25	Görmezden gelme, yok sayma										
26	Dışlamak amacıyla konuşmama, sorularına cevap vermeme										
27	Diğer öğrencilerin de konuşmasını ve arkadaşlık yapmasını engelleme										
28	Arkadaşlarını kendisine karşı kışkırtarak aralarının bozulmasına çalışma										
29	Aleyhinde söylentiler çıkarma ve yayma										
30	Yapmadığı şeylerle ilgili iftira ve asılsız söylentiler ile suçlanma ve zor duruma düşürülme										
31	Hakkında çeşitli yerlere çirkin yazılar yazma										
32	Yapmadığı şeylerle ilgili öğretmene şikâyet etme										
33	Sırlarını başkalarına anlatarak zor duruma düşürme										
34	Para ya da okul harçlığını zorla alma										
35	Eşyalarını ya da yiyeceklerini zorla alma										
36	Kantinden zorla bir şeyler ısmarlatma										
37	Para ya da eşyalarını çalma										
38	Kalem, kitap, defter vb eşyalarını kasıtlı olarak yırtma, kırma, atma, yakma										
39	Defter ya da kitaplarını karalama ya da üzerlerine kötü şeyler yazma										
40	Kasıtlı olarak elbiselerini yırtma, yırtmaya çalışma, kirletme										
41	Baskıyla telefonuna kontür yükletme										
42	Ödünç alınan para ya da eşyayı geri vermeme										

		BANA YAPILDI					BEN YAPTIM				
		Hemen hemen her gün	Haftada en az 1 defa	Ayda 1 defa	Dönem boyunca 1 defa	Hiçbir zaman	Hemen hemen her gün	Haftada en az 1 defa	Ayda 1 defa	Dönem boyunca 1 defa	Hiçbir zaman
43	Çanta ya da diğer eşyalarını izinsiz karıştırma										
44	Cinselliği çağrıştıran beden ve yüz ifadelerini kullanma (dudağını yalama, göz süzme, el-kol hareketleri yapma vb.)										
45	Yavru, fısıltı, yakışıklı diye laf atarak rahatsız etme										
46	Birini onun isteği dışında cinsel amaçla öpme, dokunma ya da bunları yapmaya çalışma										
47	Birinin giysilerini (etek, eşofman vb.) isteği dışında açarak rahatsızlık verme										
48	Rahatsız edici cinsel içerikli fiziksel şakalar yapma										
49	Cinsel içerikli isim takma (gay, lezbiyen, sapık vb.)										
50	Rahatsız edici cinsel içerikli sözel şakalar yapma										
51	İstemediği halde cinsel konuları konuşmaya zorlama.										
52	Cinsel içerikli söylentiler çıkarma ve yayma										
53	Tuvaletin duvar ya da kapısına, birinin adını kullanarak cinsel içerikli sözler yazma ya da resim yapma.										

CEVAPLADIĞINIZ İÇİN HEPİNİZE TEŞEKKÜRLER

Ek- 5. COOPERSMİTH BENLİK SAYGISI ÖLÇEĞİ

Aşağıda her insanın zaman zaman hissedebileceği birtakım durumlar maddeler halinde verilmiştir. Eğer bu ifadeler sizin genellikle hissettiklerinizi tanımlıyor ise **EVET**, tanımlamıyor ise **HAYIR** sütununa çarpı işareti (X) koyunuz. Bu maddelerin doğru veya yanlış cevapları yoktur. Bu nedenle soruları cevaplarırken mantığınızdan çok duygularınıza kulak verin. Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

	EVET (benim gibi)	HAYIR (benim gibi değil)
1. Olanlara genellikle bozulmam.		
2. Sınıfın önünde konuşma yapmak bana oldukça zor gelir.		
3. Eğer gücüm yetse değiştirmek isteyeceğim pek çok özelliğim var.		
4. Fazla zorlanmadan karar verebilirim.		
5. Benimle birlikte olmak zevkli ve eğlencelidir.		
6. Evdeyken kolayca canım sıkılır, moraliim bozulur.		
7. Yeni bir şeye alışmam çok zaman alır.		
8. Yaşıtlarım arasında popülerim.		
9. Annem ve babam genellikle duygularımı dikkate alır.		
10. Genellikle pek direnmeden kolayca vazgeçme gibi bir huyum var.		
11. Ailemin benden beklentisi çok fazla.		
12. Benim yerimde olmak oldukça zordur.		
13. Hayatımdaki her şey karmakarışık.		
14. Arkadaşlarım genellikle benim fikirlerimi izler.		
15. Kendime ilişkin olumsuz bir imajım var.		
16. Pek çok kere evden ayrılmayı (kaçmayı) düşündüm.		
17. Okuldayken sık sık canım sıkılır.		
18. Çoğu insan kadar güzel görünümlü biri değilim.		
19. Söyleyecek bir şeyim olduğunda genellikle onu çekinmeden söylerim.		
20. Annem ve babam beni anlayabiliyor.		
21. İnsanların çoğu benden daha çok seviyor.		
22. Çoğu zaman anne ve babamın beni sanki zorladıklarını hissediyorum.		
23. Okulda çoğu zaman cesaretim kırılıyor.		
24. Sık sık keşke başka birisi olsam diye arzularım.		
25. Güvenilir biri değilim.		

CEVAPLADIĞINIZ İÇİN HEPİNİZE TEŞEKKÜRLER

Ek – 6. T.C. Mersin Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu Kararı Formu

T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU

Sayı : 78017789/050.01.04/263

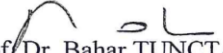
02 / 10 / 2014

Konu : Etik Kurul

Sayın Doç. Dr. Hacer ÇETİN
Mersin Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu
Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği

Sorumluluğunuzda yapılması tasarlanan "Çocuklarda Akran Zorbalığı ve Benlik Saygısının İncelenmesi" adlı araştırmaya ilişkin 25/09/2014 tarihli ve 2014/221 sayılı Kurul Kararı ile Klinik Araştırmalar Etik Kurulu Karar Formu ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi arz/rica ederim.

Prof/Dr. Bahar TUNÇTAN
Kurul Başkanı

EKLER:

- 1- Kurulun 25/09/2014 tarihli ve 2014/221 sayılı kararı (1 sayfa)
- 2- Klinik Araştırmalar Etik Kurulu Karar Formu (2 sayfa)

T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU

Karar Tarihi	Toplantı Sayısı	Karar Sayısı
25/09/2014	18	2014/221

Mersin Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Öğretim Üyesi Doç. Dr. Hacer ÇETİN'in sorumluluğunda yapılması tasarlanan "Çocuklarda Akran Zorbalığı ve Benlik Saygısının İncelenmesi" adlı araştırma için hazırlanmış olan ve 19/09/2014 tarihinde sunulan Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar İçin Başvuru Formu ile ilgili belgeler araştırmanın gerekçe, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak incelenmiş, araştırmanın yürürlükte olan ilgili yasal düzenlemelere uyularak yürütülmesi ve sonuçlandırılması koşulu ile gerçekleştirilmesinde etik sakınca bulunmadığına toplantıya katılanların oy birliği ile karar verilmiştir.

İmza
Prof. Dr. Bahar TUNÇTAN
Başkan

İmza
Prof. Dr. Olgu HALLIOĞLU KILINÇ
Başkan Yrd.

İmza
Yrd. Doç. Dr. Nimet KARAGÜLLE
Raportör

(Katılmadı)
Prof. Dr. Aylin ERTEKİN YAZICI
Üye

İmza
Prof. Dr. Hasan Erdal DORUK
Üye

İmza
Prof. Dr. Murat ÖZEREN
Üye

İmza
Prof. Dr. Mehmet Sami SERİN
Üye

(Katılmadı)
Prof. Dr. Lülüfer TAMER GÜMÜŞ
Üye

İmza
Prof. Dr. Sabire YURTSEVER
Üye

İmza
Doç. Dr. Bahar TAŞDELEN
Üye

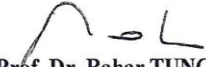
(Katılmadı)
Yrd. Doç. Dr. Oya ÖGENLER
Üye

İmza
Yrd. Doç. Dr. Nalan TİFTİK
Üye

(Katılmadı)
Uzm. Dr. Kıvılcım EREN ERDOĞAN
Üye

İmza
Hürrem Betül LEVENT ERDAL
Üye

(Katılmadı)
Lale DAĞLI
Üye

Prof. Dr. Bahar TUNÇTAN
Başkan
ASLI GİBİDİR

KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU KARAR FORMU

ARAŞTIRMANIN AÇIK ADI	Çocuklarda Akran Zorbalığı ve Benlik Saygısının İncelenmesi
VARSA ARAŞTIRMANIN PROTOKOL KODU	---

ETİK KURULU BİLGİLERİ	ETİK KURULUN ADI	Mersin Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu
	AÇIK ADRESİ:	Mersin Üniversitesi Çiftlikköy Kampüsü Prof. Dr. Uğur ORAL Kültür Merkezi Zemin Kat , 33343, Yenişehir/Mersin
	TELEFON	0 324 241 00 / 2622
	FAKS	0 324 241 00 92
	E-POSTA	meukaek@gmail.com

BAŞVURU BİLGİLERİ	KOORDİNATÖR/SORUMLU ARAŞTIRMACI UNVANI/ADI/SOYADI	Doç. Dr. Hacer ÇETİN			
	KOORDİNATÖR/SORUMLU ARAŞTIRMACININ UZMANLIK ALANI	Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği			
	KOORDİNATÖR/SORUMLU ARAŞTIRMACININ BULUNDUĞU MERKEZ	Mersin Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu			
	DESTEKLEYİCİ	---			
	DESTEKLEYİCİNİN YASAL TEMSİLCİSİ	---			
	ARAŞTIRMANIN FAZİ VE TÜRÜ	FAZ 1	☐		
		FAZ 2	☐		
		FAZ 3	☐		
		FAZ 4	☐		
		Gözlemsel ilaç çalışması	☐		
Tıbbi cihaz klinik araştırması		☐			
In vitro tıbbi tanı cihazları ile yapılan performans değerlendirme çalışmaları		☐			
İlaç dışı klinik araştırma		☐			
Diger ise belirtiniz: - Anket çalışması					
ARAŞTIRMAYA KATILAN MERKEZLER	TEK MERKEZ ☒	ÇOK MERKEZLİ ☐	ULUSAL ☐	ULUSLARARASI ☐	

DEĞERLENDİRİLEN BELGELER	Belge Adı	Tarihi	Versiyon Numarası	Dili			
		ARAŞTIRMA PROTOKOLÜ			Türkçe ☐	İngilizce ☐	Diğer ☐
	BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU			Türkçe ☐	İngilizce ☐	Diğer ☐	
	OLGU RAPOR FORMU			Türkçe ☐	İngilizce ☐	Diğer ☐	
	ARAŞTIRMA BROŞÜRÜ			Türkçe ☐	İngilizce ☐	Diğer ☐	
DEĞERLENDİRİLEN DİĞER BELGELER	Belge Adı	Açıklama					
	SİGORTA	☐					
	ARAŞTIRMA BÜTÇESİ	☒					
	BIYOLOJİK MATERYEL TRANSFER FORMU	☐					
	ILAN	☐					
	YILLIK BİLDİRİM	☐					
	SONUÇ RAPORU	☐					
	GÜVENLİLİK BİLDİRİMLERİ	☐					
	DİĞER GİRİŞİMSSEL OLMAYAN KLİNİK ARAŞTIRMALAR İÇİN BAŞVURU FORMU	☒					
	ARAŞTIRMACILARIN ÖZ GEÇMİŞİ	☒					
3 ADET LİTERATÜR	☒						

Prof. Dr. Bahar TUNÇTAN

Etik Kurul Başkanı

İmza:

Not: Etik kurul başkanının her sayfada imzasının olması gerekmektedir.

KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU KARAR FORMU

ARAŞTIRMANIN AÇIK ADI	Çocuklarda Akran Zorbalığı ve Benlik Saygısının İncelenmesi
VARSA ARAŞTIRMANIN PROTOKOL KODU	---

KARAR BİLGİLERİ	Karar No: 2014 - 221	Tarih: 25.09.2014
	Yukarıda bilgileri verilen başvuru dosyası ile ilgili belgeler araştırmanın/çalışmanın gerekçe, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak incelenmiş ve uygun bulunmuş olup araştırmanın/çalışmanın başvuru dosyasında belirtilen merkezlerde gerçekleştirilmesinde etik ve bilimsel sakınca bulunmadığına toplantıya katılan etik kurul üye tam sayısının salt çoğunluğu ile karar verilmiştir. İlaç ve Biyolojik Ürünlerin Klinik Araştırmaları Hakkında Yönetmelik kapsamında yer alan araştırmalar/çalışmalar için Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu'ndan izin alınması gerekmektedir.	

KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU	
ETİK KURULUN ÇALIŞMA ESASI	İlaç ve Biyolojik Ürünlerin Klinik Araştırmaları Hakkında Yönetmelik, İyi Klinik Uygulamaları Kılavuzu
BAŞKANIN UNVANI / ADI / SOYADI:	Prof. Dr. Bahar TUNÇTAN

Unvanı/Adı/Soyadı	Uzmanlık Alanı	Kurumu	Cinsiyet	Araştırma ile ilişki	Katılım *	İmza
Prof. Dr. Bahar TUNÇTAN	Farmakoloji	MEÜ Eczacılık Fakültesi Meslek Bilimleri Bölümü Farmakoloji ABD	E ☐ K ☒	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Prof. Dr. Olgu HALLIOĞLU KILINÇ	Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları	MEÜ Tıp Fakültesi Dahili Tıp Bilimleri Bölümü Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları ABD	E ☐ K ☒	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Yrd. Doç. Dr. Nimet KARAGÜLLE	Biyomühendislik	MEÜ Mühendislik Fakültesi Kimya Mühendisliği Bölümü	E ☐ K ☒	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Prof. Dr. Aylin ERTEKİN YAZICI	Psikiyatri	MEÜ Tıp Fakültesi Dahili Tıp Bilimleri Bölümü Psikiyatri ABD	E ☐ K ☒	E ☐ H ☐	E ☐ H ☒	
Prof. Dr. Hasan Erdal DORUK	Üroloji	MEÜ Tıp Fakültesi Cerrahi Tıp Bilimleri Bölümü Üroloji Ab.D	E ☒ K ☐	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Prof. Dr. Murat ÖZEREN	Kalp Damar Cerrahisi	MEÜ Tıp Fakültesi Cerrahi Tıp Bilimleri Bölümü Kalp Damar Cerrahisi ABD	E ☒ K ☐	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Prof. Dr. Mehmet Sami SERİN	Mikrobiyoloji	MEÜ Eczacılık Fakültesi Farmasötik Mikrobiyoloji ABD	E ☒ K ☐	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Prof. Dr. Lülüfer TAMER GÜMÜŞ	Biyokimya	MEÜ Tıp Fakültesi Temel Tıp Bilimleri Bölümü Tıbbi Biyokimya ABD	E ☐ K ☒	E ☐ H ☐	E ☐ H ☒	
Prof. Dr. Sabire YURTSEVER	İç Hastalıklar Hemşireliği	MEÜ Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü İç Hastalıklar Hemşireliği ABD	E ☐ K ☒	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Doç. Dr. Bahar TAŞDELEN	Biyostatistik	MEÜ Tıp Fakültesi Temel Tıp Bilimleri Bölümü Biyoistatistik ve Tıbbi Bilişim ABD	E ☐ K ☒	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Yrd. Doç. Dr. Oya ÖGENLER	Tıp Tarihi ve Etik	MEÜ Tıp Fakültesi Temel Tıp Bilimleri Bölümü Tıp Tarihi ve Etik ABD	E ☐ K ☒	E ☐ H ☐	E ☐ H ☒	
Yrd. Doç. Dr. Nalan TİFTİK	Farmakoloji	MEÜ Tıp Fakültesi Dahili Tıp Bilimleri Bölümü Tıbbi Farmakoloji ABD	E ☐ K ☒	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Uzm. Dr. Kuvılcım EREN ERDOĞAN	Patoloji	Mersin Devlet Hastanesi	E ☐ K ☒	E ☐ H ☐	E ☐ H ☒	
Yüksek Şehir Plancısı Hürrem Betül LEVENT ERDAL	Şehir ve Bölge Planlama/Uluslararası Proje Yönetimi	Mersin Ticaret ve Sanayi Odası Projesi Müdürlüğü	E ☐ K ☒	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Avukat Lale DAĞLI	Hukuk	Serbest	E ☐ K ☒	E ☐ H ☐	E ☐ H ☒	

*:Toplantıda Bulunma

Prof. Dr. Bahar TUNÇTAN
Etik Kurul Başkanı
İmza:

Not: Etik kurul başkanının her sayfada imzasının olması gerekmektedir.

Ek-7. T.C. Mersin Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü Araştırma İzni Yazısı

T.C.
MERSİN VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 34776202/605/5671154
Konu: Araştırma İzni

25/11/2014

VALİLİK MAKAMINA

İlgi: Mersin Üniversitesi'nin 11.11.2014 tarih ve 15302574-605.01-959/15559 sayılı yazısı.

Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi **Didem POLAT KÜLCÜ'nün 01Aralık 2014-12 Haziran 2015** tarihleri arasında “Çocuklarda Akran Zorbalığı ve Benlik Saygısının İncelenmesi” konulu araştırma izin talebi ile ilgili 24.11.2014 tarihli komisyon görüşü ve çalışma programı ilişikte sunulmuştur.

Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi **Didem POLAT KÜLCÜ'nün 01Aralık 2014-12 Haziran 2015** tarihleri arasında İlimiz Akdeniz İlçesi Huzurkent Latife Hanım, Güneş, Turgut Özal, Halil Akgün ve Celile Öner Ortaokulları, Mezitli İlçesi Ahmet Hocaoğlu ve Tece Ortaokulu, Toroslar İlçesi Abdullah Günaydın, Yahnayak ve İnönü Ortaokulları ile Yenişehir İlçesi Necati Bolkan, Aliye Pozcu ve Özel Toros Ortaokulu öğrencilerine gönüllük esasına dayalı olarak ve eğitim öğretimi aksatmadan (**Mühürlü ve onaylı soruları kullanarak**) uygulama sonucunun bir suretinin İl Millî Eğitim Müdürlüğümüze vermek kaydı ile uygulaması uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Hasan GÜL
Millî Eğitim Müdürü

EKLER :

- 1- Dilekçe ve Ekleri (14 sy.)
- 2- Komisyon Görüşü

OLUR
25/11/2014

Nihat KARABİBER
Vali a.
Vali Yardımcısı

Güvenli Elektronik İmza
Aşılı İle Aynıdır.
25.11.2014
Mehmet ŞİMŞEKKAYA
Şof

Mersin İl Millî Eğitim Müdürlüğü Dumlupınar Mahallesi GMK. Bulvarı Yenişehir / MERSİN Bilgi İçin : Mehmet ŞİMŞEKKAYA / Canan YAŞA / VHKİ Strateji 2 (Araştırma Planlama İstatistik) Hizmetleri Birimi Telefon: 0(324) 329 14 81- 84 Dahili Tel: 120 Faks: 0 (324) 327 35 18 – 19 E-Posta:mersinmem@meb.gov.tr – istatistik33@hotmail.com Elektronik Ağ:http://mersin.meb.gov.tr

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 2ce5-4d02-3bce-a6a4-a684 kodu ile teyit edilebilir.

Ek-8. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü 3616 Sayılı Genelge

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü

Sayı : B.08.0.YET.00.20.00.0 / 3616
Konu : Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinleri.

07./03/2012

GENELGE
2012/13

Bakanlığımıza bağlı her tür ve derecedeki okul ve kurumlarda üniversitelerin, sivil toplum kuruluşlarının ve araştırmacıların yapacakları araştırma faaliyetleri kapsamında verilerin toplanması ile yarışma ve sosyal etkinliklerle ilgili izin talepleri/ aşağıdaki esaslara göre değerlendirilip sonuçlandırılacaktır.

1. Araştırma önerisi ve veri toplama araçları Anayasa, Milli Eğitim Temel Kanunu ve Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarına uygun olacak; milli ve manevi değerlere aykırı, kişilik haklarını ihlal eden; cinsiyet, din, dil, ırk gibi farklılıkları istismar eden, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve uluslararası bağlayıcılığı olan diğer belgelerce suç kabul edilen hususları içeren, kişisel ve ailevi mahremiyeti ifşa eden soru, ifade, resim ve simgeler yer almayacaktır.
2. Veri toplama araçlarında kişi, kurum ve kuruluşların reklâmını veya tanıtımını yapan ifade ve öğeler bulunmayacaktır.
3. Başvurularda araştırma önerisi ile veri toplama araçlarının tamamı idareye sunulacaktır.
4. Araştırma ve veri toplama uygulamaları hiçbir şekilde okul ve kurumların eğitim-öğretim faaliyetlerini aksatmayacaktır.
5. Sadece bir ilde gerçekleştirilecek araştırma uygulamaları ile yarışma ve sosyal etkinlikler için ilgili İl Milli Eğitim Müdürlüğüne; birden fazla ilde gerçekleştirilecekler için uygulamanın yapılacağı kurumların bağlı olduğu Genel Müdürlüğe; Bakanlığın birden çok birimi ile uluslararası araştırma, yarışma ve sosyal etkinlikler için ise Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğüne müracaat edilecektir.

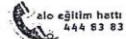
14.03.2008 tarih B.08.0.EGD.0.33.07.00.01-38/776 ve 2008/15 sayılı Genelge ile 28.02.2007 tarihli ve B.08.0.EGD.0.33.05.311-311/1084 sayılı Makam Onayı ile uygulamaya konulan Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi yürürlükten kaldırılmış olup araştırma uygulama izinleri ile yarışma ve sosyal etkinlik izin taleplerinin yukarıdaki esaslara göre değerlendirilmesi ve başvuruların bir hafta içinde sonuçlandırılması hususunda gereğini rica ederim.

Ömer DİNÇER
Millî Eğitim Bakanı

DAĞITIM:
A ve B Planı

Tel : (0 312) 296 96 95
Faks : (0 312) 213 67 18
İnt adresi : http://egitek.meb.gov.tr
Eğitim Portalı : http://www.egitim.gov.tr
06500 Teknikokullar ANKARA

ÖZGEÇMİŞ

Araştırmacı, 1984 yılında Elazığ'da doğmuştur. İlkokul, ortaokul, lise ve üniversite hayatını Mersin'de tamamlamıştır. Mersin Üniversitesi Sağlık Yüksekokul'undan 2007 yılında hemşire olarak mezun olmuştur. şanlıurfa Balıklıgöl Devlet Hastanesi'nde 2007-2013 yılları arasında, Anamur Devlet Hastanesi'nde 2013-2014 yılları arasında hemşire olarak çalışmıştır. Çalıştığı yıllar içinde servis hemşiresi, kan transfüzyon merkezi hemşiresi, sorumlu hemşire, supervizor hemşire, acil servis hemşiresi ve poliklinik hemşiresi olarak görev yapmıştır. Mersin Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik bölümünde 2014'den beri Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktadır. Evli ve İngilizce bilmektedir.